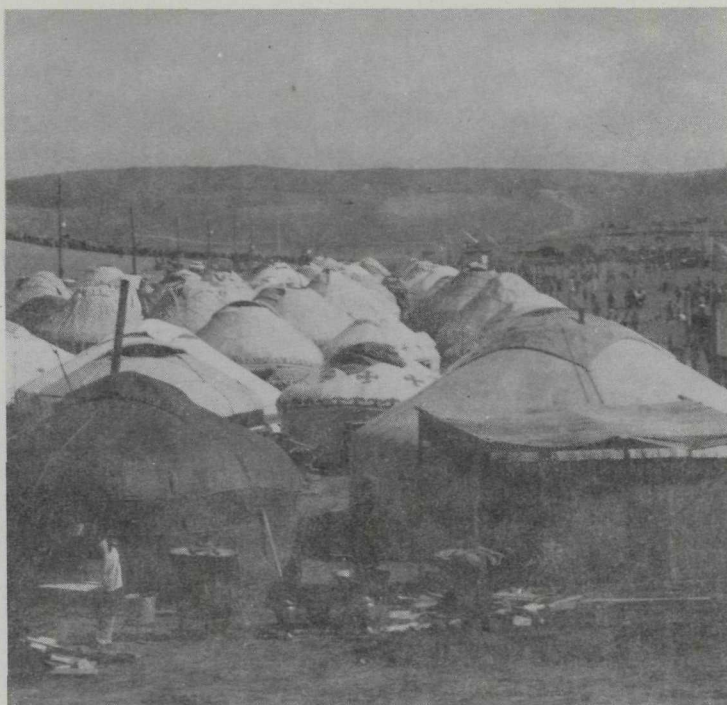


Jász-kun-ság

társadalom, kultúra

XXXIX. évfolyam, 3. szám 1993. június, július

Ára: 50 Ft



Kazaksztán. Keleten maradt rokonaink szállásain
(Fotó: Bajandur Vad László)

Sarusi Mihály prózája
(3. oldal)

Mándoky Kongur István
tanulmánya a kun nyelvről
(13. oldal)

Bajandur Vad Lasin írása
Mándoky Kongur Istvánról
(16. oldal)

Horváth Attila vitacikke
(21. oldal)

Táll Éva tanulmánya
a helyi vezetőkről
(23. oldal)

Helytörténeti írások
(32., 34., 36. oldal)

Színházi és tévékritika
(41., 46. oldal)

A KOR FALÁRA

Zalán Tibor

Tűnődik állapotján a létnek

Most nem itt kéne lennem. Most máshol, boldogabb állapotban kellene lennem, Tóth Erzsébet költő költői kocsmájában, ahol kötetavatót tartanak. Kik? A barátaim, ők tartják, vagy mondhatjuk azt is, a volt barátaim, és Tóth Erzsébet, aki az egyik legkitűnőbb költője kicsinyke hazánknak, és Szervác József, aki szintúgy, ha ír, ír amikor. Ők ketten jelentettek meg új könyvet, és én nagyon boldog voltam, amikor a költőnő felhívott, elhívott, meghívott. És mondtam is, hogy megyek, és egészen addig mentem volna is. Amíg. Itt kell most emlékezni és beszélnem.

Az úgy volt, hogy mentem az autómmal. Na, ezt kár is fölemlítenem, mert az autóm egy rohadt szemét (rohadt, szar szemét, mondaná Z. T., aki szabadszájú, s még ez a leghízelgőbb, amit mondhatnánk rá, a szerzőre, s mondhatnánk az autóra), mentem vele, amikor még ment, hajlandó volt menni, most épp a szerelőnél dekkol, és nem hajlandó menni, mert egy ideje nem hajlandó a menésre, pedig nem is kelet-európai a lelkem, hanem francia, Peugeot, amit *pözsónak* ejtünk. Mentem, és azt mondta be egy csicsérgő bemondói női hang, kifelé a rádióból, hogy Lezsák

Sándor javasolja Elek István és még valaki más kizárását az MDF-ből. Na jó, tudom én, hogy az a másik valami Debreceni nevű ember (lehet, hogy ez, nem értek én a politikusokhoz), de ez nekem nem túl lényeges információ, mert engem nem érdekel a politika, ilyen értelemben sem Debreczeni, sem Elek, sem Lezsák. De érdekel e két utóbbi, mint valahai ember. Mert azok voltak, mikor még nem politikusok voltak. Ezzel nem azt akarom mondani, hogy most nem emberek, hanem valami olyasmit, hogy akkor mintha emberebbek lettek, lehetek volna. Mikor? És kezdünk közeledni a témánkhoz.

Hol volt, hol nem volt, volt egyszer egy ifjúság, ifjúság, az pedig micsoda? Hiszen tudod te azt nagyon jól, az olyan, mint ami volt nekem, volt nekem, lesz neki. Állapot, amikor még a szervek működnek (*a lélek nem hódol be a mű-ködnek*), ilyen voltunk mi, lehet régen, annyira ezért nem talán, voltunk a nyolcvanas évek. Ben. Amikor nagyot akartunk. Lezsák, aki most kizár, Elek, akit talán ki fognak zárni, és mások, Kulcsár Szabó, Szilágyi Ákos, Zelei Miklós, Tóth Erzsébet, ők, mi, és mások. Ott volt szemben a

Folytatás a 48. oldalon

Pasziánsz

HELYZETJELENTÉS

Egészségem az utóbbi időben megromlott. Gyakorta gyötör fejfájás, tetszik tudni, olyan *migrén féle nyavalya*. Időnként a gyomrom is rendetlenkedik. Néha meg alig kapok levegőt, csak tátogok, mint hal a vízben. Azt nem mondhatom, hogy *fuldoklom*, túlzás lenne ilyest állítani.

Amúgy, köszönöm, jól vagyok.

Az idén olyan elánnal jött a tavasz, hogy a télnek még elköszönni sem volt ideje. A mínuszok után hirtelen szökkenett föl a hőmérő higanyszála, de olyan magasra ám, hogy az ember azt gondolta, ez már a nyár. Pedig csak *kicsinyég* melegebbre sikerült ez a május, hogy mint eszeveszett szerelmes ifjak, ne tudjuk, hányadán állunk. Nem tudjuk, mit vegyünk fel. Nem tudjuk, mit dobjunk le magunkról. *Kezd az időjárás ránk hasonlítani. Vagy inkább mi az időjárásra?*

A málnaszörp különösen jó ital. Kellemesen hűsít. Nem úgy a serital. Iszod korsószámmra, majd a tizedik után, amikor alig állsz a lábodon, még mindig azt mondom, hogy *szomjas* vagy. Bezzeg, hol vannak már azok az idők, amikor iható volt a Kőbányai Világos? Kiültél a resti kerthelyiségébe, vagy lementél a Tisza-partra a barátaidal meg a csajokkal. Persze, nagy barom, aki a tűző napon vedel. Hamar megárt. Inkább leheveredtel az árnyékba, s üvegből kortyolgattál. Ha már minden üveg meglevegődött, cöcögtél és a fejedet csóválad, hogy: *natura abhorret vacuum. A természet fél az ürességtől. A természetben nincs üres tér.* Hát már hogyné lenne! De jól van ez így? Fené! Irány sörért! Azután megint vissza. És így tovább. Most meg? Legurítasz négy-öt Kaisert, Gössert, Steffli, vagy valami hasonló márkás nedűt, aztán olyan hülye leszel tőle, mint annak idején a pálinkán kenyérral altatott bébik felnőtt korukra.

Inkább igyál te is málnaszörpöt! Hidd el, nagyon jó. Nem is kell olyan gyakran pisálnod tőle, mint a sörötől. És a fejed is tiszta marad. Meg azt sem foghatják rád, hogy elittad az eszedet. Mit mondasz? Sose volt?

Kortespálinka helyett

– *savanyú cukorkát tessék, töltetlent. A renyhébben olvasdost (renyhébb – igen, azt hiszem, ez a legmegfelelőbb szó).*

Mindig rácsodálkoztam a régi felvételekre. Jé, ez én vagyok? Ez a nyeszlett, beesett arcú rondaság én volnék? No, nem mintha agyereim falának méasztartalma hasonlatos lenne a házakéhoz, egyszerűen csak arról van szó, hogy meglepődöm. Többnyire felhasználatlan igazolványképek ezek, mert a *T. hivatalok* és az azokat képviselő még inkább *T. hivatalnokok (hivatalnyicák)* rögvest ugatnak vagy nyávognak, ha az ember mondjuk oldalra fésüli a haját, a képen meg a szemébe lóg. Ez nem is maga! Biztosan *tévedésből az öreganyámról hoztam egy tájképet!* Nézegetem az igazolványképeket, s tippelvek, vajon mikor készülhettek. Ez a legújabb, pár napos, ezt tudom. A tükröt előtt próbálom fölvenni ugyanazt a pózt, amit néhány napja a lencse előtt. Az istennek se sikerül. Már-már azt gondolom, oké, ez az, de amikor a képre pillantok, bosszúsán legyintek. *Nem az igazi.* Latolgom, hány esztendő lehet az a felvétel, amelyiken jól látszik, hogy a vaku telibe kapta a pofámat; sehol árnyék, csak az orromlika setétlik. A szemem úgy villog ezen a képen, mint a bagzócakcskáé.

Azt hiszem, az a legnagyobb baj, hogy legalább annyira utálok a fényképész masinája elé állni (ülni), mint később a felvételeket nézegetni. A hiba – belátom – az én készülékemben van.

Ugyanolyan döglesztők a napok, mint rendszeren. És ugyanolyan döglesztő a szerelem is. Pedig *a szerelem örök*, mondják. Csak a tárgya változik.

Tartalom

<i>Zalán Tibor: A kor falára (publicisztika)</i>	1. és 48. old.
<i>Seprősi-Czárán György: Pasziánsz (tárca)</i>	2. old.
<i>Sarusi Mihály: Talján kártya parasztkézben (falurajz)</i>	3. old.
<i>Rideg István: „Nagy élmény volt nekem a Veletek való találkozás” (dokumentum)</i>	7. old.
<i>Szabó Imre: Lovasmúltunkról jelenidőben (cikk)</i>	9. old.
<i>Mándoky Kongur István: A kun nyelv magyarországi emlékei (tanulmány)</i>	13. old.
<i>Bajandur Vad Lasin: A kun tudós (cikk)</i>	16. old.
<i>Cseh Károly: Téli zsolttár; Téli szemlélődés (versek)</i>	20. old.
<i>Vígh Erika: Nyári este, viharban (költői próza)</i>	20. old.
<i>Szabó András: Az özvegy óra; Kör (versek)</i>	20. old.
<i>Horváth Attila: Értelmiségi közérzet és hatalom (vitacikk)</i>	21. old.
<i>Táll Éva: Helyi vezetők értékrendje (tanulmány)</i>	23. old.
<i>Erdei-Szabó István: Állapottörődék VI.; Lélekvesztő (versek)</i>	31. old.
<i>Turcsány Péter: Megmaradásunk litániája (vers)</i>	31. old.
<i>Sallai János: Jászalsószentgyörgy a térképtörténet tükrében (cikk)</i>	32. old.
<i>Wirth István: Palackposta a XIX. századból (dokumentum)</i>	34. old.
<i>Barabás Imre: A kútfúrás történetéből (cikk)</i>	36. old.
<i>Lipták Sándor: Adalékok a magyar sport történetéhez (cikk)</i>	37. old.
<i>Rigó József: ...tükröt tartson mintegy a természetnek (színházi kritika)</i>	41. old.
<i>Zelei Miklós: Dr. Friderikusz Sándor (tévékritika)</i>	46. old.
<i>Kör/tér (híreink)</i>	47. old.

Mellékletünkben *Ecseki Jánosné* Rólunk írták című cikkbibliográfiáját közöljük.

A címlapon *Bajandur Vad László* Kazaksztánban készült fotója látható.

Ezt a számunkat *Szeivolt Katalin* festményeivel illusztráltuk (30., 33., 35. és a 45. oldal).

A piktográfiákat *Györfi Sándor* tervezte.

Főszerkesztő:

Körmendi Lajos

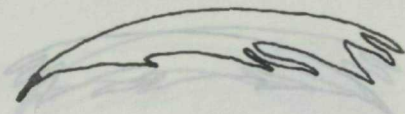
A szerkesztésben részt vettek:

Dorkovics Ágnes, Elek György, Erdei-Szabó István,
dr. Lengyel Klára, Seprősi-Czárán György, Szécsi Valéria

Tipográfia: Dede Géza

Lapmenedzser: András László

Szerkesztőségi titkár: Kiss Józsefné



Sarusi Mihály

Talján kártya parasztkézben*

Legkedvesebb kártyajátékom az opletány. Leginkább odahaza, Kisiratoson játszottuk, de csabai otthonunkban is erre a játékra váltottunk, ha összeállt a kártyabanda. A legjobb négyesben játszani; lehet hármásban, ötösben is opletányozni, de az igazi, ha négyen ülünk körül az asztalt. Ha iratosi rokon jön Csabára, s este vacsora után előke-
rül valami ital, s kártyázni támad kedvünk, csakis opletányozunk!

Az iratosi ember nem is érti, miért olyan kedves nekünk ez a játék.

Persze, mert annyi élmény köt bennünket, máshová elkeveredett iratosi származékokat az opletányhoz.

Kisiratoson már alig játsszák; csak az idősebbek, s nagynéha a velünk egyívásúak, a középkorúak. Az ifjabb iratosi nemzedékek már nem ismerik, nem játsszák, más kártyajátékokkal élnek. Az opletányt jó, ha hírből ismerik, hogy valamikor atyjuk, öregapjuk ezzel mulatta az időt.

Kártyabanda összeül

„... Kártyabanda összeül

Kolop Janiéknál... – hangzik a kisiratosi gúnyversben (Kovács Ferenc: Iratosi kertek alatt. Buk., 1958., 202. old.).

S összeült: kezdetben valóban az utcán, fák árnyékában, udvaron, verandán, télen pedig a házban. Utóbb, az ötvenes években már csak a házban.

A század első felében *alsóztak, durákoztak, fajeroztak, felsőztek, filkóztak, máriásoztak, zsíroztak, opletányoztak és preferánszoztak*. Újabbban a *hatvanhat, az ulti és a snapszer járja* – buszon, vonaton is, munkába menet, munkából jövet. „Uluféle a máriás, ez lehet *lufmáriás, dalommáriás*. A *Duritmars húsze bele aki szagul!* – mondás a máriásban.” – emlékezik egy vén kártyás, Kása Anti bácsi.

A múlt században, állítja a Kisiratosról mindent tudó műzeumos ember, Kása Antal, a gazda opletányozott, a huszadik század első felében már csak

a zsellérvadék cselédnép. Zsírosparaszt származék mesélőm szerint „A *paraszt nem kártyázott!*”, azaz nem máriásozott, nem preferánszozott. Mert ma már az opletányt nem is tartja igazi kártyának.

Minden jel arra utal, hogy mást játszott a paraszt, tehát a napszámos, és mást a gazda, az úri, városi passziókat elsőként átvevő módosabb paraszt. Meglehet, az előbbi állítás (hogy a paraszt nem kártyázott) a múlt századra érvényes: akkor valóban csak a *numerosos* (telkes) zsellér kártyázott, a zsellér (Iratoson *zsillér*) nem engedhette meg magának ezt a fényűzést. Mindenesetre ez a század elejére már úgy változott, hogy bizony a cselédember is keverte az ördög bibliáját! Öregapám, aki tanyásbéressé emelkedett szegény ember, a társaival, majd a hat fia a cimborákkal pihenőidőben elővet-
te a kártyát, és opletányozott.

„Opletányozás télőn!”, „Karácson bűtyn!” – emlékeznek.

Szegény ember fia csak télen, meg dologtöltő napon ülhetett le az asztalhoz kártyázni. S hogy ők már a század húszas, harmincas éveiben nem csak opletányoztak, bizonyítja, hogy Szenteste az emberek addig kártyáztak, míg menni nem kellett az éjféle misére, míg meg nem jött az Égi Bárány, s a nyere-
mény a dió volt; „*Néha egy zsák diót nyert tata!*” Az opletányban pedig nincsen nyerevény.

Ugyanebben az időben (a két háború közt) a gazdák kedvenc játéka a preferánsz. Anti bácsi szerint *pinarác*nak is hívják.

Olasz kártya

A játék nyomait kutatva csak néhány, máshonnan való adatra akadtam. A szintén csanádi Magyarbánhegyesen száz éve (Andó I.: Mbh. tört. 1960. Kézirat 16. old. Mezőkovácsházi könyvtár helytörténet 330.) „Az idősebb emberek az utcákon kártyáznak s közben szívből kacagnak, ha valakit

sikerül *megsüvegeltetni!* Ez a szokás még most is megvan.” Ez, gyanúm szerint, csakis az opletány lehet. A Jung Károly által szerkesztett, s egy bács-bodrogi faluról szóló kötetben (Gombos, 1978, 34. old.) olvasható, hogy „A férfiak, különösen az öregebbek kedvenc kártyajátéka az *oplitán*. Vasár- és ünnepnapokon délután minden 10-15. ház előtt ül egy csoport oplitánzó. *Nem pénzre játszanak*, hanem a veszteség párdótelten fővel kénytelen tovább játszani.” Kása Antal kisiratosi helytörténész úgy tudja, hogy az aradiak is opletányoznak. (Meglehet, a Kisiratosról a városba kerültek.)

A szegedi nemzet nem ismeri, legalábbis Bálint Sándor nem említi az itteni népi kártyajátékok között (B. S.: A szegedi nemzet III. 55–60.); ami azért meglepő, mert Kisiratos Szegéd felségterületéhez tartozik, az iratosi magyarok 1818-ban Szeged környékéről rajzottak a kelet-csanádi Kisiratospusztára dohánykertész-telepet alapítani.

Az opletány (oplitán) szó eredetét keresve, déli hatásra gyanakodva, a *szerb* „oplesti (opletati)”: 1. megfon, 2. befon (haját befon), 3. körülfon, „plesti”: fon, „plet”: fonat, „pleténica”: fonott kalács (Hadrovics L.: Szerb–horvát–magyar szótár, Bp. 1957, 311. és 345. old.) ígért megoldást. A románban is kerül valami hasonló: az „oplean” mezőgazdasági szakszó, a szántalpakat összetartó keresztfa, eplény a jelentése (Román–magyar szótár, Buk. 1980, 445.). A moldvai csángó nyelvben is az „opleány”, „oplyean” a szántalpakat összekötő keresztfa (NyIrK. 4., 1960., 280.), forrása a román „opleán” u.a.; ez utóbbi a déli szlávból való (A m. nyelv tört.-et. szótára. Bp., 1967, I. 777.).

Még délebbre tekintve az *olaszban* három szóra akadtam, amelyek talán segítenek az „opletány”-t megfejteni. Az „o” egyik jelentése hé, hát, no; az „opli’te”, mely régies, hoplita, nehéz

* Részlet a szerző készülő kisiratosi írói falurajzából

fegyverzetű görög gyalogos; a „ple'tta” pedig pálmalevél-fonat (Olasz-magyar szótár II. Bp., 1952. 845., 863., 952.).

Már megint a fonat!

Aztán Somogyi Béla: A magyar kártyanyelv szókincse (Bp., 1990. 20.) című munkája oldotta föl számomra valamelyest az opletány titkát: „Oplitán – Olasz eredetű kártyajáték (1816: Gyarmathi S.: Voc. 3: NSz.). Első adatunk 1808: 'Tudok harminczeggyet és egy kicsit oplitánt is' (Verseghy: Külneki Gilméta 278: NSz.). Későbbi adat, 1827-ből: 'kártyáztak... ki voltát, ki filkót, ki oplitánt' (Kisfaludy K. Munkái VIII. 129–30: NSz.).”

Tehát az opletány-oplitán olasz eredetű, Kisiratoson s még néhány magyar faluban máig ismert talján kártyajáték.

Ami a XIX. század elején nemes uraimék játéka volt, a század végére a kelet-csanádi Iratoson a tehetősebb parasztok kedves játéka, hogy tovább ereszkedve a XX. századra a legszegényebbek őrzik meg. A XXI. századot aligha fogja megérni; emlékként megmarad, ám a falusi életből kikopik.

Mivel tudtommal az opletányt senki sem írta le (a néprajzi irodalomban az említett szórványadatokon kívül sem mire sem akadtam), igyekszem megmenteni azt a kicsit, amit magam tudok róla.

Az opletány szabályrendje

Az opletányt a magyar kártyával játsszák; a kártyacsomagot, a paklit Iratoson *csutak*nak hívják.

A kártyalap értéke szerint lehet

– *üres*: a 7-es és a 8-as – a játékos ezeket az elején, s főleg akkor dobja el, amikor az ellenfél nyer, legyen az övé az üres lap; életveszélyes utoljára hagyni, mert könnyen *pircsut* lehet vele fogni,

– *pikó*: az alsó, a felső, a király, a kilences és a tízes (három pikó tesz ki „egy”-et, így ezt már érdemes gyűjteni),

– *egy*: az ász, amely nyerevényként a legzsírosabb.

Az opletányban a sorozat a *fogás* szempontjából a leggyengébbtől a legerősebbig haladva: 7, 8, *alsó, felső, király, ász*, 9, 10. Tehát a 10-es a legerősebb, mindent elvisz, de összeszámláláskor az ász ér a legtöbbet.

(Kisiratoson a magyar kártyát még kvartokra osztják, de ez az opletányban nem érvényes: *alsó kvart* a 7-8-9-10, *felső kvart* az alsó-felső-király-ász, s van még *tízes kvart* és *disznó*-, azaz *ász-kvart* is – ez utóbbiakat illetően további magyarázattal nem szolgált Kása Antal.)

A játék elején kell bejelenteni, ha a kártyásnak *mondása* van. „Három mondás” (*Hármat mondok!*) esetén játék nélkül, önmagában hármat ér a három 9-es, a három 10-es és a három ász, valamint az opletány. Egy játékosnak a nyolc lapból legfőljebb két mondása lehet. *Hatot mondok!* – szól a szerencsés, de ő sem toldja meg, hogy miből, s hogy van-e opletánya is.

Az opletány a legerősebb mondás, a legerősebb „három”. Akinek valamelyik színből opletánya van (*ász-9-10*), jó kártyája van, nyeresre esélyes, legalábbis ha meghúzhatja. Egy erős opletány (például ha az *ász-9-10* mellett, tehát az opletány színéből van még három-négy piké és üres lap) arra is jó, hogy *pircsut* fogasson az ember a másikkal: a végén, ha van a másik három szín valamelyikéből üres lap, azt meghúzva, majdnem biztos, hogy *pircsut* fog a szomszéd.

A *felesasszony* az opletánynál kevesebbet ér, nem lehet bemondani (nem mondás, nem ér kettőt), két tagja a 9-es és a 10-es. *Hosszú felesasszonya* van a játékosnak, ha a kilences és a tízes mellett van még néhány lap ugyanaból a színből. Ha *hosszú felesasszonya* van, s rákerül a sor, meghúzza a tízest és a kilencet, biztos, hogy kiesik az ász, így már végignyerveheti a színt. Ha a *felesasszony* magában áll, nem húzza meg, vár a jószerencsére. A *felesasszony* színe után lehet *makk-felesasszony*, *tök-felesasszony*, *zöld-felesasszony*, *piros-felesasszony*.

A játszma végén összeadják a nyereket. A 32 kártyából 8 üres, 20 egy pikót ér, 4 pedig egyet-egyet, így az összesen 32 pikót érő tíz fogás meg két

pikó oszlik meg a két pár között. Az utolsó fogás külön ér egyet.

A játék mindaddig tart, míg az egyik páros el nem éri a *huszonegyet*. Mivel egy játszmaiban az utolsóval együtt legfőljebb tizenegyet lehet nyerni, ami a mondásokkal tizennégyre, tizenhétre, a legjobb esetben húszra fölmehet, általában két-három játszma egy játék. Egyetlen játszmaival igen ritkán lehet huszonegyet nyerni. Ha már közel a huszonegy, játék közben számolnak, s ha kiván, megállhatnak (amikor fogásuk van).

A vesztesek *süvegelnek*, azaz mindaddig kalap, sapka, kucsma, magyarán süveg nélkül (*süveg!* – kiáltanak) kénytelenek játszani, míg föl nem nyerik a süveget. (*Fölnyertük.*)

A két párból az egyik megnyeri a játékot, a másik pár *süvegel* (játszmáról játszma, míg föl nem nyerik a süveget, a vesztes oszt, s a nyertes kezd). Az első játszmaiban kedvezményel nyerheti föl a süveget a *süvegelő*: ha nem nyer semmit, vagy ha mind elnyeri, fölteheti a tökfödőt. A továbbiakban csak akkor nyerheti föl a süveget, ha ő nyer hamarabb huszonegyet.

Pircsut az fog, akinek (amely párnak) a parti végén a nyeresében nincs legalább egy (legalább három pikó vagy egy ász), tehát csak egy-két pikót s üreseket fogott. *Pircsut* az nyer, akinek egyetlen fogása volt, s az tele üres kártyákkal. A *pircsu* egyszeri, ez alól nem lehet – nem kell – fölszabadulni. Nagy szégyen *pircsut fogni!*

Pircsu

Van, amikor *pircsuznak*. Amikor arra mennek, hogy a másik *pircsut* fogjon. Ilyenkor lehet öten is játszani, mindenki maga van. Ha valaki üreset fog, nem húzhat rá nyerő kártyát (a sima opletányozásnál természetesen az üres fogásra nyerhet a játékos, hogy megússza, sőt, azonnal nyerő lapot vág ki, ha teheti).

A *pircsuzásban* mindenki összefog az ellen, aki *pircsut* fogott, hogy ne nyerjen többet. Csak akkor menekül meg, ha a játszma végéig valaki föladjá neki a kártyát, nyerni tud.

(A „*pircsu*” szó magyarázatával a falubeliek nem szolgálnak; talán annyit tesz, hogy „*picsa*” – legalábbis olyan a

szó hangulata e játékban. Máshol a „pircsi” a piros szín játékos kicsinyítése – A magyar kártyanyelv szókinccse 64. –, de erről Kisiratoson nem tudnak.)

Három-kétszömes

A három-kétszömes, a *háromkét-szöm* az opletány változata, akkor kerül elő, ha csak három játékos kerül. Mindenki maga van, s előfordul, hogy mindhárman süvegelnek. A háromkét-szömesben a pircsu nem számít, bár lehet úgy is játszani (hogy *pircsura is megy*). A megszokott, pircsu nélküli háromkét-szömesben csak a négy ász számít; aki üreset, tehát ásztalant nyer, az süvegel. A következő játszmában vagy semmit sem fog, vagy legalább három ász, akkor nyeri föl a süveget. A másodjára is süvegelő már csak három ásszal nyerheti föl a süveget, ugyanígy a továbbiakban. Mondás a háromkét-szömesben nincsen.

Ez, mondják, nem olyan érdekes, mint amikor négyen opletányoznak.

Ennél a kártyajátéknál két kártyát kitesznek, vagy osztás után a két megmaradtat föl vágják (tíz lapot kap minden játékos).

Zsírt bele!

Keverés után az osztó emeltet, majd nyolc lapot ad mind a négy játékosnak; ha már izzik a hangulat, nő a méreg és a vetélkedés, egyesével osztja a kártyát. Akinek az első lapot adta, az kezd; az első kártya letételekor be kell jelenteni, ha valakinek mondása van. Az opletányt nem jelentik be, az is csak „három”; hamarosan úgyis kiderül.

Az egymással szemben ülő párok arra törekednek, hogy minél több ász és pikót nyerjenek. Akinek túl erős a lapja, esetleg mindent elnyer. Izgalmasabb, ha megosztanak az erős kártyák, s csak kemény csatában sikerül legyőzni a másikat.

A játékos, ha már nem tud vagy még nem akar nyerni, keresi a párját, nyerjen ő is! Ha a játékos párjára fogás, az ember *zsírt* tesz bele; ha lehet, ász – hisz az önmagában nem nyerő kártya –, vagy pikót, de semmiképpen sem üres lapot. Azt megtartja az ellenfélnek, meg pircsura.

„*Zsírt bele!*” – rikkant a magyar, hogy jó lap bedobására serkentse a

társát. Ezt szabad. Színt s kártyát nem kérhet.

Az opletányt érdemes elnyerni. Ilyenkor a társ, ha már elfogyott a színe, *zsírozza* a nyerést (csak az azonos színűvel lehet felülteni, elvinni az *ütést*; ha nincs *színre szín*, más színű lapot lehet dobni, de tilos mást vetni, ha a meghívott színből még van lapom). Ha a játékos *végignyeri*, társ *keni* (zsírozza). Az ellenfél ilyenkor menekül a fölösleges lapjaitól, az erőseket tartogatja, hátha jut még neki is valami. Az opletányt kijátszva, hosszú opletányt elnyerve a játékos vagy átadja az *ütést* a párjának (ha mindent el akarnak nyerni, mert például süveglésből kell szabadulni), vagy leteszi a legkisebb más színű kártyát, hogy azzal az ellenfél pircsut foghasson. Ha a másik párnak csak a pircsu elnyerésére van ereje, mert a következő fogás az opletányt kijátszóké, verhetik az asztalt, *káromkodhatnak*, *kacaghatnak*: „*Megfogta!*”, „*Pircsu!*”, „*Hogy az Isten...*”, „*Csallatok! Az előbb nem tettél színt...*”. És már veszik is elő a fogásokat, ellenőrizni, tett-e mindenki színt? Mert ha nem, az egész érvénytelen.

Bemondta a kártyás a hármát. Amikor ő kezd – s éppen játékos kedvében van –, ásszal hozakodik elő. Aki nem figyel, megijed, miért teszi ki a társa? Aztán a 9-essel, majd a 10-essel nyer – persze, opletánya van!

„Így könnyű.”

Nehezebb elnyerni a három-három ászból s kilencesből álló mondást. Ha három mondás a tízesből van, természetesen mindhárom elnyerhető, ám előfordul, csak arra elég, hogy biztos legyen a pircsumentes játszma, mert az első három ütésben a másik kettő a legrosszabb kártyáit veti oda, alig jön össze valami. Ilyenkor megtörténhet, hogy a végén a másik számol többet. A *három 10-es* magában nem sokat ér, főleg ha a társ nem segíthet, olyan vacak lapja van. Ha egyik-másik 10-es mellett 9-es vagy ász is van, már többet ér e három mondás. Ha a három tízes magában áll, inkább kivár a játékos: mást tesz le, hátha valaki úgy indít egy színt, hogy beleesik a 9-es meg az ász, s akkor ő, ha mondjuk van egy rossz királya is, tovább nyerhet.

Ha a három tízesből az egyik feles-

asszony, hosszúfelesasszony élén áll, már-már kedvére nyerhet.

A *három 9-esből* álló mondással, ha egyik mellett sincs ász vagy 10-es, pircsut foghat az ember. Ha a 9-es mellett ász is van, meghúzza a 9-est, s ha a 10-es kiesik, az ász már szabad. Nyerni lehet a 9-essel, ha mellőle kisebb lapokat meghúzva, kiesik a 10-es, s esetleg bennragad az ász, így újra megjátszva, már az övé lehet a disznó.

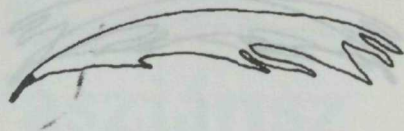
A *három ászból* álló mondással nyerni csak véletlenül lehet, vagy ha kerül mellé 9-es, 10-es. Ilyenkor a legbiztosabb, ha az ember bedobja a társa nyerésébe az ászait; ha nem teheti, mert a cimbora is kutyául áll, vérben forgó szemmel vágja az asztalra, vigyék! Kész csúfság magában három ász, nagy méreg, ha mind az ellenfélé lesz. A magányos ász többnyire csak akkor nyer, ha valaki elnézi, nem üt, s ő elviheti. Ha az ász mellett akad néhány gyengébb kártya, azokból egyet elindítva, van némi esély, hogy a két erősebb lap elsőre kiesik.

Ha az embernek se jó sora, se erős kártyája, se mondása, legfőljebb *zsírozza* a társa fogásait, és igyekszik elkerülni, hogy üreset fogjon.

Míg a *10-9* (felesasszony) igen jónak számít, hisz két húzásra csak-csak beleesik az ász is, ha valakinek *ász-10-e* van, kapaszkodhat: persze, hogy meghúzza a tízest, de bele kell, hogy essen a 9-es, hogy az ász nyerő lehessen. Ha nem, a nevető ellenfél elviszi a disznót. Vagy vár: hátha kiteszi valaki a 9-est, ő a 10-essel nyer, s máris úr az ász. Hosszú ász-10 birtokában meghúzza a 10-est, és a 9-es bizonyára kiesik.

Ász-9 birtokában, ha nincs mellettük abból a színből több, általában nem húzza meg a játékos a 9-est; inkább vár, hogy az ász fölszabaduljon, valaki csak kijátssza a 10-est! Ha hosszú ász-9-e van, a 9-est meghúzva, a többi már az övé.

Általában jellemző: ha valaki valamivel indít, azt a társ nem felejtí (persze az ellenfél sem) – nem véletlenül teheti, és az első alkalommal visszahív. Például ha a kártyás 9-est húz meg az ász mellől és a 10-es a párjánál van, az elviszi és visszaadja a színt,



hogy a társa elnyerhesse az ászt, s ha van, a többit is. Ha az ellenfél hívja újra ezt a színt, nagy hiba, a pár szidja, mint a bökrot, hogy nem figyel. Ha meghúzzák a 10-est, nem kell ügyeskedni, az ász már nyerő lap – már ha visszakérül hozzá az ütés. De ha a 9-es mellett magában álló ász áldozatul esik, mert nincs mese, oda kell adni, mintha a fogát szívják a zsillémek! Emiatt jól hajba lehet kapni.

Az ász elvesztésének sosem örül az opletányozó. Pircsu ellen is foganatos, mert az ászt utoljára hagyva nem lesz üres az egy szem ütés sem. Mind a négy ászt elnyerni nagy öröm. Tízszázalék nélkül négy ászt elnyerni persze lehetlenség.

Akinek se opletánya, se más mondása, se rövid, se hosszú felesasszonya, se semmije, csak hetesekből, nyolcasokból, alsókból, felsőkből, királyokból áll a kártyája, fohászokodhat, nehogy túl nagyot nyerjen: pircsut! Mert ilyen rossz kártyával a süveglétel természetes, játszhat tovább *hajadonfővel*.

Nagy szégyen hajadonfőtt ülni az asztalnál, s úgy opletányozni. Emiatt az iratosi magyarok képesek (voltak) a testvérükkel, atyjukkal, bátyjukkal, fiukkal összeveszni, mert biztos, hogy a másik hibájából kell *süvegelni*...

„Vesse le süvegét s övét!” – kényszerítette a középkorban a kínai az ujjurt, mert süvegelni, hajadonfővel járnai szégyen (Erdélyi I.–Sugár L.: Ázsiai lovas nomádok. Bp. 1982. 193. old.). Vagy ahogy a közelebbi szegedi táj népéről írja, a szabad ég alatt megtartott halotti torról szólva, Tömörkény István: „Az emberek a kalapot leteszik, ami ritkaság, mert még otthon a házban is viselik a kalapot, csak ételkor nem. De mert itt is ennivaló következik, hát levették. Sipka csak két ember fején maradt: a fiatal halott apjácán, meg a testvérjácán. Jelzésül annak, hogy ők a házigazdák és vendéglátók.” (B. S.: A szegedi nemzet III. 205.)

Elképzelhető, milyen a házigazda hangulata, ha a saját asztalánál opletányozás közben le kell tennie a padra a kalapját. Könnyen megesik, hogy a szoba sarkába röpül a süveg.

„Ha még egyszer így játszol...”

Nem játszik vele többet!

Már hogy ne játszana. A legközelebbi kártyás napig – valamennyire – el lehet felejteni a szégyenletes süveglést.

Egy-egy pircsu-fogásra évekig emlékezhetnek.

„Emlékszel, amikor Pista bátya egymás után háromszor pircsut fogott?!”

Sorraverterte a gyermekeit, mert nevetni mertek.

Színmutogatás

„Nyerd el!” – biztatja a társát a koma, ha az hármatot mondott. Avagy ha az ellenfél úgy érzi, sokra nem megy a mondásával, megkapja: nyerje el, ha tudja!

„Zsírít bele!”

Meg még néhány jeles mondás, mert az opletányozás hangos játék. Nem csöndben, magukba merülve, kártyát lesve járja játszani, hanem hangoskodva, bele-beleszólva, visszaszólva, heccelődve, egymást bolondítva.

„Beszélni” tilos, tehát megmondani, mit vessen a társam, mit ne. Se színt, se figurát nem szabad hangosan kérni, csak a kártyával. Mutatni, hívni, csalogatni: igen, szabad! Például: a koma kettőt, hármatot elnyer, utána gondban lesz, látható. Ezért a párja, ha színhiánya van, mutatja a saját nyerő kártyáját, saját színét: abból vet! Esetleg ilyenkor erősebben teszi le a kártyát az asztalra (úgy is lehet mondani, rávágja, ököllet csap az asztalra). Mondhatja az ellenfél: „Ne mutogass!” Nyugodt szívvel szólhat vissza: „Szóltam én egy árva szót is?”

Nem szólt, csak mutatta, mi kell neki.

Például 10-est dob a másik nyerésébe; nagyon rossz kártyásnak kell annak lennie, aki ilyenkor, ha már kifogyott a nyerő kártyákból, nem azt a színt húzza meg! A 10-es eldobásával jelez, hogy neki abból a színből van még néhány erős lapja. Az opletány színét is ily módon lehet a párnak megmutatni, hogy húzza már meg az ő színét!

Hetést dob a játékos, biztos nincs semmije; ezzel jelzett, hogy rá ne számítson a társa, nyerjen, ha tud.

Az efféle jeleken túl tilos minden – elvileg. Mert bár általában nem szabad mutogatással, arcjátékkal színt kérni, színt „hívni”, ha már nagyon nem

megy a játék, előbb-utóbb rákényszerül a vérbeli opletányozó, hogy a saját nyerő színét jelezze párjának, akinél a nyerés, aki kártyát húzhat. Mert végre nyerni kellene, föltenni a süveget. Csak az ellenfél föl ne fedezze!

Egymás szemébe néznek, egymás pillantását keresik, s előbb-utóbb megjön az útmutatás. Abban a szent pillanatban, amikor az ellenfél megfedkezni szemmel tartani őket.

Ha *pirosat kér*: a nyelvét kiölti, megmutatja, kidugja, avagy véletlenül megnyalja a szája szélét.

Makkot kér? Elhúzza a száját, netán a szája szélit, „mint a ló”.

Zöldet, de azonnal: fölrántja a szemöldökét, vagy fölfelé néz. Talán a feje fölötti fa zöldjére utalt ezzel a hajdani opletányozó paraszt, amikor még a szabad ég alatt játszott; innen lehet ez a „zöld”.

Tök kéne: felfújja a pofáját.

„Ne mutogass!”

Ő nem, ő csak a mennyezetet leste, mikor szakad le.

Mit lehet tenni. Egy kis csalás, ha nem derül ki, belefér.

Emiatt már hajba lehet kapni; hogy aztán csak folytassák a süveglést.

Zsillérek játéka

A gazda a század első felében az úri „pinaráncot”, a zsillérje a napnyugati, talján opletányt játszotta. Az úrhatnám parasztnak a pinarác, a mezítlás napszámosnak a nemes uraiméktől hozzá eljutó oplitán dukált. Mondhatni: *opletány, kontra pinarác!*

Fonat? Meglehet, a 7-8-alsó-felső-király-ász-9-10-es sort vehették fonatnak az elődök; mert ez valóban fonat, hisz ez nem szabályos sora az úgynevezett magyar kártyának.

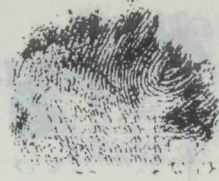
A kisiratosi Kekecsen ha máskor nem, hát búcsúkor, Szent Mihály hava második vasárnapján (a Szent Kereszt Felmagasztalásának ünnepén) a hamar előkerülő „csutak” opletányra osztódik a magyarországiak kedvéért. Mert ők még szeretik ezt a játékot.

A messzire szakadt iratosiak. Mert a helyben élőknek ez már a múlt.

Amazoknak több. Az igazi otthon, az elhagyott szülőfalut, apjuk-anyjuk kedves csanádi-aradi Kisiratosát jelenti.

Azt, amit felejteni nem szabad.

Zsillérszínház: lélekjáték?



Rideg István

„Nagy élmény volt nekem a Veletek való találkozás...”

Ismeretes, Szabó Pál 1966. május 22-én látogatott el iskolánkba, a karcagi Gábor Áron Gimnáziumba. Kellemes délutánt és esetét töltött itt feleségével együtt. Részben ezekre az élményekre utal Pali bácsi hozzám írt 11., 12. és 13. levele.

A 11. levélben főleg az I. b-seket, igen szeretett diákbarátaimat üdvözli.

„Kedves Pistám!

Itthon találkozom már az I/b osztály kedves, várását bejelentő lapját: nagyon kedves. Add át az osztálynak üdvözlömetem.

Nagy élmény volt nekem a Veletek való találkozás: pompás kép és valóság volt a sok, sok fiatal gyermek, de igazánban már fiatal leány: nagyon jól táplált, egészséges alkutú gyermekek, s éppen ezért szépek.

A gondolat megáradt bennem köztetek, készülő munkámban fel is használom.

Kérlek, írd meg, hogy a tanácselnök-helyettest hogy hívják, Tóth ... István? S az igazgatót, aki velünk volt, s Piroskát?

Szeretettel öllelek, s még egyszer köszöntöm a gyerekeket:

Szabó Pál.”

A 12. levélben Olajos Zsuzsanna (később feleségem) véleményére céloz, akit látogatásakor bemutatam neki, s aki miután elolvasta a Talpalatnyi földet, így szólt: „Alakjai annyira szépek, hogy az ember valósággal sajnálja, hogy nem élhetett közöttük.” Zsuzsika gondolatait fel is használtam a Pali bácsit köszöntő beszédemben.

„V/31.

Kedves Pistám!

Hát akkor próbáljuk levélben, amit szóban elmulasztottunk: igen kérlek, mindent, amit teszel, csinálsz, gondold meg jól! Az emberiség sorsa, helyzete, harca minden időben komplikált volt, és ki tudja, meddig komplikálódik még ezután is? Civilizáció – tudomány, egyre modernebb élet és egyre igényesebb társadalom: nagyobb követelményeket támaszt, mint bármikor. Embernek lenni, s életünkkel, munkánkkal példát mutatni, ez a feladat az egén számára. No de, ezt se lehet pár szóban kifejezni. Sajnos.

Ellenen meghatóan kedves a lánykától való idézet, hogy ... jó lett volna azok között élni stb. Kérlek, írd meg a nevét, köszönésképpen küldök neki dedikált könyvet, tán a régiékből, valamelyiket dedikáltatta, de melyiket? Nehogy azt küldjem.

És nagyon-nagyon sok szép és jó szót kaptam már, de ilyen klasszikus tisztaságút s megfogalmazásút soha! Megírod nevét-címét, jó?

Szeretettel öllelek: Szabó Pál.”

Mindig szívesen cseréltem ki véleményemet Pali bácsival,

mert mindig segített, amiben tudott. Jó barát és jó levelező volt: elfoglaltsága, öreg kora ellenére mindig nyomban válaszolt. 1966 tavaszán egy 16 oldalas dolgozatot írtam (A cinizmus forrásai tanulóink gondolkodásában): egy pedagógiai pályázatra adtam be, de eredménytelenül. Pali bácsinak viszont tetszett, és akkor ez a lelki támasz nekem mindennél többet jelentett. Sőt, ő ebben az oktató-nevelő (másokhoz, nagyobb közösséghez szintén szóló) 13. levélben igen kedvesen még egyfajta regényírásra is buzdított.

„Kedves Pistám!

A tanulmány: nagyon jó. Ha gondolod, elküldöm az Új Írásnak, hogy hozzák le. Az se baj, ha engem kihagynak. Persze, ez esetben még lehetne, s tán kellene is átnézni, s méginkább mélyíteni vagy tisztogatni itt-ott.

Persze, ez a tanulmány másik tanulmányt érdemelne, az megint másikat, mindaddig, amíg el nem jutnánk keserves kérdéseink feleletéhez. Mi, öregek, ezeket a feleleteket nem csak érezzük, hanem tudjuk, de megfogalmazni már a Ti dolgok lesz! Mert ehhez fiatal hév, lendület, hit, egyszóval erő kell.

Miről is van szó?

A kereszténység nem csak azt hozta az akkori és későbbeni és tegnapi emberi világnak, hogy ... féljed az Istent és akkor idvezülsz, vagyis örökkön tartó boldogságra jutsz. Hanem hitet az életben, hitet a munkában, ha részesaratás, ha bányász, ha bármilyen kétkezi munkás, sztrájk, írás, beszéd, és az elkövetkezendő: minden szenvedéstől megtisztult emberi világ. S ma? Nincsen meg a mindent legázoló hit az embereken, népben.

A nemzeti létezés felelősségét érezték, élték, a vérpadig hurcolták néha még a magyar származású, de még ezen is túl... az arisztokrácia is. Károlyi Mihály gróf szétosztotta 40 000 holdját, gróf Batthyány a vérpadon végezte, és így tovább.

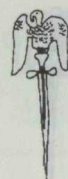
De ki éli, viseli, harcolja, de inkább dolgozza ma a nemzeti létezés felelősségét? A lét felelőssége ma az alkotó munka lendülete!

No, ez így darabos, gorombán is hangzik, s mintha én védelmezném az arisztokrácia becsületét. De ha történelmet akarunk csinálni, ismernünk kell, és igazságot kell keresnünk a történelemben! Másként semmi nem tudunk elvégezni tisztán és maradandóan.

Ami írói vágyaidat, álmaidat illeti: se jósolni, se tanácsot adni nem lehet. Nem kértél persze, de jelen írásod is mégiscsak írói munka, s én a helyedben megpróbálnám megírni a mai tanár, tanító regényét. Gárdonyi Géza „Lámpás”-án kívül tanító-regény nincs, én megpróbáltam megírni „Tatár-vágás” címen, de ez is inkább politikai tett vagy tettek. Persze, ehhez idő kell, de beosztva, jól átgondolva, babrálgatva, feljegyezgetni még óra közben is, tán sikerülne?

A kislánynak csak utóbbi könyveimből tudnék dedikálni, de majd keresek tán másvalamit is.

Szeretettel öllelek: Szabó Pál.”



Szabó Imre

Lovasmúltunkról jelenidőben

Lovasmúltunkra még manapság is hivatkozgatunk. Lovas nép vagyunk, mondjuk olyankor büszkén, esetleg csak úgy, megszokásból. Ám ebben ma mindössze annyi az igazság, hogy lovaskultúránk emléke nem tűnt el nyomtalanul az utóbbi évtizedek minden igyekezete ellenére sem, sőt nyomai még a gyakorlatban is léteznek. Bizonyíték erre a fogathajtásban elért sikeresorozatunk, és népünk különleges adottságai – ami több mint hozzáértés – a lóval való bánásmódban. Lovaskultúránk gyökerei a lovas-nomád korba nyúlnak, és ennek a kultúrának az arisztokratától a betyárlegényig mindenki részese volt a magyar társadalomban, s még a külföldről betelepült polgár is igyekezett részesévé válni. Ezzel mintegy azt is kifejezve, hogy nemcsak jogilag, de szellemében is magyarrá lett.

A magyar ember lószeregete – a kívülről szemével nézve – a külföldinek talán még inkább feltűnik. Edward von Egan 1893-ban Berlinben megjelentetett, a magyar lóról szóló könyvében ezt olvashatjuk:

„Hogy ez mit jelent, annak megértéséhez elég egy napot az országban utazni. Mindenütt azt látni, hogy sokkal több úr ül a bakon, mint kocsis, és még a legszegényebb parasztok is legalább olyan szeretettel, mint szakértelemmel hajtják fogatukat. A magyar gazdaságokban a kocsiló az első és sok esetben az utolsó leltári darab is, amelytől megválnak a gazda. Itt is van hanyag ember, akinek talán egy jó marhája sem áll az istállóban, a pajta és a kamra üres, de a lószerszám még rendben van. Lehet, hogy az igások már éheznek, fejük fölött a tetőn már benéz a napfény, de a hintó és a szerszám még a régi fényben csillog, és a lovak jókedvükben alig fékezhetők. Ez a szenvedély a magyarnak a vérében van.”

Bizony, szenvedély volt ez a javából, de létkérdés is, ami végigkísérte

viharos történelmünket. A jó ló nem egyszer gazdája életét jelentette.

Árpád és honfoglaló magyarjai lóháton jelentek meg a Kárpát-medencében, és lóháton kalandozták végig Európát Bizánctól a Pireneusokig. Hadi sikereiket nem kis mértékben éppen lovaik gyorsaságának, meglepetésszerű megjelenésüknek is köszönheték. Jóval később Ocskay brigádéros kuruc lovasaival is éppen így lepte meg, és csaknem elfogta a Bécs környékén vadászgató császárt. Vagy Mária Terézia tábornoka, Hadik András gróf is ezt az ősi, jellegzetesen magyar taktikát alkalmazta a hétéves háború idején. Mélyen az ellenséges hátságban néhány száz huszárával megsarcolta Berlint. A honfoglaló magyarokéhoz hasonlóak voltak a kunok, jászok, úzok, besenyők lovai is. Aprók, de gyorsak, kitartók és edzettek, képesek napi 100-150 km-es vágatára.

Képzeljük csak el a kunok betelepülése utáni időket! Tavasszal, amint kiöldelt a fű, s erőre kaptak a lovak, a Nagykunság valamelyik szálláshelyéről harsány jókedvükben, ha megeresztették a kantárszárat a legények a Mát-ra felé, a kis kócos lovak vágóját csak a Tisza torpantotta meg.

Mindenesetre a pusztai népek megjelenése forradalmi változást idézett elő Európa lovaskultúrájában is, hiszen tőlük vették át a kengyel használatát, de a nyeret és a zablát is az övékről kezdték mintázni.

A honfoglaló magyarok lovainak kiválóságát bizonyítja az is, hogy a közelebb-távolabb élő népek mindenképpen igyekeztek beszerezni azokból. Mert mi másért kellett volna Taksony fejedelemnek vámokkal szabályozni a ló kivitelét az országból? Ez a kereslet a történelem folyamán végig fennállt, egészen a II. világháborúig. Egyáltalán nem volt „eladhatatlan termék” a magyar ló! Vásáraink Európa-hírűek voltak, melyeken a világ minden részéről megfordultak a vásárolni szándékozó lovasemberek, különösen németek és

olaszok. De a vásárra vitt és eladásra szánt ló nem volt ám mindenképpen eladó! Egy valamirevaló gazda azt is jól megnézte, hogy kinek a kezébe adja! És ha úgy találta, hogy a vevő nem lenne jó gazdája lovának, előfordult, amit egy külföldi nehezen érthetett meg, hogy nem adta neki a lovat semmi pénzért. A „Mit kér érte?”, „Mire tartja?”, „Mi volna az ára?” vagy „Mennyiért adja?” kérdések valamelyikére egyszerűen az volt a felelet: „Magának semennyiért sem!” És inkább hazavitte.

Egy-egy feltűnően szép ló megjelenése mindig felpeszdtette a vásári hangulatot. Köréje sereglettek, szakértő szemmel méregették korát, járását, egészségi állapotát, tulajdonságait. Az ilyen ló, ráadásul ha még saját nevelésű is volt, az anyagi hasznon kívül tekintélyt, megbecsülést is szerzett gazdájának. Mert a ló nemcsak gazdasági értéknek számított, hanem a gazda megítélésének is mértéke volt. Kunmadarason hallottam, hogy olyan embert, akinek lovai elhanyagoltak voltak, bírónak sem választottak meg, még ha minden egyéb adottsága meg is lett volna a tisztség betöltéséhez. És ha végiggondoljuk, van logika ebben az okoskodásban. Mert aki nem törődik kellőképpen lovaival, az nem lehet jó gazda. Ha pedig nem jó gazda, hogyan bízhatná rá magát egy közösség?

A magyar lovasélet, lovaskultúra világszerte legismertebb reprezentánsa Kincsem, a „verhetetlen csodakanca”, vagy amint Európa versenypályáin ismerték: a „Hungarian wonder” pályafutása. Ám nemcsak az, és néhány más kiemelkedően sikeres versenylovunk szereplése bizonyítja lótenyésztésünk hírnevét, hiszen ezek szereplése már csak koronája volt lovaskultúránknak, és végül is egyedi esetek. Tömeges nagyságrendben a magyar ügetőlovak bizonyítottak. Mert világhírűek voltak ügetőlovakaink, a jukkerek is. Ez a megnevezés nem fajtát jelölt, hanem minősítést. Általában a nagybirtokosok néne-



seiben tenyésztették, és kicsikó kórkutól gyors, kitartó kocsilónak, ügetőnek nevelték őket. Bármilyen fajtájuk lehettek, ám az szigorú követelmény volt irántuk, hogy 50 km-es távon a kilométer-átlagidejük nem lehetett több 3 percnél. Ennek alapján szelektáltak nemzedékeken keresztül. Kitarításukat, munkabírásukat illusztrálja a Carl Gustav Wrangeltől vett idézet: „Terezovácra Jankovich úr Varasdra (127 km) hajtott, onnan 22 km-re gróf Erdődy Rudolf birtokára, de mivel őt nem találta otthon, a 135 km-t mindjárt visszafelé is megtette, és ezt a 284 km-t 28 óra alatt. Bizonyára ritka teljesítmény.”

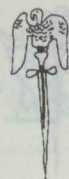
1890-ben a Pozsony–Bécs közötti távhajtóversenyen Wesselényi Miklós jukkernégyesfogata lett a győztes. A 65 km-es távot 2 óra 42 perc 38 mp. alatt tette meg, s ez 2 perc 30 mp. kilométerenkénti átlagidőt jelentett. Nem sokkal maradt el a többi fogat sem, Károlyi László fogata 2 óra 43 perc, Dőry Józsefé 2 óra 46 p 42 mp. Ugyanígy percnyi, másodpercnyi különbségekkel: az Esterházy-, a Jankovich-, a Széchenyi-fogat. Az esemény kapcsán a jukkerek teljesítményét méltatva ismét C. G. Wrangel, a neves svéd hipológus véleménye: „Mi azt hisszük, hogy nem kell ellentmondástól félnünk, ha megállapítjuk, hogy a sokat dicsért amerikai ügetőnek igen nehezebbre esne hasonló teljesítményt felmutatni, nem is beszélve ennek a túlszárnyalásáról.”

És ha már szóba került az amerikai ügető is, jegyezzük meg, hogy azt is a jukkerhez hasonlóan szelektálva tenyésztették ki. Ám az összevetésben mindenképpen a magyar kocsiló javára billen a mérleg nyelve. Gyorsaságban, kitartásban – mint a szakember véleményéből kitűnik – nem maradtak el, küllem tekintetében pedig felül is múlták azokat. Mert az amerikai ügetőlovak szelektálásánál a küllemre nem voltak tekintettel, csak a gyorsaságot, a rekordot vették figyelembe. Ez aztán máig érezteti hatását, sok közöttük a küllemben kifogásolható egyed. A magyar gazdák pedig hogyan figyeltek volna a küllemre! Elképzelni is képte-

lenség az ellenkezőjét! A külsínt ugyanolyan mértékben fontosnak tartották, mint a belső tulajdonságokat. Így aztán a jukker nemcsak a világ leggyorsabb, legmegbízhatóbb kocsilóvá számított, hanem kifogástalan szépségével a legmagasabb igényeket is kielégítette.

Nem véletlen, hogy akik tehették, Magyarországról szereztek be reprezentatív fogataikat. Innen vásárolt négyesfogatot II. Vilmos német császár, a holland királyi udvar, III. Sándor orosz cár. Utóbbi Sütvényből, a Dőryek ménéséből két négyesfogatot is. A bajor királyi, majd hercegi udvar sárvári ménésében maga nevelte lovait. Ünnepléses alkalmakra az olasz királyi udvar és a Vatikán is Magyarországról vásárolt. 1930-ban az abesszin császár koronázási ünnepségére Addisz-Abebába is magyar lovakat vittek. Magyar–arab Shagyákat az Esterházyak tatai ménéséből. Ugyanez a fajta volt befogva a Ben Hur c. film quadrigáiba is. És sorolhatnánk vég nélkül a magyar lovak sikereit. Talán azt az egyet még: 1881-ben a budapesti lókiállításán a későbbi VII. Edward angol király is jukkernégyesfogatot vásárolt. Szürke lipicaiakat a Jankovich-féle terezováci ménésből. Még egyszer mondom: nem volt „eladhatatlan termék” a magyar ló! Nagyon is hasznot hozó ágazat volt a mezőgazdaságban. Reméljük, nem kell sokáig várni, hogy ismét az legyen! A Nagykunság területén nem voltak a hagyományos értelemben vett nagybirtokok. Ott – de ez az egész Jász-Kun Hármaskerületre is vonatkozik – a lovat sem nevelték csikókorától jukkernek. A nagykunsági embernek mindenkor keményen meg kellett küzdeni megélhetéséért. Ugyanezt követelte meg lovától is. Az emberek lószertete és hozzáértése a szikes legelőkön különösen kiváló, acélizmú, kitartó és magas intelligenciájú lovakat nevelt. A nagykunsági tájfajtának elsősorban a sziki vagy kisoníusz számított, de a Tisza felőli részen a gidránt is kedvelték. Ősi, keleti lovaink génanyaga egyébként éppen ebben a fajtában, a sziki nóníuszban van legnagyobb mértékben jelen. A gidránok természetesen sárgák voltak, a kisoníuszok nagy többségükben pirosfej, ritkábban

meggyfej, sötétfej és elvéve fakófej színűek. Ezek az acélkemény izomzatú, elnyúlhatatlan egészségű lovak bírták az őszi térdig érő sarat, a nyári sivatagi hőséget, a téli dermesztő hideget. Aratás után, hordáskor húzták a vendégoldalas megrakott szekeret, ami előtt eltörpültek szinte. Csépléskor a kicséplelt gabonát szállították az udvarokba, magtárakba, majd a malmokba. Szántásidőben fáradhatatlanul jártak a nehéz eke előtt. Közben egy-egy piaci napon vitték az eladásra szánt árut a nemritkán 20-30 km-re lévő városokba. De ez még nem minden. Cukorrépaszedés, kukoricatörés, vetés, boronálás, hengerezés; s ha még őszi hétvégeken valami ünnepélyes alkalom, mondjuk lakodalom adódott, csodálatos intelligenciájukkal megéreztek az alkalom ünnepélyességét. Táncolva jártak a feldíszített lakodalmas szekérbe fogva, vagy a menetet kísérő lovaslegények alatt. Mintha nem munkával töltötték volna a hetet, a szalagokkal, vagy utóbb már raffiával befont sörényű, tükörfényesre kefélt szőrű lovak még reprezentálni is tudtak. Gyorsaságban sem sokkal maradtak volna el a jukkerektől, csak teljesítményüket nem mérte stopperrel soha senki. A kiváló tulajdonságok miatt a hadsereg is szívesen vásárolt erről a vidékről robbanékony, gyors, kitartó huszárlovakat, remondákat. A nagyobb testűmegűek pedig a tüzéségnél, a lövegek elé fogva is megállták helyüket. A debreceni tüzérsztyály Hajdú-Biharból és Jász-Nagykun-Szolnok megyéből vásárolt, majd a háború idején a gazdáktól besorozott lovak a II. világháború legvégén is ütőképes állapotban voltak. Pedig a háromtonnás löveg vontatása árkonbokon keresztül elismerten a legnehezebb feladatnak számított. A huszárló, amilyen hűséges társa volt az embernek a napi munkában, éppolyan hűséges bajtársa lett a katonának is. A harcokban mindig együtt küzdött gazdájával. Volt I. világháborús huszár beszélt, aki viszont egy foglyul ejtett kozáktól hallotta, hogy az a kozákló, amelyik egyszer már szembekerült huszárlóval, az még egyszer nem mert a közelébe kerülni. De meg is becsülte ám a huszár is a lovát! Az alábbi történetet is ugyanattól a személytől



hallottam. Valahol Galíciában, csata után, a vézõ fejű huszár, aki maga is hüvelybe tolt kardjára támaszkodva igazgatja lépteit, sántító lovát vezeti a szanitécekhez. Azok, amint meglátják, õt akarják elõször kezelésbe venni, ám az elhárítja magától: „Ne velem törõdjenek kendtek, hanem a lovamat állítsák talpra!”

A kunok lóhoz való kötõdése a jász-kun kiváltságokban is nyomon követhetõ. Kiváltságaik egyik lényeges elemének tartották, hogy fiaik a hadseregben lovaskatona-szolgálatot teljesítsenek. Ezt még a szabadságharc idején is elvárták. Szintén Kunmadarason hallottam, és sokáig anekdotának tartottam azt a kedves kis történetet, aminek itt csak a lényegét közlöm. A katonának jelentkezett madarasi fiúkat maga a bíró kíséerte el a honvédtáborba, ahol megütközve hallotta, hogy a legényeket nem huszároknak sorozták. Három napot töltött ott, míg végre Damjanich elé kerülhetett. Damjanichot mondták. És elõadta panaszát: „Tábornok úr! Még ilyen csúfság nem esett rajtunk. Hát nincs elég lú? Adunk, amennyi kell!” És a tábornok állítólag azt válaszolta: „Itt most én parancsolok, bíró uram! A legények pedig gyalogosként is a hazát szolgálják, ugyanúgy, mint a huszár!” Aztán amikor találkoztam a kunszentmiklósiak panaszfeliratával, már nem is voltam annyira biztos benne, hogy mindez csak anekdota. A kunszentmiklósiak ugyanis éppen hasonló ügyben fordultak panaszfeliratukkal az OHB-hez: „... lelkes újonczainak a honvéd szekerezõkhöz való besoroztatása a jász és kun jeles népeinek gyalázatára válna...”

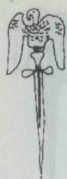
A feliratot végül is hazafiatlannak ítélte a Honvédelmi Bizottmány, és elutasította.

S ha már a huszárokról van szó, feltétlenül meg kell emlékeznünk arról is, hogy ezt a fegyvernemet mindenhol a világon magyar mintára szervezték meg, s néhány államban, mint Poroszországban, Franciaországban, még magyar személyi állománnyal is. A legtöbb helyen a ruházatot is átvették, és elnevezésük is a magyar szóból ered, amit viszont a latin cursor (rohanó, száguldó) szóból származtat a legújabb felfogás. Ez a latin szó délszláv közve-

títéssel került volna hozzánk, korzar, gorzar, azaz tengeri rabló, kalóz jelentéssel. Azt ugyan kissé nehéz felfogni, hogy miért kellett volna délszláv közvetítés, amikor köztudomású, s ezt a legtöbb korabeli külföldi utazó is megjegyzi, hogy a latin nyelvnek éppen Magyarország volt a legutolsó bástyája. Nos, ezen nem érdemes rágódni, majd kiforrja az idõ. Mindenesetre a magyar közvélemény kitart a régebbi felfogás mellett, mely szerint a „húz” a szótõ, és akár képzett, akár összetett a szó, mindenképpen Nagy Lajos királyunk korát idézi. Az õ rendelkezése volt ugyanis, hogy minden húz jobbagytelek után egy könnyûlovas-katonát kell kiállítani. Húz ember pénze árán, vagy ha a birtokos állította ki: húz telek után, mindenképpen húzáron felszerelt katona tehát. Ez a magyar nyelvi képzõdmény is van annyira logikus, mint az idegenbõl való eredeztetés. Mindenesetre, Mátyás király idejében már ezen a néven nevezték a könnyûlovasságot. Igaz, õk magukat még hosszú ideig nyargalóknak, járgalóknak (Jahrgeld, évi pénz) mondták, utóbbiképpen már a Habsburgok, I. Ferdinánd idejében. A Rákóczi-szabadságharc bukása után igen sok bujdosóvá lett kuruc lovas szegõdött külföldi szolgálatba. Ők alapították a francia és a porosz huszárságot, és harcmodorukkal, bátorságukkal csodálatba ejtették Európát. A hazai viselettõl és a magyar nyelvtõl idegen földön sem akartak megválni, s ebbõl következõleg olyan érdekes esetek is elõfordultak, mint hogy az egyik legvitézesebb francia tábornok, hogy bizalmukat megnyerje, megtanult magyarul. A nagyságos fejedelem bujdosó harcosai tehát nemcsak a magyar hadviselési mód és a magyar lovaskultúra terjesztéséhez járultak hozzá, de jó nyelvmeszterek is bizonyultak. A francia nyelvben az õ hatásukra terjedtek el az olyan magyar jövevényszavak, mint a chaco (csákó), dolman (dolmány), colpaque (kalpag), soutache (sújtás), sabre (szablya), hussard (huszár).

Nagy Bercsényi Miklós fiát, Bercsényi Lászlót Franciaország marsalljává nevezte ki XV. Lajos; és az I. Bercsényi huszárezred, bár ma már nem lovas alakulat, máig az õ nevét

viseli. Hogy az Egyesült Államokban pedig éppen a karcagi születésű Kovács Mihály ezredes szervezte meg magyar mintára a könnyûlovasságot? Szûkebb hazánkban, feltételezem, mindenki által ismert tény. A huszárság tehát Magyarországon született, és érdekes, a világtörténelem valószínûleg utolsó sikeres lovasscsatája is éppen a magyar huszárokhöz fûzõdik. A Hadikról elnevezett 4-es huszárezred a Gyorshadtest kötelékében 1941. augusztus 6-án Molodovkánál, a keleti fronton hajtotta végre ezt a támadást, s ahogy a szakirodalom értékeli: „meglepõen kis veszteséggel”. A II. világháború aztán megtizedelte lóállományunkat is, a maradék nagy részét pedig a „felszabadítás” folyamata söpörte ki az országból. A maradék maradékát a bekövetkezõ „szocialista fejlõdés” tette sok más egyéb mellett tönkre. A lovakat – jobb esetben – tárgynak, de inkább fõlõsleges tehernek, sõt, a maradiság jelképeként kezdték tartani. Az országban mindenfelé teherautókon szállított lovakat lehetett látni. Szomorú szemmel tekingettek az emberekre, mintegy segítségért remélve. Egészen bizonyosan érezték, hogy hová vezet útjuk. Hol volt már ekkor az az idõ, amikor a gazdák a munkában becsületesen teljesítõ kiõregedett lovukat nem vitték a vágóhídra, hanem természetes pusztulásáig „kegyelemkenyéren” is megtartották. Kicsapták a ménesbe, vagy elvont az õlban, szélre kötve. Legjobb lovasszakembereinket elüldözték az országból, hogy azok aztán Egyiptomtól Amerikáig felvirágoztassák a lótenyésztést és általában a lovaskultúrát. Itt van például Pettkó Szandtner Tibor esete. Ő volt az, aki összegyûjtötte, és a Magyar kocsizás című nagyszerű munkájában rendszerezte a magyar hajtóstílus szokásait, jellegzetességeit. De nem csak elméleti szakember volt, hanem gyakorlati is. Ragyogó tehetségével, kitûnõ elméleti felkészültségével elérte, hogy a világon a magyar hajtósmódot is elismerték az angol és az orosz mellett önálló hajtóstílusként. 1928 és 1939 között 35 elsõ díjat nyert fogathajtásban Aachen, Drezda, Salz-



burg és Bécs versenypályáin. Mindenhol, de különösen Aachenben a közönség kedvence volt. 1932-től a bábolnai ménes parancsnoka, s vezetése alatt fénykorát éli a ménes. 1949-től az egyiptomi El Zahraa-i ménest vezette, és – mint annak idején Bábolna – ma ez a ménes messze kimagaslik a világ arab tenyészetek között.

Némethy Bertalan, az egyik legtehetségesebb magyar lovasistát pedig az Egyesült Államokban telepedett le a II. világháború után, ahol azonnal megbízták a díjjugrató válogatott felkészítésével. Kováts Mihály után ismét magyar ember szól bele az Egyesült Államok lovaséletébe. És sikerrel. Amikor tanítványai megjelentek Európa versenyein, azonnal feltűntek tökéletes stílusukkal, biztos ülésükkel, könnyed, elegáns szárvezetésükkel. Szóval, a magyar módra történő lovaglásukkal. És persze, sikereikkel. Némethy Bertalan ma a világon a legeredményesebb lovasedzőként tartják számon.

Itthon pedig sivár világ következett. Befellegzett a lovaskultúrának is! Először a nagybirtokokat likvidálták, aztán a gazdák lába alól rántották ki a földet. Ötvenes évek! A bolsevizmus legvadabb, legprimitívebb változata. Tragédiákkal telített esztendő. Kitelepítések. Padláslesöprések. Kollektivizálás. Öngyilkosságok. Kötelező beszolgáltatások. Tej-, tojás-, zsír-, hús-, búza-, árpa-, kukorica-, cukorrépa-, borbeszolgáltatás. Büntetések. Ha nem termelt valamiből, meg kellett vásárolni a beadási kvótát. A borbeadást például a Nagykunságban – ahol mindig csak a család részére tartottak fenn egy-egy kis darab szőlőt – csak úgy tudták teljesíteni, hogy Eger és Gyöngyös környékére jártak el megvásárolni a beadandó bormennyiséget. Egyre többen hagytak fel a gazdálkodással, s az iparban kezdték keresni megélhetésük bázisát. Akiket meg ráadásul még kuláknak is minősítettek, azok esetében aztán a teljes kiszolgáltatottság és jogfosztottság érvényesült. Sokan megjárták közülük – természetesen teljesen büntetlenül – a börtönöket, bünte-

tótáborokat vagy – mint a kunmadarasi gazdák is – az internálótáborokat. Gyermekük nem, vagy csak kerülő utakon juthattak el továbbtanulni, fiaik a hadseregben munkaszolgálatot teljesítettek. Pedig ez a réteg jelentette országosan is, a Nagykunságban pedig különösképpen, a parasztság legprogresszívebb elemét. És Edward von Egan korábban idézett megállapítása ezekben az időkben is igaznak bizonyultak. A gazda, jóllehet, már mindentől megfosztották, a fogatot megtartotta, amíg lehetett. Lovait az utolsó pillanatig dédelgette. Valóban az utolsó leltári tárgy volt, amitől megvált. Jellemző eset: a legnagyobb dologidőben, hordáskor, az állami gazdaság „kiigényelte” a kuláknak bélyegzett gazda fogatát. El is vitték. Másikat szerezni aranyért sem lehetett, mindenkinek a maga munkáját végezte. És mivel időre nem lett a termés behordva, következtetett a felelősségrevonás szabotálásért; de a beszolgáltatást sem tudta teljesíteni, bizonyára adóhátraléka is volt, így aztán már csak a „törvényes” elítélés volt hátra, ami „közellátás veszélyeztetése” címén ki is mondatott. Börtönbüntetés. Ma humorosan hangzik, de a tárgyaláson rákérdezett a bíróságnak – lehet, jóakarattal: „Mennyi földje van még? Miért nem ajánlotta fel azt is az államnak?” Az pedig már csak természetesen, hogy a „kiigényelt” fogat soha többé nem került vissza. És aki ismeri annak a kornak, az „50-es évek”-nek a természetrajzát, annak eszébe sem jut, hogy netán miért nem fordultak a hasonló helyzetben lévők jogorvoslatért hivatalos fórumokhoz.

Lótenyésztésünk pedig, lovaskultúránk maradékával együtt, a „szocialista nagyüzemek”-re szűkült, ahol – néhány patinás lótenyésztő gazdaságot kivéve – legfeljebb megtűrt ágazatnak számított. A Nagykunság lovaskultúrájának továbbvitelére a Nagykunsági Állami Gazdaság lett volna hivatva, s ennek története típuspéldaként is felfogható. A Lovasélet Magyarországon c. könyv (1976) 155. oldalán olvashatjuk, hogy a megalakuló állami gazdaságok között éppen a nagykunsági kapta az egyik legjobb kancaanyagot.

Alább, szó szerint: „Az állami gazdaság új vezetősége azonban nem tudott megbirkózni a feladataival, az értékes ménest nem fedeztette, majd igyekezett túladni rajta”. Pedig – jegyezzük meg – valóban jó ménes lehetett. Itt nevelődött az a Pálca nevű ló, amelyik az 1964-es tokiói olimpián a military versenyszám III. helyezését hozta a német csapatnak. Ebből a ménesből való volt a müncheni olimpián szereplő magyar csapat egyik legjobb ugrólova, Bálvány is. Igen, igen. „Igyekeztek túladni”, sőt, túl is adtak rajta – és sok helyen, ahol tehették, ugyanúgy cselekedtek. De nem is „lovasemberek” vezették ám a megalakult új nagygazdaságokat! Akkoriban hallottam Karcagon azt az ősi ízű minősítést, hogy: „gyalognúp”. Az idős gazda arcjátékára, fej- és kézmozdulatára most is emlékszem. Nem tudom, Kuthen idejében nem ugyanezek a gesztusok kísérték-e ugyanezt a megállapítást.

Hát csoda-e ezek után, hogy lótenyésztésünk, lovaskultúránk is a súlyvesztésbe került?

És végül: sokára, éppen a huszonegyedik órában, de eljött az idő, hogy sokévszázados kultúránkat a negyvenéves kisiklás után ott folytathatjuk – jóllehet korszerűbb eszközökkel, gondolkodásmóddal és korszerűbb körülmények között –, ahol abba kellett hagynunk. Nem titkolom, lovaskultúránk propagálása mellett a gazdatársadalmat is ösztönözni szeretném, hogy a felmerülő rengeteg nehézség ellenére is merjen cselekedni. Még él az a nemzedék, amelyik a folytonosságot biztosítja. A földnek pedig egy átmeneti idő után ismét nagy értéke lesz! És aki most nem kellően megfontolva dönt, unokái már aligha juthatnak hozzá. A törökvilág után is el lehetett indulni, sikerülni fog most is, csak ne engedjük kicsúszni kezünkől a lehetőséget! És bekövetkezik majd lovaskultúránk restaurációja is. Természetesen ez már nem elsősorban a munkára, nem is a hadviselésre, hanem a sportra, kedvtelésre alapozódik.



Mándoky Kongur István

A kun nyelv magyarországi emlékei

II.

A mongolok következő hadjárata 1237-ben kezdődött.⁹ 1238-ban sorra meghódították az orosz városokat, majd Dest-i Qipcaq ellen fordultak. A kun törzsszövetség vezető fejedelme, Köten kán egy újabb vereség után 1238-ban bebocsátást kért IV. Bélától Magyarországra, s 1239-ben a kun törzsszövetség legnyugatibb törzsei be is költöztek az országba. Köten kánnak kétségtelenül az egyedüli lehetséges választása a menekülés volt. A mongolok a Kalka menti csata óta jogos birtokuknak tekintették a kunok szállásterületeit, azonkívül az oroszok majd a magyarok felé közeledő és a mongoloknak végig ellenálló kun uralkodó sorsa még behódolása esetén is reménytelen lett volna, hiszen az ellenállást a mongolok mindenütt kíméletlenül megtorolták. A Magyarország elleni támadás egyik ürügye éppen a korábban legyőzött kunok befogadása volt, vagyis a korona hatalmának kiterjesztése a moldvai és a havaselvi kun területekre, érthető tehát, ha az 1239. évi kun betelepítés még csak fokozta a mongolok bosszúvágyát. Magyarország megtámadásakor az újabb hódítás előkészítésén és IV. Béla foglyul ejtésén kívül a mongolok hadicélja volt, hiszen az ellenség fejét sohasem mulasztották el üldözni, mivel annak személye a védekezés, illetőleg az ellenállás újjászervezésének a magja lehetett. A kun nép jelentős része ugyanis – amint azt a Dest-i Qipcaq területén végzett régészeti ásatások is bebizonyították – helyben maradt.

A mongol hódító hadjáratok következtében a kelet-európai füvespuszta

területeken nagyarányú belső vándorlás zajlott le. Már az 1222-1223-i hadjárat következtében megindult a menekülés a Volgától keletre levő vidékekről a Krímbe, az Al-Duna síkságára. Az 1237-ben kezdődő tatárjárás hatására ismét újabb kun néprészek menekültek a Dnyesztertől nyugatra, a Prut-Szeret vidékére, s amint Moldva, Havaselve és Szörény kun eredetű helynevei, valamint a *qoman* népnévből származó egyéb helynevek is bizonyítják, egy részük itt meg is telepedett. A Magyarországra költözött kunok is Havaselve, illetőleg Moldva felől érkeztek az országba.¹⁰

A kunoknak IV. Béla először az ország különböző részein adott szállásbirtokokat, csak a fejedelem nemzetségét telepítette le a királyi udvarhoz közel, Pest megyében. Ez a szétszórtabb telepítési mód egyrészt biztonsági okokkal magyarázható, másrészt pedig azzal, hogy az ország belsejében már nem volt olyan telepítésre alkalmas, egybefüggő, lakatlan terület, mely elég nagy lett volna a kunok számára. Valószínű, hogy ez a telepítési mód is közrejátszott abban, hogy a beköltözött kunok és a már három évszázada megtelepült, őket befogadó magyarság közötti viszony 1239 és 1241 között az ismert módon elmérgesedett. A nomád állattenyésztő kunok ilyen rövid idő alatt nem tudtak beilleszkedni az akkoriban kiteljesedő magyar településhálózatba, amelyet szállásföldjeik sűrűn megszakítottak. Így következhetett be, hogy 1241-ben egy mongol portyázó csapat Pest alá érkeztekor a kunok

ellen lázított tömeg meggyilkolta Köten kánt. Ezután a kunok kivonultak az országból, s ezzel néhány évre meg is szakadt magyarországi történetük.

Az átmenetileg a Balkánra és az Al-Duna síkságára költözött kunokat a tatárjárás után IV. Béla ismét behívta. 1246-ban már részt vettek az Ausztria elleni hadjáratban, majd 1247-ben V. Istvánnak a kun fejedelem lányával tartott lakodalmán hűségesküti tesznek a magyar királynak. Települési helyzetüket IV. László 1279. augusztus 10-i oklevele rögzítette: ez alkalommal már nagyjából egybefüggő szállásterület jelöltek ki számukra az Alföld elnéptelenedett középső részén, a Tisza, a Körös, a Maros és a Temes folyók közén, illetőleg a Tisza–Duna között elnyúló hosszas homokhátság.¹¹

A Magyarországra költözött kunok menekülők lévén, a korábbi kelet-európai kun földnek szinte minden tájáról érkezhettek törzsek, törzstörédekeik. Már a beköltözést megelőző XII. században is két különálló törzsszövetségbe tömörültek, a forrásokban emlegetett Fehér- és Fekete-Kumániára. Fehér-Kumánia a Dnyeszter és a Dnyeper folyók mentén élő törzseket jelentette, ettől keletre terült el Fekete-Kumánia, amelynek központja a Donyec vidékén lehetett. A keletebbre lakó fekete kunok a Volgától keletre fekvő pusztákat is uralmuk alatt tartották.¹²

A kelet-európai kunság fő települési körzeteit az orosz évkönyvek adatai és a régészeti kutatások alapján így határozhatjuk meg: 1. az Al-Dunától és a Kárpátoktól a Dnyeperig; 2. az Alsó-Dnyeper melléke; 3. az Azovi-tenger

9. MTT 186.

10. Gyárfás II., 260; Schütz Ödön i. m., 222-223; Györffy György i. m., 27, 50; L. P. Zjablin, „O tatarskich kurganach: Sovjetskaja Archeologija 22 (1955), 83-96; G. A. Fedorov-Davydov, *Kocevnik Vostocnoj Evropy pod vlastju zolotoordynskich chanov. Archeologiceskie Pamjatniki*. Moskva 1966, 228; Lükő Gábor, *Havaselve és Moldva népei a X-XII. századokban: Ethn.* 46 (1935), 90-105; Gyárfás II., 260; Mándoky K. István *A Hantos-széki kunok: Székesfehérvár Évszázadai* 2. (Székesfehérvár 1972), 74-75; Pálóczi-Horváth András, *A kunok megtelepedése Magyarországon: Arch. Ért.* 101 (1974), 244-245;

11. Gyárfás II., 263., 282., 339., 439.; Györffy György i. m., 116-117.



partvidéke; 4. a Donyec medencéje; 5. a Don középső folyása; 6. a Kaukázustól északnyugatra elterülő füves pusztaságok (a Kubán folyó vidéke); 7. a Volga mente, a Volga és az Urál folyók köze. Ha a Magyarországra költözött kunok származási helyét közelebbről is meg akarjuk határozni, akkor elsősorban a Don–Donyec vidéke jöhet számításba, ugyanis a XII. század végétől az itt élő törzsek vezetésével kezd kialakulni az egységes állam, a nagykanok székhelye is az Északi-Donyec vidékén volt. Az orosz évkönyvek az e területen élő kun törzsek közül többet is megneveznek, amelyek Magyarországra is eljutottak, így a *Burcevic* nevű törzs hazánkban *Borchol* néven, a *Toksobici* törzs *Toxoba*, *Toxaba* és *Tokszo*, *Takszaba*, *Toksza* stb. néven, az *Ulasevici* nevű törzs pedig *Olaas*, illetőleg *Lás* néven szerepel Magyarországon.¹³

A kunok szervezeti egységeiként a mohamedán és az orosz források a „törzs”-et, a magyar források pedig a „nemzettség”-et jelölik meg. A kun nemzettség azonban – egyes vélemények szerint – már a XII. században politikai kötelékké alakult át, amelyet a nemzetseggfőknek katonai kísérettel, a nőgerekkel biztosított hatalma tartott egybe, a társadalom berendezkedése tehát a nomád feudalizmus elvei szerint történt. A magyarországi kun nemzetsegekben sem láthatunk mást, mint a menekülő fejedelem és környezete által a nagy veszteségek után újjászervezett egységeket, amelyek a nemzetseggfői családok megmaradt kíséretén, szegény rokonságán és szolgálain kívül a hozzájuk csapódott egyéb törzstörzsedékeket is tartalmazták.¹⁴ Mind az írott

források, mind pedig a régészeti kutatások a kunok nagy gazdasági differenciálódásáról, s ennek megfelelően erőteljes társadalmi rétegződéséről számolnak be. A XII. században több ízben történt kísérlet az állam megszerzésére is. Ezek szerint tehát a kunoknál a XII. és a XIII. században már nem beszélhetünk etnológiai értelemben vett nemzetsegekről, ezzel szemben a nemzetsegi arisztokráciából olyasféle nemesi nemzetsegek alakulhattak ki, mint amilyeneket például a honfoglaló magyarok vagy a XIII. századi mongolok társadalmából ismerünk, de más kora feudális államalakulatokban is hasonló nemesi nemzetsegek kezében van a hatalom. A magyarországi kunoknál ennek a felső társadalmi rétegnek felelnek meg a *capitaneus*-ok és a *dominus*-ok, akik az oklevelekben mint vezető emberek és birtokosok szerepelnek, akik a kunság általános lesüllyesztése után is még sokáig megtartották e magasabb társadalmi helyzetüket. Egyes vélemények szerint csakis ennek a rétegnek az esetében tehető fel vérségi kötelék egy-egy nemzetsegen belül, sőt a patriarkális vonásokat a vagyon és a hatalom talán még erősítette is.¹⁵ E kérdésben azonban még a kutatásoknak csak az elején tartunk, és igen sok új eredmény várható a családtörténeti vizsgálatoktól, továbbá a népi család-fahagyományozás kutatásától.

Az 1279. augusztus 10-i oklevél a Magyarországra költözött kunoknak hét „nemzettség”-éről beszél, ezek közül az eddigi kutatások négy nemzetseggnek nevét és szálláshelyét tudták biztosan meghatározni, annak a felismerésnek a segítségével, hogy a későbbi területi szervezetek, az ún. székek

tulajdonképpen egy-egy nemzetsegből fejlődtek ki, az illető nemzetsegg szállásbirtokán. Györffy György szerint a kiskunsági halasszék a Csertán nemzetsegből, a nagykunsági Kolbász-szék az Olás nemzetsegből, a valahai nagykunsági (Csanád megyei) Szentelt-szék a Kór nemzetsegből, a szintén egykor nagykunsági, Temes megyei kun körzet pedig a Borcsól nemzetsegből szerveződött.¹⁶ Kecskemét-székét feltételeesen Györffy György az Iloncsuk nemzetsegg szállásterületével azonosította, de mint maga is megállapította, a nemzetsegg lokalizálása, sőt léte is kétséges. *Ilunchuk* nembeli *Butheimer* comest 1342–1343-ban említik az oklevelek, de lehet, hogy e név tulajdonképpen nem egy ősi nemzetseggnév – nem is ismerjük megfelelőjét a töröksegi etnonimek között –, hanem egyik felmenőjének személyneve. De már csak azért sem jöhet számításba az *Ilunchuk* „nemzetsegg” Kecskemét-szék szervezeti előzményeként, mivel, mert az e „nemzetsegg”-be tartozó kun főemberek jakabszállási illetőségűek, és szállásuk eleve Halas-székhez tartozik. A fentiek szerint tehát Kecskemét-szék helyén ismert, megnevezett önálló nemzetseggét nem tudunk kimutatni, de hasonló a helyzet a Kiskunság északi részén levő Kara- és Mizse-szék esetében is. Ha elfogadjuk az 1279-i kun törvény közlését, miszerint a kunok hét törzsebe („nemzetsegg”-be) szerveződtek, akkor az előbb említett Csertán, Kór, Borcsol, Olás törzseken kívül még három kun törzs meghatározása volna szükséges. Erre már történtek is próbálkozások.¹⁷ De aminthogy nem minden szék vezethető vissza a XIII. századi törzsi-nemzetsegi szervezetre, ugyanúgy azt is a most kezdődő kutatá-

12. S. A. Pletneva i. m., 194; D. A. Rasovskij, *Polovcy*. III. *Predeľy „Polja Poloveckago”*: *Seminarium Kondakovianum* 9 (1937), 71–85., 10 (1938) 155–178.

13. S. A. Pletneva i. m., 172–182., 194.; G. A. Fedorov–Davydov i. m., 145–150.; Györffy György, *A kunok feudalizálódása* 248.; Pálóczi–Horváth András i. m., 248.

14. S. A. Pletneva i. m., 194–195.; Németh Gyula, *Kun László király nyögérei*: *MNy*. XLIX (1953), 304–318.; Györffy György, *Tanulmányok a magyar állam eredetéről*, Budapest 1959., 30.

15. Kring Miklós i. m., 56; Györffy György, *A kunok feudalizálódása* 272, 274; Gyárfás III. 250, 481–483., 618–619., 627., 682–683.; Pálóczi–Horváth András i. m., 249.

16. Györffy György i. m., 248–250., 273–275.; uő, *Az Árpád-kori Magyarország történeti földrajza*, Budapest 1963, 842.



sok hivatottak felfedni, hogy az egyes székeken belül az ismert nemzetségi előzményeken kívül még más nemzetiségi-törzsi töredékek is részt vettek az illető szék megszervezésében.¹⁸

A Magyarországra beköltöző kunok számát illetően a kutatók véleménye többnyire megegyezik. Györffy György megállapítása szerint a bevándorló népesség a normálistól eltérő összetételű lehetett: a menekülők nagy részét töredék-családok alkothatták; ezek száma még két ízben csökkent jelentősen: 1246-ban, a második beköltözéskor egy részük valószínűleg az Al-Duna síkságán maradt, 1282-ben pedig tömegestül hagyták el az országot a Körösöktől délre megtelepedett kunok. Györffy György végül 10 ezer családra, vagyis kb. 40 ezer főre becsülte a végleg megtelepedett kunok és jászok létszámát.¹⁹ Ha a katonai kíséret és a törzs (nemzetség) létszámának aránya szerint számolunk, akkor kb. 45–70 ezer főt kapunk, terület és népesség összefüggéseiből kiindulva pedig 40 ezer és 68 ezer között határozhatjuk meg a kun (és a jász) lakosság létszámának alsó és felső határát.²⁰

Középkori mértékkel mérve ez igen jelentős népességnek számít és szám szerint is érzékelteti a kunok szerepének fontosságát Magyarország XIII–XIV. századi életében, de egyúttal arra is némi magyarázatul szolgál, hogy miért tudta beolvasztani a kunokat a magyarság, ugyanis megalapozott becslések szerint a XIII. század első felében Magyarország lakossága már elérte a 2 milliót, s egyes vélemények szerint a tatárjárás nem okozott 50 százalékos veszteséget.²¹

A kunok a betelepülés után mintegy másfél évszázadig nomád állattenyésztést folytatnak, hiszen legelső szállásaik – melyek az oklevelekben csak a XIV. század derekán bukkannak fel – még nem is igazi települések, inkább nomád téli szállások lehetnek, mert csak minden településnév nélkül, inkább valamelyik viszonylag közelfekvő magyar helység „környékén” találhatóakként említik a források, vagy pedig az illető szállások birtokosainak, nemzetségfőinek megjelölésével, de ugyancsak településnév nélkül. Ezeket a topográfiai bizonytalanságot tükröző adatokat a kötetlenül mozgó nomád szállások bizonyítékainak szokták a kutatók tekinteni. A kunok első név szerint is említett szállásai csak a XIV. század végén tűnnek fel az oklevelekben. E településnevek fő típusa a birtokos nevéből származó, személynévi eredetű szállásnév, a személynévi jellegének segítségével e helynevek viszonylagos időrendjét is nagy valószínűséggel megállapíthatjuk, ugyanis a legrégebbi típusú szállásneveknek azok a nevek tarthatók, amikor a szállás neve csupán egymagában álló személynév, esetleg a településnév-képző *-szállása*, *-ülése*, *-népe*, *-háza* stb. utótaggal ellátva. E nevek között több olyan is előfordul, amely megegyezik a XIII. század végén vagy a XIV. század elején élt történelmi személy nevével. A személynévi eredetű kun szállásnevek másik, későbbi csoportját a keresztény nevet tartalmazó helynevek teszik ki. A személynévi adatok tanúsága szerint a szállásföldet birtokló kun vezető réteg (nemesség) a XIV. század dereka táján tért át a keresztény névadás szo-

kására egy hosszú idő óta zajló folyamat végén, ugyanis keresztény nevű kunok már jóval hamarabb, például a XIII. század végétől szerepelnek okleveleinkben. A kun személynévadás szokásainak megváltozását tükröző helynevek vizsgálata segít tisztázni a kun szállások állandósulásának hosszantartó folyamatát. E folyamat pedig – a helynevek tanúsága szerint – már a XIII. században elkezdődött, a XIV. század elejére a téli szállások nagy része valószínűleg helyhez kötődött, kialakultak állandó határaik, a XIV. század végére, a XV. század elejére pedig kialakult a letelepült kun faluk rendszere is. A XV–XVI. századi kun szállások, települések képe, szerkezete és gazdasági élete az eddigi régészeti és történelmi kutatások szerint már alig különböztek a korabeli magyar falvaktól. Alighogy lezajlott a települések feudalizálódása, a kun vidékeken is elkezdődött a falupusztásodás folyamata, így a XVI. század közepére már a korábbi szállásoknak csak 55–60 százaléka állt. (A későbbi nagyhatárú kun-sági városok gyökerei talán itt kereshetőek.) A török hódoltság meggyorsította ezt a pusztásodási folyamatot, s a XVII. század végére lényegében felbomlott a régebbi települési rendszer.²² Amint arra a fentiekben már utaltunk, a kunoknak nyelvileg való beolvadása a magyarságba nagyjából szintén ezekben az időkben mehetett végbe.

(Folytatjuk)

17. Gyárfás III. 682–683; Kring Miklós i. m., 56., 180; Mándoky K. István i. m., 78–79.

18. Pálóczi-Horváth András i. m., 250–252.

19. Györffy György: *Magyarország népessége a honfoglalástól a XIV. század közepéig. Magyarország történelmi demográfiaja.* Szerk. Kovacsics József, Budapest 1963, 45–53.

20. Pálóczi-Horváth András i. m., 255–256.

21. Györffy György i. m. 50., 54.

22. Pálóczi-Horváth András i. m., 256–258.



Bajandur Vad Lasin

A kun tudós

**Dr. Mándoky Kongur István turkológus professzor születésének 50. évfordulója elé,
tragikus halála egy éves évfordulójára.**

(1944. február 10. Karcag – 1992. augusztus 22. Mahacs kala)

A világszerte, de különösen a török népek körében ismert professzor haláláról a hír mindannyiunkat megdöbbenített. Élete és halála Balassi sorsát idézi. Az elnyomatásuk ellen küzdő török népek jeles végvári harcosa, zászlóvivője. 1956 ifjú forradalmára, aki gyermekemberként férfiasan viseli a megtorlást, amely különleges egyéniségének kialakulásában meghatározó, rendkívül mély és fájdalmas nyomot hagyott. Kemény és rendkívül kritikus ember volt, alaposítást és precizitást – egyetemi tanáraitól tanulván – másoktól is elvárva, mérhetetlen sok ellenségre tett szert; hatalmas tudását ismerve, a „tudatlanok” gyűlöletét váltotta ki. Jól szemlélteti ezen tudósvilággal való áldatlan viszonyát az alábbi levéldízet: „1964 óta, tehát immár 28 év alatt Mongolországban gyűjtött kazak és tuva, továbbá romániai és bulgáriai Dobrudzsában gyűjtött népköltési, nyelvjárási, lexikológiai-lexikográfiai anyagom 99%-a máig kiadatlan, így ha az MTA (vagy valami más kiadó) netán évente két-két kötetével kiadná anyagomat, akkor is legalább 10 év kellene az egész matériának még a legvisszafogottabb kiadására is. Talán ez árnyékvilágból való eltűnésem után találtatik valaki, aki majd ki fogja adni, vagy szívesen kiadná...” Hihetetlen látnoki képessége egyben sommás ítélet.

Büszkén vallotta kun származását. Népének szenvedélyes szerelmese volt. De nemcsak a népét és annak földjét szereti. A kun hagyományokat kutatva felismerte azok összefüggéseit. Gyakorlatias! Szereti a zenét és másokat is ösztönöz a népzene mélyebb rétegeinek megismerésére. Az emberiség legrégebbi tudását kutatja, amelyben a sokoldalú nyelvésztehetség zseniális megfigyelésekre tesz szert. Kitűnő lovas, aki a kun puszták kelet-európai fiaira a nyugat-ázsiai kunkipszak rokonság között nem hoz szégyent, sőt

belopja szívükbe magát. A diktatúra legveszélyesebb időszakában is segítük munkájában, kézzől kézre adván, hogy azután ő lehessen a fátylavívő. Mindenki, akinek nem volt félnivalója tőle, szerette. Akiknek tartaniuk kellett, azok tartottak tőle.

Mindenki ismerte Ázsiában! Alma-Atában nemegyszer megesett velem, hogy a magyar szót hallva, az utca embere megállított, és megkérdezte, hogy tudom-e, ismerem-e annak a magyarországi kun tudósnak munkásságát, akit mint saját fiukat gyászolnak. Ez a körülölelő szeretet készítette Mándoky Kongur Istvánt arra az elhatározásra, hogy testamentuma szerint kun őseink egykori szállásterületén a mai Kazaksztán földje legyen végső nyughelye. Kengszai temetője, amely Alma-Ata, Tatárka nevű városrésze fölé magasodik – az Ala-Tau hóföföde csúcsai és lankákon a legelésző ménések, nyájak megnyugtató képe olvad a tájba. Mára zarándokhely lett. Ebben a moszlim temetőben ő az első európai... ázsiai. Kínából, Mongóliából, Törökországból, Németországból, Ausztriából érkezett török rokonokkal találkozam sírjánál. Szellemiségének örököse és folytatója a Quman Otan, azaz a Birikken kun-kipszak odagi. Nekünk magyarországi kunoknak kötelességünk olyan emléket állítani Mándoky Kongur Istvánnak, amely hozzá méltó, és eszmeiségét is hűen kifejezi.

Dr. Mándoky Kongur István élete és munkássága

A magyar történelem egyik legválságosabb időszakában, változó politikai vízvonalak között született Karcagon Mándoky Sándor jómódú kun gazda és Kocskor Karászi Erzsébet legkisebb gyermekeként 1944. február 10-én. Családja egyike azoknak a redemptus hagyományokat őrző kunoknak, akik lehetőségeik által nem-

csak megőrizték, de tovább is adták őseiktől kapott hagyományait és indításukat. Az egykori városgazda unokáját, a nyakas és büszke kun ifjút többek között a családi hagyományok ösztönzik az '50-es évek rettegett kuláküldözőivel szembeni ellenállásra, akik igyekeztek az autochton családokat – így az övét is – gazdaságilag tönkretenni, fizikailag megsemmisíteni. Nem kímélve még a tisztességben megőszülteket sem! Pedig Mándoky Kongur István éppen az öreg emberek társaságát kedvelte, akiknek még volt tartásuk, akik évszázadok távlatából hagyott üzeneteket (ők a majdani néprajzi-történeti érdeklődés magvetői) elmeséltek, átadták az érdeklődő, cseperedő gyermeknek. Tizenéves, amikor történelemtanára, majd Szűcs Sándor segíti kielégíteni kun őseinek történelme és nyelve iránti érdeklődését. A kunmadarasi orosz laktanya kazak, tatár és karacsáj katonáitól a kunnal rokon nyelveket tanulja. Nyelvtelhetség. Németh Gyula, az ugyancsak kun származású turkológus professzor felfigyel rá, és segíti könyvekkel, tanácsokkal. De lehetett bármilyen kitűnő képességű, mivel neve kuláklistán szerepelt, egyetlen középiskola sem vette fel. „Bűneinek” lajstromát az ifjú Mándoky az 1956. évi forradalomban való fegyveres részvételével tetézi – a megszálló csapatokkal való fegyveres ellenállásukkor diáktársainak java mártírhalt –, ezért a nevelőintézeti szadisták a poklok poklát és a kínok kínját ismertetik meg vele. Keménysége ugyanolyan mint a kitelepítést, a zaklatásokat, a sors minden csapását rezdüléstelen arccal, emelt fővel viselő szüleié, a kolhozosítás agitátorai által halálra agyonvert, mégis rendíthetetlen nagyapáié. Ez emberfeletti nehézségekben segíti át. De segítik becsületes, önzetlen, nagyszerű emberek, mint Hajdú Béla, a Karcagi Mezőgazdasági Technikum akkori igazgatója. Itt 1962-



ben érettségizik, de származása miatt egyetemre csak később kerülhet. Ez időben lovas tréner. Szereti, kedveli a lovakat és a lovas embert. A kun hagyomány benne él. Kevesek mondhatják későbbi kollégák, tanítványok és a személyét példaképnek tekintők közül, hogy hozzá hasonló életet éltek, élnek vagy tudnának élni, ha lehetőségük lenne.

Turkológiát és magyar őstörténetet a mindenkor nagy szeretettel emlegetett Németh Gyula stúdiumain, mongolisztikát és sinológiát Ligeti Lajostól, arab filológiát, magyar őstörténetet és népvándorláskori történelmet Czeglédi Károlytól, iranisztikát Telegdi Zsigmondtól és Bodorligeti Andrásztól tanult. Egyetemi tanulmányai végeztével az ELTE Török Tanszékének tanársegédje, majd az MTA Belső-ázsiai Tanszékének tanára lett. A keservesen induló tudósi pálya mindvégig az is maradt! 1970-ben a „Dobrudzsi tatár nyelv tanulmányok” című egyetemi doktori értekezését védi meg, 1981-ben „A kun nyelv magyarországi emlékei” című disszertációjával, a szívéhez legközelebb álló témából nyerte el „a nyelv tudományok kandidátusa” fokozatot. A Kirgiz Tudományos Akadémia díszdoktori címmel ismeri el tudományos munkásságát, melynek átvételét már nem érthette meg.

Magyar, francia, angol, német, török és kazak nyelven írt dolgozatainak száma meghaladja a másfél százat. Kirgiz, krími tatár, nogaj, karacsáj-balkár, kumük, baskir, kazak stb. nyelveken íródott ismeretterjesztő cikkeit talán soha nem tudjuk összegyűjteni. Még több azoknak a műveknek a száma, amelyeket örökre elvitt magával, és amelyeket senki sem tud megírni helyette. Különösen kedves témája volt kun őseinek nyelve és műveltsége. Tervezte egy kun szótár előkészítését, és meg akarta írni a kunok történetét is. Monográfiában szándékozott feldolgozni a magyar nyelv régi török elemeit és a történeti Magyarország török eredetű helyneveit.

Mándoky Kongur István kutatásait, munkásságának fő területeit az alábbiak szerint vázolhatjuk.

1. A régi és a mai kun-kipcsak népek története, nyelve és műveltsége, irodalma, néprajza, népköltészet.

2. A mongóliai türk és ujjur rovás-

író emlékek tanulmányozása, gyűjtése és egybevetése a kun rovásírással.

3. Mongóliai tuva, továbbá özbek, türkmén, kirgiz, kaukázusi és Fekete-tenger melléki nogajok, volgai tatárok, baskirok, kaukázusi karacsajok, balkárok és kumükok, kazakok, illetőleg romániai, bulgáriai gagauz, komplex nyelvészeti, történeti, néprajzi és népköltészeti tanulmányai.

4. A régi török–magyar történeti kapcsolatok kutatása (a magyar nyelv régi török jövevényszavai, besenyő–kun jövevényszavai és a baskir–magyar történeti kapcsolatok).

A régi és a mai kun-kipcsak népek története: a kínai, arab, perzsa, grúz, örmény, szláv, latin, magyar, román stb. forrásokban az i. e. I. évezredtől a középkorig emlegetett kipcsak nép és egyes népcsoportjainak a XV–XVI. századig létező, illetőleg továbbélő különféle kisebb-nagyobb törzsszövetségeinek, államainak, birodalmainak története, különös tekintettel a XI–XIII. századi nagy kelet-európai–közép-ázsiai kipcsak törzsszövetség államának, a Däst-i Qipcsaq népeinek, továbbá a XII–XV. századi egyiptomi és szíriai mameluk-szultánágok történetének és a magyarországi, balkáni kun-kipcsakok történetének kutatása. Cikkeket tanulmányokat tervezett az Alfin Orda történetéről, melyekben az ide vonatkozó, továbbá a Krími, Kazanyi, Kaszimovi Kánság történetére vonatkozó okleveleket, jarlikokat és kiadványokat dolgozta volna fel. Ám egyik kollégája, Vásáry István ugyanezen téma iránti érdeklődése miatt egy időre felhagyott e tervével.

A magyarországi és balkáni (romániai, bulgáriai, szerbiai, egyéb balkáni, görögországi, törökországi) kunok és kisebb-nagyobb szórványok története, nyelve és műveltségének kutatása. Több cikket, tanulmányt jelentetett meg ezen témakörből, elsősorban a magyarországi kun-kipcsak nyelvemlékekről (kiolvasóvers, miatyánk, népdaltörredék, zsolnárfordítás, kun eredetű személy- és helynevek, kunsági tájszavak, a magyar nyelv kun jövevényszavai) és egyéb történeti, néprajzi kérdésekről (a kun törzrendszer, a kunok magyarországi megtelepedése, a kun nemezsátor, nemezkészítés, a nomád állattenyésztés, elsősorban ló- és juhtenyésztés kérdései stb.); ezen eredmé-

nyeket egy nagy monográfiában szándékozott közreadni.

A mai kun-kipcsak népek története: az egykori szovjet uralom alatt élő török, a Kínában, Afganisztánban élő kun-kipcsak népek, így a kazak, karakalpak, kirgiz, nogaj, továbbá balkár, karacsáj, kumük, krími tatár, dobрудzsi tatár, illetőleg a Volga-vidéki baskir és kazáni tatár nép története különösen foglalkoztatta. Több mint tíz éve az Altaj–Szaján–Abakán vidékén élő törökség múltjának kutatásával foglalkozott, amely témákról kisebb cikkek és tanulmányok jelentek meg.

A mai kun-kipcsak népek nyelve: 1965 óta évente két-három alkalommal – összesen körülbelül ötvenszer – egyéni nyelvészeti, etnográfiai és folklorisztikai kutatásokat végzett a Romániában és Bulgáriában lévő Dobrudzsa és Deliorman vidéken élő, a Krimből a múlt század második felében odatelepült tatár lakosság falvaiban és városaiban. A nagyszámú nyelvészeti feljegyzéseken kívül összegyűjtötte egy megközelítőleg negyvenezer szavas tatár nyelvjárási szótár anyagát, amelyet magyarországi kiadók híján Törökországban szándékozott kiadni. A szintén nagyszámú tárgyi néprajzi vonatkozású feljegyzésein kívül több kötetre rúgó tatár folklóranyagot gyűjtött. Így népmesét, hőseket, népdalt, versenydalokat, találós kérdéseket, közmondásokat és szólásokat. Ez idáig a fenti témakorból csupán hat cikk jelent meg.

A mai kun-kipcsak népek kutatása: 1966 óta kb. 25 alkalommal végzett egyéni nyelvészeti, néprajzi és népköltészeti kutatásokat Mongóliában, elsősorban a nyugat-mongóliai Baján-Ölgij és Kodbó ajmakokban élő kazakság megismeréséért és megismertetéséért. Kutatásainak eredménye: nagyszámú nyelvészeti feljegyzés, nyelvjárási szógyűjtés, több kötetnyi hőseinek, népmese, népdal, versenydal, találós kérdés, közmondás és szólásanyag, továbbá a nomád életre, a ló, teve, juh és szarvasmarha nomád tenyésztésére vonatkozó, a nomád szokásokkal és hagyományokkal, a népi játékokkal és sportokkal kapcsolatos feljegyzések. Az alábbi témakörökből néhány cikknyi közlés jelent meg.

A mongóliai türk és ujjur rovás-



lékek kutatása: eddig ismert anyag, így az emlékanyag tanulmányozásán, újraértelmezésén túl mintegy húsz alkalommal végzett egyéni helyszíni kutatóútjai során nyolc, korábban nem ismert emléket talált, mongóliai kollégáival együtt pedig még további négyet. Mongóliában többször töltött hosszabb időt a tuva nép körében. Itt elsősorban nyelvészeti és néprajzi-népköltészeti vonatkozású feljegyzéseket készített, amely gyűjtést tovább kívánta bővíteni.

Hasonlóképpen minden kínálkozó lehetőséget kihasználta, és számtalanszor járt Özbekisztánban, Türkmenisztánban, ahol kipcak-özbek nyelveket, illetve a türkmének nyelvét és nyelvjárásait, néprajzát-folklóráját tanulmányozta.

Amiként Mándoky Kongur István szóbeli közléseiből annak idején értesülhettünk, némi folklór-anyagot a Bulgáriában és Romániában élő gagauzok között is gyűjtött, azok azonban igen szórványosan, kevésbé rendszeres gyűjtésekből származó feljegyzések, amelyek néhány rövid közleményben kiadhatók lehetnének.

A régi török-magyar történeti kapcsolatok kutatása témakörében elsősorban a magyar nyelv régi török jövevényszavaival foglalkozott, több új etimológiája (bir, börtü, бүтү, gyónik, kaptány, kozma, tilt stb.) jelent meg. Ugyancsak e témakörön belül, erősen foglalkoztatta a baskir-magyar törzsnévegyeztetés és a közösnek vélt helynevek kérdése. Kimutatta, hogy az addig közösnek hitt törzsnévek közül történeti, nyelvészeti okok miatt a Yänäy, Nägmän, Kесе Yulaman baskir törzsnévegyeztetés és a közösnek vélt helynevek kérdése. Kimutatta, hogy az addig közösnek hitt törzsnévek közül történeti, nyelvészeti okok miatt a Yänäy, Nägmän, Kесе Yulaman baskir törzsnévegyeztetés és a közösnek vélt helynevek kérdése. Kimutatta, hogy az addig közösnek hitt törzsnévek közül történeti, nyelvészeti okok miatt a Yänäy, Nägmän, Kесе Yulaman baskir törzsnévegyeztetés és a közösnek vélt helynevek kérdése.

A mintegy másfél száz publikációból szinte mindent sikerült összegyűjteni. Ezeket kiadásuk időrendi sorrendje szerint közöljük. Ezek tartalmuk szerint kétharmadában tudományos, egyharmadában pedig népszerűsítő cikkek és tanulmányok.

Számos műfordítása jelent meg a

dobrudzsai tatár, nogaj, balkár, karacsáj, kumük, kirgiz, baskir, karakalpak, kazáni tatár, altaji, török jakut, özbek, kazak mű- és népköltészet köréből, továbbá több kötetnyi nyersfordítást és szerkesztést, kontrollszerkesztést végzett a fenti népek irodalmát és népköltését ismertető különféle kiadványok, kötetek számára, melyek részére olykor elő- vagy utószókat is készített. Ezek száma a másfél százat közelíti.

Irodalomjegyzék

1. Testvéreinknél Dobrudzsában: Nagykunság IV. (1966) 3–9.
2. Sari özenden Tunagacik: Gokrak I. (1967) 43–48.
3. Devinettes tatars de Bulgarie; Acta Orient Hung. XXI. (1968) 368–379.
4. Macaristanning Kuman-Kipcak-Tatarlari; Gokrak II. (1968) 7–12.
5. Tapmacalar; Gokrak III. (1969) 22–29.
6. Oynayik ta cirlaik; Gokrak III. (1969) 52–57.
- 6/a. Dobrudzsai tatár nyelvtanulmányok / Dobruca Tatar Dil Arastirmal Universite doktora tezi. Budapest, 1969, 105+11 sahife.
7. Abdullaugli Ibrahim: Világirodalmi lexikon (VIL) I. (1970) 12.
8. Absalamugli Abdurahman: VIL I. 26.
9. Acilani Anvar: VIL I. 68.
10. Ahmatugli Sahit: VIL I. 100.
11. Ahundzade Süleyman: VIL I. 106.
12. Akmolla Miftaheddin: VIL I. 136.
13. Aymirzauli Colmirza: VIL I. 122.
14. Ahverdoglu Abdurahim: VIL I. 106.
15. Alekperzade Abulhasan: VIL I. 173.
16. Azerdoglu Balas: VIL I. 597.
17. Babaoglu Nabi: VIL I. 606.
18. Babic Swyhzade: VIL I. 609.
19. Basir Gomer: VIL I. 736.
20. Battal Salih: VIL I. 747.
21. Baygana Nurpeyis: VIL I. 635.
22. Baykullani Daut: VIL I. 636.
23. Berdak: VIL I. 845.
24. Bigey Zahir: VIL I. 926.
25. Bikbay Bayazit: VIL I. 928.
26. Bikcentay Anvar: VIL I. 928.
27. Bikkulugli Serif: VIL I. 928.
28. Burnac Fethi: VIL I. 1199.
29. Some dialect words of Cuman origin from Great Cumania: Nyelvtudományi Közlemények 73. (1971), 365–385.
30. Chants sing des Tatars de la Dobroudja recueillis en Bulgarie: Studia Turcica (Budapest, 1971), 331–348.
31. Singnar: Cokrak IV. (1970–1971), 14–38.
32. Cambul Cabay: VIL II. (1971), 927.
33. Cansügiruli Ilyas: VIL II. 928–929.
34. Cantosuulu Kasimali: VIL II. 929.

35. Coktav: VIL II. 934.
36. Cumali Kacigali: VIL II. 936.
37. Danil Semyon: VIL II. 566.
38. Danil Sofron: VIL II. 566.
39. Dayan Kadir: VIL II. 516.
40. Devletsin Gubey: VIL II. 592.
41. Dumavi Nacip: VIL II. 895.
42. Efendi Ilyas: VIL II. 962.
43. Cabarli Cefer: VIL II. 922.
44. Musa Celil: VIL II. 932.
45. Altinsari Ibray: VIL I. (1970), 241.
46. *Bütü* 'Butt-edge': Magyar nyelv 68. (1972), 170–174.
47. *Kozma* 'Burn': Magyar nyelv 68. 299–303.
48. L'etimologie turque de deux mots hongrois; Acta Orient. Hung. XXV/197. 391–403.
49. A Hantos-széki kunok (The Cumans of Hantos-szék): Székesfehérvár évszázadai 2. Középkor. Székesfehérvár, 1972, 73–82.
50. The cuman Lord's prayer: Szolnok Megyei Múzeumi Évkönyv, Szolnok, 1973, 117–125.
51. *Cötkény* 'Wolfs milk': Magyar nyelv 69. (1973), 457–465.
52. Edige batir Cokrak V. (1972–1973), 7–2.
53. Kunsági kapitány, tömörcontvéges íj; Szolnok megyei Néplap XXXIV (1973), 2., 7.
54. Trois contes populaires tatars du Dobroudja: Acta Orient Hung. XXVIII (1974), 127–137.
55. Macar tilinde Kumanca unsurlar Cokrac VI. (1974), 17–25.
56. A Sárga folyó vidékéről a Tisza–Duna síkságára; A kunok eredete, vándorlása, magyarországi megtelepedésük; Szolnok megyei Néplap XXVII. (1974)–34,7.
57. A kun nyelv (The cuman language); Karcagi Várostartörténeti Tanulmányok. Nagykunsági Füzetek I. (Karcag, 1974), 117–125.
58. Der Wandel zweier Konsonanten in der ingarländischen komanischen Sprache: Protokollband der Tagung der P.I.A.C. 1969 in Berlon Berlin, 1974, 391–395.
59. Büyük–Kumnatistan agizlarinda Kuman asilli unsurlar: I. Türk Dili Kurultayina (Ankara, 1972) Sunulan Bildiriler. Ankara, 1975, 321–329.
60. A kun nyelv magyarországi emlékei. Keletkutatás (Budapest, 1975) 143–149.
61. Bajkonur, Karszakupaj és a Nagykunság: Jászkunság XXI. (1975), 51–54.
62. Kazak népdalok: Jászkunság XXI. (1975) 4., 55–58.
63. A kun miatyánk védelmében: Élet és Irodalom XIX. (1975) 11., 2.
64. Die Etymologie eines ungarischen Pflanzennamens kumanischen Ursprungs; Hungaro-Turcica. Budapest, 1976, 249–254.



65. Kuman-Kipcak kisi atlari; Cokrak VII. (1975-1976), 5-25.
66. *Bertő*: Magyar nyelv LXXII. (1976), 300-307.
67. Magyar eredetű törzsek a baskiroknál; Tiszatáj XXX. (1976) 3., 131-134.
- 67/a. A kunok Ulas törzse és törökségi kapcsolatai; Jászkunság XXII./1-2., 54.
- 67/b. Kazáni tatár népdalok; Jászkunság XXII./1-2., 60-62.
68. A kun Kódex találókérdései; Jászkunság XXII. (1976), 3., 131-134.
69. Dobrudzsai tatár közmondások; Keletkutatás 1976/1977 (Budapest, 1977), 199-203.
70. Dobrudzsai tatár találókérdések; Jászkunság XXIII./1977-1/2, 80-82.
71. Kumuk négyosor szerelmi dalok Németh Gyula gyűjtéséből. Jászkunság XXIII., 3., 37-39.
72. A díjnyertes ló. Mai kazak elbeszélők. Magyarázó szójegyzék. Budapest, 1977, 317-327.
73. Tel mura; Qazaq edebiyati 1978/29 Aralik, 4.
74. A virágzó Bajan Ölgij; Pest Megyei Hírlap, 1978. október 10., 2.
75. *Kaptány*: Magyar Nyelv LXXIV./1978/, 213-216.
76. Macaristanning Kuman-Kipcak tüpli cer-suv atlari; Cokrak VIII. (1977-1978), 3-21.
77. Törkimi terceng tuvistin; Leninsil cas 1979/13., 4.
78. Dunay cazigindagi qisaqtar. Almati, 1979, 328 sahife + 34 resim
79. A. Libatov, Qutbting „Hunrav va Sirin” poemasing sozdeigi (XIV gasir) Almati, 1974; Acta Orient. Hung. XXXIII. (1979), 362-364.
80. E.E. Koycubaev, Kratkij tolkovyj slovar toponomov Kazachstana. Alma-Ata, 1974; Acta Orient. Hung. XXXIII. 364-365.
81. A. Nurmagambetov, Türikmenistandagi qazqtarding tili. Almati, Acta Orient. Hung. XXXIII. 365-366.
82. Qazaq qolcazbalari I. Almati, 1975, Acta Orient. Hung. XXXIII. 366-367.
83. Macaristan daki Kuman dilinin Mogolca unsurlari ZVI. Milletlerasi Altaistik Kongresi Bildirileri. Ancara, 1979, 221-229.
84. Two hungarian verbs of Old Turkic origin; Acta Orient. Hung. XXXIII. 291-299.
85. A kun nyelv magyarországi emlékei; Hungarian Past VIII. (1979), Sydnej, 1979, 103-112.
86. Momusuli Bavarcan, Uckan uya. Kazak isim ve kelimeerinin izahi. Budapest, 1980, 210-236.
87. Özbek népdalok. Palócföld 1980/5., 13.
88. Dalolj, mondog, dalolok. Tatár népköltészet. Jászkunság XXVI. (1980) 5-6.
89. Toguz qumalaq, asig cene basqa oynadar; Bizding otan 1980/33, 3.
90. Atalar sözi; Cokrak IX. (1979-1980), 3-9.
91. Record extans of the Cumanian language in Hungary. Doktora tozi. Budapest, 1981, 250 sahife.
92. A kun nyelv magyarországi emlékei; Kandidátusi értekezés tézisei. Budapest, 1981, 3-9.
93. Tilde, cüröktö birbiz; Alattoo 1981, 21-23.
94. Züg-süvölt a fergeteg. Karacsáj népdal. Jászkunság XXVIII./1982, -4-5.
95. Amu-darja széles vize. Karakalpak népdal. Jászkunság XXVIII. -4-5.
96. Macarstandagi qipsaqtarding murasi; Embi 1982, 25 Mayis 3.
97. *Mónárkód*: Nyelvtudományi Közlemények 85. (1983), 391-393.
98. Solto, Bagis, Cerik, Töölös, Baarin, Bargi, Qalca kirgiz uruulari cana eski qipcaqtar; Qikgiz madaniyati 1983, 7 Eylül. 3.
99. Qazaq mening bavirim; Leninsil cas. 1984, 22 Aralik, 4.
100. The etimology of the Hungarian verb gyón to confess of Old Turkic orogin. Acta Orient Hung. XXXVIII./1984, 351-356.
101. A régi török eredetű gyón ige magyarázata; Nyelvtudományi Közlemények 86. (1984), 135-139.
102. Qabisuli Iyislam, Kereyler kerverni. Ölgij, 1978; Acta Orient Hung. XXXVIII. 411-412. (elestirim).
103. Qazaq qolcazbalari II. Almati, 1979 Acta Orient Hung. XXXVIII 412-413. (elestirim).
104. S. S. Gacieveva, Ocerki istorii sem'i i braka u nogaytcev XIX. - nacalo XX. v Moskva, 1979 Acta Orient Hung. XXXVIII. 415-416. (elestirim)
105. I. M. Otarov Professional'naya leksika karacaevo-balkarskogo yazyka. Nal'cik 1978; Acta Orient Hung. XXXVIII. 416-417 (elestirim).
106. Sem'ya i semeynye obrjadi u narodov Sredney Azii i Kazachstana. Moskva, 1978, Acta Orient Hung. XXXVIII. 417-418. (elestirim).
107. A. Q. Quriscanov A. Q. Cubanov, A. B. Belbotaev, Kumansa-qazaqsa ciyilik sözdiik. Alanti, 1978. Acta Orient Hung. XXXVIII. 418-420 (elestirim).
108. Alemqeq qulaq türgizgen. Evropa orientalistikasindagi. Soqanning orini; Bilim cane engbek 1985/11, 5-7.
109. Köngilding salqar köli, cürekting istio lebinen; Bizding otar, 1985, 148-149.
111. *Börtü*: a Hungarian word of Old Turkic origin belonging to the vocabulary of goldsmiths' art; Acta Orient. Hung. XL. (1986), 39-51.
112. *Jenő és Yänäy*: Keletkutatás 1986/1. 70-74.
113. D. O. Omurzakov-M. K. Saralaeu, Kirgizskie natsional'nie vidi sporta i narodnie igri, Biskek (Frunze), 1981: Acta Orient. Hung. XL. (1986) 201-202. (elesterim).
114. Etnografiya karakalpakov. XIX. - nacalo XX. veka (Matariali i issledovaniya). Taskent, 1980: Acta Orient. Hung. XL. 204-205. (elesterim).
115. Z. Bektenov - Y. Musin, Qirgizdin oldik oyundari. Biskek (Frunze), 1978: Acta Orient. Hung. XL. 204-205. (elesterim).
116. Qazaq qolcazbalari. III. Almati, 1979: Acta Orient. Hung. XL. 205-206. (elesterim).
117. M. S. Mukanov, Kazahskie domasnije hudojestvennie remesla. Alma-Ata, 1979: Acta Orient. Hung. XL, 206-207. (elesterim).
118. Csingiz Ajmatov, Vesztöhely. Budapest, 1987. Magyarázó szójegyzék. 365-369.
119. The question of identifying the Hungarian tribal name *Jenő* with the Bashkir ethnonim *Yänäy*; Acta Orient. Hung. XLII. (1983), 43-48.
120. Kazáni tatár népdalok; Szent forrás. Karcag, 1988, 8-13.
121. Miser tatár népdalok; Szent forrás. Karcag, 1988, 14-16.
122. Csuvas népdalok; Szent forrás. Karcag, 1988, 17-25.
123. Aqindar siqti aytisqa. Agayindar lebi zi; Bizding otan 1989/22, 2.
124. Körken avdarmaning kökciyegi; Qazaq adebiyati 1989, 20 Ekim, 7.
125. Basqort-madyar urtaq iriv attari; Basqortostan 1990, 29 Araliq, 3.
126. Yänäy menän Jenő turinda; Agizel 1991/12, 6-9.
127. Macarstan sezgä teläktäs; Sahri Qazan 1991, 20 Eylul, 3.
128. Tariyhimizda asiqlavga birinsi adim; Nogay davis 1991, 28 Aralik, 2.
129. Macaristan Kuman-Kipcaklarinin Boy Teskilati; T. D. S. K. E. Kurultayi. Erciyes üniversitesi Yayinlari; 20., 47.
130. Bayirgi cer-suvlarimizga saq bolingdar, tuvandarim; Canga ömir, Bayan-Ölgij, 1992, Subat 10., 1-2.
131. Dobrudzsai tatár közmondások; Jászkunság. XXXVIII. évfolyam, 6. szám, 1992. december, 12.
132. A kun nyelv magyarországi emlékei; Jászkunság. XXXIX. évfolyam, 2. szám. 1993. április, 4-8.

Szabó András

Az özvegy óra

Az utolsó óra ez.

*Lehetetlen, zord és groteszk.
Ó, néma, megtört sebek,
Elszállt idő, felettetek sötét,
S a bársony szőnyegen
Rabszolga mutatók falják percedet,
Mint húsrá éhes véres ebek.*

Az utolsó kiáltás ez.

*Hangtalan, csöndes és nehéz. Halld hát szavát,
sárga penész,
S ha nincs már ész,
Ő lesz az, ki pokol és menny között
Meghúz majd határt.*

Kör

*A legjobban azt a kört utálom, amit csukott szemmel
rajzolk, mert mire kinyitom a szemem, már nem tudom,
honnán kezdődik.*

Cseh Károly

Téli zsoltár

*Ujjadat sejtem a kampóban
mely tartja a húslila napot
a hó-csempézte mezők fölött –
a világnagy hentesbolti ragyog*

*Nyírseprű a jeges betonon
a gerincen futó borzalom –
kívül maradni: éhhalál
belül: a tömeg tapos agyon*

*Poharadként emelj fel innen
– így szépül meg végül is hulltom
míg álmaid habja a holdfény
habzik az égi kocsmapulton*

Téli szemlélődés

*Levegő márványába vési
a tekintet
belém sajduló mozdulataid*

Vígh Erika

Nyári este, viharban

*Milyen szörnyű és gyönyörű volt a nyáron egy este.
Amikor hirtelen vihar támadt.*

Szörnyű volt, hogy olyan gyorsan jött a változás, s hogy mi annyira el voltunk foglalva, hogy nem vettük észre, les már minket a háztetőkről meg a fák lombjai közül, ahogy a versekben van, s szörnyű volt, hogy nem tudtuk végigcsinálni a munkánkat, s szörnyű volt, hogy nem hasonlított a romantikus mesékre, mert nem voltunk szomorúak, sem magányos elüldözöttek, nem járt eszünkben a halál, mert éppen bolond jókedvünk volt, bolond, mert hülyeségeken nevettünk, s azért voltak azok hülyeségek, mert számunkra nem lehetett való, s ez az egész azért volt gyönyörű, mert láttuk, mint zavar be másokat is a vihar, s nekünk gyorsan fürödnünk kellett, mert tele lettünk porral, láttuk, hogyan öleli, tépi le az akác leveleit, s hogy engedelmeskednek azok, láttuk aztán, hogy megbolondul minden mozdítható, s csodálatos volt, mert csodálkoztunk rajta, hogy a fák is össze-vissza hajlonganak, egyikünk megjegyezte, hogy nem is olyan hülyék, mert mi is így hajlongunk a mi zenénk, és hátha a fáknek ez a zenéjük, és hagyjuk szegényeket, hisz oly ritkán hallanak zenét, s ha némelyik akkorát hajol, hogy kettő lesz belőle, az csak neki jó, mert aztán kisebb lesz a terhe, s közben óbort ittunk, s mindez gyönyörű volt, és csodálatos, mert a természet megmutatta, hogy milyenek vagyunk, hogy mindenki ez lappang, és ezért is gyönyörködtünk, és csodáltuk, és lassan nem lehetett megkülönböztetni a port a levegőtől, mi tomboltunk, tudtuk, hogy folytatni fogjuk, hiába esik majd az eső, mert mi igenis, folytatjuk majd, mert erre vártunk.

*Azóta várjuk, hogy eleredjen az eső.
De állandóan csak a vihar készülődik.*



Horváth Attila

Értelmiségi közérzet és hatalom

Hogy lassú alvadással lehet-e leginkább minősíteni azt a folyamatot, amely napjaink értelmiségét jellemzi – nem tudom, s talán nem is ez a legfontosabb. Azt azonban tudom, tudjuk, hogy 1848/49 után a passzív rezisztencia – bármily honfiúi, nemzeti érzület indokolta is – közel húsz évig nem oldott meg semmit, s hogy Magyarországon igazi fejlődése az 1867-es kiegyezés konszolidált kül- és belpolitika viszonyai nyomán indult meg... A *kiegyezés akkor* azonban nem csupán az osztrákokkal kötött, a deáki bölcsesség *a belső nyugalmunkat is szolgálta...*

Bevezető fejtegetéssel is elárultam immár, hogy nem szerencsés, ha a márt csak a tegnapi függvényében nézzük. Az *értelmiség általában* nem csak a totalitárista kurzusok *kiszolgálója*. Amióta létezik, engedelmes vagy engedetlenkedő, de helyzetéből adódóan kiszolgáló rétege volt az uralkodó ideológiai-politikai irányzatoknak. Már a sámánok sem szuverén módon döntöttek el a másnapi harc kimenetelével kapcsolatos látomásokat. A tegnapi Lenin-szobrokat formálók tegnapelőtt világháborús emlékműveket formáltak volna; ma, lehet, hogy turulmadarat. Kivétel természetesen akadt – ahogyan akad ma is –, de a hatalom kiszolgálása – *még ha összeszorított fogakkal is* – általában is jellemezte az értelmiséget.

Véleményem szerint – s erre sok példát ad a történelem –, a nagy társadalmi változásokat mindig inkább a lázadó ifjúság kényszerítette ki, s ehhez ideológiát és érvrendszert a fiatal értelmiség szolgáltatott, s persze maga is tevékenyen közreműködött.

Az értelmiségi szerepvállalás tekintetében különösen *megtevesztő összemოსni*, egyként kommunistáznia a Rákosi- és a Kádár-korszakot. A Rákosi-kor nyíltan értelmiség-ellenes volt: az értelmiséget az osztályidegennél egy fokkal jobbra „értékelt”. (Meggocskáztatnám, hogy az akkori legádázabb egyházellenesség mögött sem elsősor-

ban valamiféle materialista világszemlélet radikális, következetes végigvitele húzódtott, hanem az értelmes, művelt, retorikailag jól képzett papoktól való jogos félelem, akik a szószékről félelmetes ellenfelei voltak (ahol mertek) a településekre vezényelt idegen kádereknek, akiket sokkal inkább jellemzett a *Credo quia absurdum est* színvonalú meggyőződés, mint Aquinói Szent Tamás kora papjait...)

Hogy milyen óriási eszköz volt akkoriban a szószék: emlékszem – még gyerekekfejjel Grösz József kalocsai érsek szenzációszámba menő bátor és nagyhatású beszédeire, melyekben gondolataival tömegekre tudott hatni, hétről hétre a vasárnapi nagymiséken a nagytemplomban.

Rákosi után a Kádár-korszak szövetségi taktikája – „aki nincs ellenünk az velünk van” – az értelmiség számára is gyors megkönnyebbülést jelentett, még akkor is, ha a hatalommal nem azonosult...

Ha már itt tartunk, roppant *nehéz meghatározni a hatalommal való azonosulás mértékét*, mert azt hiszem, ezt soha sem lehetett hiteles mérőeszköz hiányában objektíven mérni. *Legkevésbé a párttagkönyvvel rendelkezők hányada perdöntő itt* – noha a felszínesen és/vagy rosszindulatúan ítélkezők számára ez látszott (látszik?) a legkézenfekvőbbnek. Az eszmei elkötelezettségű, *identifikálódott értelmiségi* (és nem értelmiségi) párttagság hányada véleményem szerint a „fordulat éve” után volt a legjelentősebb – ahogyan a II. világháború utáni időkben is szinte mindenütt, Görögországtól Franciaorszáig... A *Kádár-korszak* a kortárs értelmiség jelentős részében is *újabb reményt jelentett*, részint, mert a Rákosi-korszakhoz képest nekik is javult a közérzetük, s egy részüknek még maradt az eszme megvalósíthatóságában korábban vetett hitükből. S ne feledjük: az ifjú értelmiség jó részének éppúgy, mint kortársaiknak a szocialistikus eszmék eleve szimpatikusak voltak.

A '60-as évektől mint kortárs értelmiségi voltam részvevője a Kádár-korszaknak. Én úgy éreztem, e korszak népszerűségének csökkenésével egyenes arányban csökkent a hatalommal identifikálódott értelmiségi aránya is, ha nem jobban!, Hiszen az értelmiség csalódását nem csupán a hangzatos ígéretek, a viszonylagosan stabil gazdasági helyzet megrendülése okozta; mert kiábrándulásuk, pontosabban, gyorsabb kijózanodásuk ütemét épp az elkötelezetteknél fokozta a tiszta eszmék megvalósíthatatlanságának felismerése a piszkos gyakorlatban. Véleményem szerint már csak emiatt sem lett volna szabad lekommunistáznia az egész párttagságot, hiszen *egy jelentős része akkor sem hitt benne*, amikor belépett, míg mások – főképp kezdetben – *pártonkívüliként is rokonszenveztek* a szocializmus teóriájával.

Véleményem szerint sem szabad a Kádár-rendszer lebontásában alábecsülni – legalább két ok miatt – a párton belüli, volt meggyőződéses értelmiségi párttagságot; hisz volt politikai bátorságuk hangot adni „alternatív véleményüknek”, olykor szembefordulni nyíltan pártplénumon is (s nem szűk baráti körben szidták a rendszert). Másrészt, volt mozgásterük és hatalmuk – ha relatíve csökkenő mértékben is –, amellyel élhettek a korszak lebontásában... Nagyon találóan ismeri fel a választási politikai győzelmekből kissé már kijózanodva egy MDF-es pártelnök a Népszabadságban Kubinyi Ferenc 1990-es, korabeli cikkének igazságát, miszerint „a reformkommunisták nélkül még mindig ott ülnénk a lakitelki sátorban...”

A K. I. említette „*hatalomvéde bensőségesség*” véleményem szerint inkább *apparátusi metszetben* működött, mint értelmiségi primátusként. Mert miközben elfogadom, hogy bizonyos értelmiségi pályák és körök – mint minden társadalomban – hatalomfüggőbbek másoknál, a valóságos elkötelezettséget körükben sem lehetett



mérni. Az apparátusok dolgozóira viszont, a munkakörtől függetlenül sokkal inkább kiterjedt a „hatalomvéde bensőség”, s az ebből származó kedvezmények úgyszintén; még ha ennek eltérő is volt jellege és mértéke a belső hatalmi hierarchikus tagolódás, illetve a kialakult helyi „hagyományok” szerint.

A rendszerváltás átvezető szakaszában – mely jórészt a Németh-kormány rövidke időszakára, s az azt követő szűk időszakra tehető – véleményem szerint *az értelmiség még tele volt várakozással és reménnyel...* Egyebek közt a növekvő eladósodás mértékét, a kultúra és a kultúra-finanszírozás ellehetetlenülését látva, és saját bőrén is érezve, talán *mindenki másnál hamarabb mérte fel a „létező szocializmus”* társadalmi formációjának *tarthatatlanságát*. A választásokból sikeresen kikerült pártok sem szűkölködtek ezt a réteget hangzatos jelzőszavakkal, a kultúra minden korábbiánál nagyobb megbecsülésével stb. kecsegtetni. Az értelmiség tehát, véleményem szerint, *mindenki másnál jobban támogatta a rendszerváltást*. Miért épp ennél a változásnál kellett volna gyanakodnia a hamis prófétákra, hiszen politikusai az elmúlt rendszer fogyatékoságairól, az értelmiségi munka szégyenteljes megbecsüléséről stb., sajnos, nagyon igaz és élesszemű ítéseknek bizonyultak.

Még csak nem is az egzisztenciális kiszolgáltatottság itt a csalódás elsődleges oka (már csak amiatt sem, hiszen a kvalifikálatlanabb társadalmi rétegeket még inkább sújtotta mindez). Én még az értelmiségi küldetéstudat létezésének tekintetében is optimistább vagyok K. I.-nál. *Más kérdés, hogy a legújabb udvari keresztény-népi-nemzeti ideológiába véletlenül vagy tudatosan beágyazódott értelmiségi sors-társunk küldetéstudatát most jobban kiélheti, s a különféle kormányzati pályázatok „pártatlan szakértői testülete” változatlanul örökdió a mai kor szelle-*

me szerint a fő csapás irányán. Azt gondolom tehát, hogy az értelmiségi többség ezt a kétségtelenül meglévő jelenséget, hogy tudniillik most is vannak nála közelebb e „húsos-fazékhoz” tényérnyaló udvari tanácsosok, építésszek, művészek stb.; nem a küldetéstudatáról való lemondásként éli át, hanem *beilleszti önmagának a rendszerváltást követő társadalmi tanulási folyamatába...*

Természetesen nem akarom sem bagatellizálni, sem cinikusan kezelni ezt a jelenséget, mert kétségtelenül árt. A hatalmi változást követő váltásokban a progresszív társadalmi folyamatok erjesztése, befolyásolása sokat jelentene, s ha a hatalomból az új nőmenklatúra szerint kirekesztett (leváltott vagy csak kihagyott) értelmiségi nem is sodródik óhatatlanul ellenzékbe – lehet, hogy egyszerűen félreáll vagy csendesen tudomásul veszi mellőzöttségét. Dehát önmagában az a tény, *hogy nem vesz részt* a mindannyiunk által óhajtott szebb és jobb jövőképünkhöz vezető társadalmi folyamatok gerjesztésében: *nem használ senkinek!*

Mint említettem, szerintem Magyarországon az értelmiség döntő többségének fokozatos elcsendesedése, ha jobban tetszik: „lassú alvadása”, egy kezdeti, viszonylag lassú, legalább 2-3 éves optimista várakozással teli időszak után következett be.

Ehhez természetesen hozzájárultak az ellehetetlenülő kulturális intézmények, a kultúra és a szellem szabadságának beváltatlan választási ígéretei. Különösen *sokat ártott* a kormány és az értelmiség közötti hídverésben a *szakértelmet degradálni...* (Ezt még a Kádár-korszak sem engedhette meg az utolsó évtizedében, a Németh-kormányról nem is beszélve...)

A passzivitás másik oka a félelem. A rendszerváltást követően a lakiteleki sátorban egymással még békésen megférő értelmiségiek azóta pártjaik érdekeitől vezérelve tartanak ott, ahol... Pozsgay Imrét mint afféle persona non grátát retusálják a körükből (paradox módon a Csurka-tanulmánynak kell megvédenie most). Aki a másik pártjá-

ban folytatja korábbi párttagságát az kommunista, legfőljebb reformkommunista. Az utóbbi tíz év mindannyiunk által ismert és tisztelt ellenzéki értelmiségije, Pozsgay, Bihari, Hankiss, Lengyel stb. ma már nem kellők, talán azért, mert ők és intézményeik a kétségtelenül megnőtt demokrácia kezei között változatlanul kritikusak? De hát az igazi értelmiségi létnek ez valóban lételeme. Ahogyan ezt K. I. nagyon logikusan kifejti. S végül *egy gondolat a „szellemi szklerózishoz”*.

Egyetértve K. I. fejtegetéseivel, ismét visszautalnék a „tegnapelőtti történéseire”. A mai praxison mit sem változtat, talán csak némiképp árnyalja, „enyhíti” jelen fájdalmainkat, ha elismerjük, hogy *a szklerózis már korábbi eredetű...* A Rákosi-korszak nyílt értelem- és értelmiség-ellenessége, a Kádár-korszak ünnepi üdvözlési koreográfiája (munkások – mezőgazdasági dolgozók – hű értelmiségiek!) mögött az uralkodó ideológiai-politikai gyakorlatnak adekvát értékrend kezdett elhatalmasodni. Az országban egyre inkább elkülönült *a diplomások és az értelmiség egymással nem fedésben levő világa*, amelyben mind több diplomásra mind kevesebb értelmiségi jutott, csak ezt nem lehetett – s ma sem lehet – statisztikailag kimutatni...

Az elmúlt negyven év hibáiról már készültek bűnlajstromok. Közülük az egyik legégbekiáltóbb vétek az volt, amit az értelem, s az értelmiség ellen követtek el... A rendszerváltás idején tehát nem volt nehéz leleplezni mind ezt, s ígérni a kultúra és az értékek hordozóinak valódi megbecsülését. Szerintem az értelmiség egy része azért „alvad”, mert valójában csak papírja van róla; más része fél, és ismét joggal becsapva érzi magát. Az aktívak pedig pártállásuk szerint körülhatárolt „mozgástérben” hadakoznak, már rég nem értelmiségi meggyőződésből, hanem pártjaik – vagy jobb sorsuk – által vezényelten észre sem véve, hogy egyidejűleg egy újabb démon foglyai és ideológusai...



Táll Éva

Helyi vezetők értékrendje

(Egy nemzetközi felmérés hazai tanulságaiból)

1989–1990 – a rendszerváltás – fordulópont Magyarország életében. Radikálisan átalakultak a hatalmi viszonyok, köztük a helyi hatalom is. A korábbi centralizált, pártállami struktúrát egy demokratikus, a helyi hatalmat elvileg partnernek tekintő struktúra váltotta föl. A korábbi szisztémában a helyi hatalom tevékenysége a végrehajtásra korlátozódott, a városi tanács mozgásteret rendkívül szűk volt. Különösen gazdasági téren voltak kiszolgáltatott helyzetben a tanácsok, elsősorban a redistribúció, a központi elvonás és újraelosztás rendszere miatt, amelynek közvetítője a megyei hatalom volt.

Az önkormányzati törvény ezt a struktúrát kívánta átalakítani. A tanácsok helyén minden település saját önkormányzatot alakíthatott ki. A korábbi tanácsi rendszerben az erős centralizáció folytán nem egészen 1500 tanács működött, az önkormányzati törvény után viszont 3100 település hívott életre saját önkormányzatot. Ez a széttartás hátrányokkal is járhat a helyi társadalmak számára, és feltételezhető, hogy a későbbiekben maguk az önkormányzatok fognak egyesülni, szövetkezni egymással a hatékonyabb érdekérvényesítés érdekében.

A változások radikálisan meggyengítették a megyei szintet. Az új hatalmi struktúrában kétségtelenül fölerősödtek a helyi hatalom pozíciói, azonban ma még nem dőlt el a hatásköri harc az egyes hatalmi szintek között.

A többpárti választások megváltoztatták a politikálásnak nemcsak a formáját, hanem sok esetben a tartalmát is. Újfajta érdek keletkezett az országos–regionális–helyi ügyek hierarchiáján kívül, amely keresztbe metszhetette ezeket a korábban gyakran más szó-

lammá vált alá-fölérendeltséget. A politikai hovatartozás kérdése egyeseknél fölértékelődött, érdeké vált, másokat éppen a sokszínűség késztetett visszavonulásra, sokan pedig „passzívává” váltak, amikor a sokféle, új magatartásmód közül nem tudták egyértelműen kiválasztani a számukra elfogadhatókat. Úgy fogalmazhatnánk, hogy a *politikai kultúra eszköztára túl gyorsan bővült*, és még éppen csak hogy *megkezdődött az a társadalmi szelektálási folyamat*, amely részben az új politikások nyilvános szereplésének, megnyilvánulásainak etikai értékelését jelenti a társadalmi élet minden nyilvános és informális fórumán, másrészt pedig halmozódni kezdtek a tapasztalatok arról, hogy a politikai kultúránkba *újnan bekerülő elemek* (pl. hogy a nép érdekeire hivatkozva eltérő párt- és képviselői programokkal lehet fellépni; hogy a hatalmi harcban egymás lejáratásával is előnyhöz lehet jutni; hogy a színrelépő politikusként „el kell adnia”, vagyis dicsérmie kell magát; hogy a helyi képviselő-testület saját döntései révén anyagilag fokozatosan függetlenedhet a központi hatalomtól, vagy hogy a döntéseket nyilvánosan bírálni lehet, stb.) mennyire használhatók, *beválnak-e, elfogadottá válnak-e* a politikai gyakorlatban. A helyhatósági választások egyértelműen azt igazolták, hogy a helyi politika és az országos politika jelentős módon különbözik egymástól, a helyi politika kevésbé átteleologizált, átpolitikizált, mint az országos. A helyi társadalmakban a döntő kérdés a mindennapi életkörülmények, életfeltételek biztosítása – a helyi lakosság ezt várja el az önkormányzati testülettől. Ezt mindenképpen figyelembe kell venni a helyi vezetők értékeinek vizsgálatakor.

A felmérés körülményei

Vizsgálatunk egy nemzetközi felmérés része.* 1966 óta az Egyesült Államokon kívül Lengyelországban, Jugoszláviában és Svédországban már többször elvégezték, az utóbbi néhány évben pedig a kelet-európai új demokráciákat is bevonták az összehasonlító vizsgálatokba. Magyarországon 1992 áprilisában történt az első kérdezés, és reméljük, hogy a következő választások után mód lesz annak megismétlésére. Mintánkat városi helyi vezetők közül választottuk. A harminc város megyék és településnagyság szerint reprezentálja a magyar városhálózatot. A városok népesség szerinti megoszlása a következő:

	ország	minta
10 ezernél kevesebb népességű:	41	(7)
10–20 ezer fős:	64	(10)
20–50 ezer fős:	40	(7)
50–100 ezer fős:	12	(2)
100–200 ezer fős:	6	(2)
összesen:	165 + Budapest	

A városok kiválasztásánál törekedtünk arra, hogy a minta megjelenítse a magyar városok etnikai, történelmi, vallási sokszínűségét is. A kiválasztott 28 település, valamint két budapesti kerület mindegyikében 15 helyi vezetőt kerestünk meg az amerikai eredetiből adaptált kérdőívünkkel. A mintába végül 214 választott önkormányzati képviselő, 125 kijelölt apparátusi vezető és 111 egyéb helyi vezető (politikai pártok vezetői, papok, más véleményformálók) került be. Közülük 328 fő (73%) az önkormányzati választás óta helyi vezető, 122 (27%) pedig az ön-

* Magyarországon két intézet munkatársai vesznek benne részt: az MTA Politikai Tudományok Intézete és a Magyarságkutató Intézet. Az eredmények nyilvánosságra hozatala 1992 őszén kezdődött, a Magyar Szociológiai Társaság 1992. évi kongresszusán előadások hangzottak el, amelyek a Szociológiai Szemle kongresszusi különszámában meg fognak jelenni.



kormányzati választás előtt is jelenlegi pozíciójában volt.

A megkérdezettek közel egyharmada vezető értelmiségi, 45 százaléka egyéb értelmiségi, 13 százaléka egyéb szellemi, 6-6 százaléka fizikai dolgozó, illetve vállalkozó. Iskolai végzettségét tekintve:

csak általános iskolát végzett:	12 fő	(2,7%)
középszintű iskolát végzett:	82 fő	(18,2%)
főiskolát, egyetemet végzett:	354 fő	(78,7%)

Ez egyértelműen az *értelmiség előretörését* jelenti a korábbi helyi vezetéshez viszonyítva.

A megkérdezett vezetők közül

30 éven aluli:	40 fő	(8,9%)
31-40 éves:	120 fő	(26,7%)
41-50 éves:	173 fő	(38,4%)
51-60 éves:	75 fő	(16,7%)
60 éven felüli:	37 fő	(8,2%)

A legmarkánsabb a 31-50 éves korosztály – a rendszerváltás ezt a korosztályt juttatta vezető pozícióba a helyi társadalomban. A férfiak aránya viszont megnőtt: 79,8 százalék, női interjúalanyaink száma mindössze 91 volt.*

Vallását tekintve 277 helyi vezető (61,6%) katolikus, 86 fő (19,1% református, 25-en (5,6%) evangélikusok. Egyházi szertartáson a megkérdezettek 32,4 százaléka vesz részt rendszeresen.

A megkérdezettek *politikai beállítódását* azzal a kérdéssel próbáltuk „bemérni”, hogy hova helyezné önmagát egy olyan koordináta-rendszerben, amelynek vízszintes tengelye a bal és jobb oldal között, függőleges tengelye pedig a radikális, illetve a mérsékelt politikai magatartás között húzódik. A megkérdezettek 47,6 százaléka az origótól jobbra, 52,3 százaléka pedig a semlegességet képviselő függőleges

tengelytől balra jelölte be saját politikai állását. Ha azonban az origó közvetlen közelében pozíciót választókat – a valós helyzetnek valószínűleg jobban megfelelően – együttesen tekintjük *centrumnak*, akkor a megkérdezettek *túlnyomó többsége* (66% – 297 fő) sorolható ide, és csak a vezetők egyharmad része „kötelezte el magát” politikailag valamelyik (jobb vagy bal; mérsékelt vagy radikális) irányba. Ebből a válaszolók 17,8 százaléka „válalta el”, hogy politikai nézeteit, elképzeléseit a többség lassú, „reformista” megvalósítási szándékával szemben akár „erőszakosabb” (*radikális*) módon is lehetségesnek látja megvalósítani. Mivel interjúkészítés közben természetesen a fogalmak értelmezésével nem foglalkozhattunk, ezek az arányok csupán jelzésként, illusztrációként értékelendők.

Tovább színesíti a képet, ha bemutattuk, milyen a megkérdezettek bevallott pártszimpátiája.

Kérdésünk úgy hangzott, hogy *melyik parlamenti párt áll Önhez a legközelebb?*

Magyar Demokrata Fórum:
20,0% (90 fő)

Független Kisgazda és Polgári Párt:
5,8% (26 fő)

Kereszténydemokrata Néppárt:
12,0% (54 fő)

Szabad Demokraták Szövetsége:
14,0% (63 fő)

Magyar Szocialista Párt:
12,0% (54 fő)

Fiatal Demokraták Szövetsége:
20,9% (94 fő)

válaszhiány: 15,3% (69 fő)

A kormánykoalíció pártjainak szimpatizánsai 37,8 százalékkal, az ellenzék pártjaié 46,9 százalékkal képviselik magukat a mintában. Ez az ered-

mény összhangban áll az előző (önbesorolásra épülő) kérdés kimenetelével.

A felmérés néhány eredményéről

A vezetőket elsőként a *település problémáiról* kérdeztük, mi mekkora gondot jelent városukban?

A település gondjai között elsősorban gazdasági problémákat említettek (60,4%), nem gazdasági természetű gondokat közel 40 százalékkal vetett fel. (Ebből munkanélküliséget 49,6%, szociális problémákat 40%, környezet-szennyezést 16,2%, bűnözést, a közbiztonság hiányát 7,6%.)

Arra a konkrét kérdésre, hogy *mekkora gondot jelent* egy-egy fontos tényező, a munkanélküliséget, a szegénységet, a gazdasági fejlődést kilencszázadnál többen említették, a közbiztonságot, a lakáshelyzetet, a kommunális és a szociális szolgáltatásokat és az önkormányzás költségeit 80 százaléknál többen, a vállalkozások feltételeinek biztosítását és az egészségügyi szolgáltatást 70 százaléknál többen tekintik gondnak. Hatvan százalékon felüli volt még az említési arány a kultúra, a pihenés feltételeinek megteremtése és az oktatás minősége ügyében. (A „gondot jelent” és „nagyon nagy gondot jelent” válaszok arányait itt együtt adtuk meg.)

Azt gondolhatnánk, hogy *voltaképpen minden gondot jelent* a városi önkormányzatok számára. Ez abból adódhat – és ezt a sejtésünket más kérdésekre adott válaszok is megerősítik –, hogy a mai vezetők is (még mindig, vagy már újra) *szeretnék feljebb, akár a kormányig tolni a felelősség szintjét*. Ennek oka nyilvánvalóan az, hogy a települési intézményrendszerek működtetéséhez szükséges *forrásokat nem érzik biztosnak* (recesszió van és redisztribúció), és talán azért is, mert még *nem tudják* (akarják) igazán *használni az új lehetőségeket* (pl. alapítványok, pályázatok, helyi adók).

Következő kérdésünk arra vonatkozott, hogy a felsorolt gondokat meny-

* Egy, a KSH által végzett felmérés szerint (lásd Két választás Magyarországon 1990-ben, KSH, Bp. 1991, táblák 61-82. oldal) 18 160 önkormányzati képviselőből mindössze 2907 (kb. minden hatodik) volt nő. (A vizsgálat az összes képviselő 77 százalékára terjedt ki.) A 10 000-nél nagyobb lélekszámú településeken 2890 képviselőből 377 volt nő, vagyis 13 százalék.



nyiben tudják az önkormányzatok *saját erőből* megoldani? Van-e ehhez elég erejük, autonómiájuk?

A megkérdezett vezetők leginkább az egészségügyi alapszolgáltatások biztosítása terén (75,3%), a helyi nemzetiségi, kisebbségi ügyek kezelésében (64,2%) és a helyi oktatás minőségének fenntartásában érezték kompetensnek a helyi vezetést. A jóléti, a szociális, a kommunális, a környezetvédelmi feladatokhoz és a vállalkozás feltételeinek biztosításához már csak a helyi vezetők 36–47 százaléka érezte elég erősnek saját önkormányzatát, míg a bűnözés kezelé-

se, a gazdasági növekedés elősegítése, a lakásprobléma megoldása és a foglalkoztatás terén kifejezetten gyengének érezték magukat. (Utóbbiról csak minden tizedik vezető gondolta, hogy érdemben befolyásolni tudják helyi szinten.)

Az egyes városi önkormányzatokat négy csoportba (gyenge, átlagos, erős és nagyon erős) soroltuk annak alapján, hogy a tizennégyből hány területen érezte kompetensnek a kérdezett saját városa önkormányzatát. Íme az eredmény városonként:

Összegzésként megállapítható, hogy a 449 válaszoló vezető 18,5 szá-

zaléka kifejezetten *gyengének* érezte a saját városi vezetését, 42,5 százaléka *átlagosnak* minősítette – 14 ügyben való kompetenciája alapján – saját önkormányzatát, közel egyharmaduk érezte, hogy a városi vezetésnek az esetek többségében *van elég ereje* a felmerülő gondok megoldására, és csak 8 százaléuk véleménye alapján lehet *igen erős* helyi vezetésre következtetni.

A helyi társadalmak életének 11 fontos területével kapcsolatban (az oktatás minőségétől a közbiztonságon át a gazdasági fejlődésig) azt is megkérdeztük a vezetőktől, hogy ha elvonatkoztatnak az aktuális feltételektől, véleményük, *elvárásaik* szerint *kinek kellene felelősnek lennie* azért, ami a jelzett területeken a városokban történik. Nos, az alábbi grafikon azt jelzi, hogy ilyen elvonatkoztatásra a városi vezetők többsége jelenleg nemigen képes, a 11 felsorolt terület közül *nyolcban* a kormányt tennék felelőssé* (területenként minimum 42 és maximum 73 százalékban!), a megyei szintnek csak a közbiztonság és a kommunális fejlesztés terén szánának szerepet (7,6–7,6%), a város *felelősségét* pedig elsősorban három területen tudnák nagyobb arányban elképzelni, a *kommunális fejlesztésben* (62,7%), a *kultúra, a pihenés feltételeinek megteremtésében* (58,4%) és a *környezetszennyezés elkerülésében* (45,1%). *Más helyi szervezetek felelősségét mindössze a kultúra és a környezetvédelem terén szeretnék tapasztalni a helyi vezetők, de itt sem éri el az erre voksoló vezetők aránya a 9 százalékot. Számomra a legtanulságosabb az volt, hogy az élet egyetlen területén sem akarnak számítani az új vezetők az ott élő lakosságra, vagyis igen kevés fejlődést „jósolnak” a civil (polgári) társadalomnak. A konkrét kérdésekre (Ki vállaljon felelősséget elsősorban...?) a következő arányban szavaztak a lakosságra: a lakáshelyzet megoldása 10,9; a kultúra, a pihenés feltételeinek megteremtése 7,8; a környezet szennyeződésének elkerülése 4,7; a gazdasági növekedés elősegítése 1,8; a bevándorlók helyzetének megoldása 1,8 százalék. A többi*

Város	gyenge	átlagos önkormányzat	erős	nagyon erős	összesen válaszolt fő
Budapest (ker.)	4	9	2	0	15
Budapest (ker.)	1	6	6	2	15
É-Dunántúl					
Csorna	2	10	2	0	14
Esztergom	4	6	5	0	15
Keszthely	3	3	7	2	15
Mór	0	5	8	3	16
Veszprém	3	5	6	1	15
D-Dunántúl					
Mohács	1	6	5	3	15
Tamási	1	7	5	2	15
Csurgó	0	4	9	2	15
Szombathely	2	5	4	3	14
É-Magyarország					
Edelény	6	5	3	1	15
Pétervására	3	4	5	3	15
Putnok	9	4	2	0	15
Sajószentpéter	2	7	5	1	15
Pásztó	9	4	2	0	15
Vác	1	6	7	1	15
Duna–Tisza köze					
Baja	2	6	6	1	15
Dabas	2	3	8	2	15
Kiskőrös	5	5	5	0	15
Szeged	4	7	4	0	15
Ráckeve	3	7	3	2	15
Jászberény	2	5	6	2	15
Tiszántúl					
Hajdúnánás	2	6	5	2	15
Sarkad	6	7	2	0	15
Nádudvar	2	7	4	2	15
Tiszafüred	1	11	2	1	15
Fehérgyarmat	4	6	5	0	15
Nyíregyháza	2	12	1	0	15



ügyről (foglalkoztatás, szegények helyzete, egészségügyi szolgáltatás) mindössze öt vagy még kevesebb vezető mondta azt, hogy „bízunk a lakosságra”.

A mellékelt grafikon a százalékos arányokat a 11 területre összesítve mutatja: a legtöbb felelősséget tehát áthárítják a városi vezetők a kormányra.

amelyek tizenegy metszetben négyfokú skálán mérik a kérdezettek adott értékekkel kapcsolatos beállítódását. Az egyes dimenziók a következők: kilenc olyan, amely a nemzetközi vizsgálat standard kérdőívéből való, ezek a *konfliktustűrő képesség, a gazdasági fejlődés, a gazdasági egyenlőség, a becsületesség-nyíltság, a lokalizmus (lokális – országos viszony), a participáció (lakossági részvétel), a kapitaliz-*

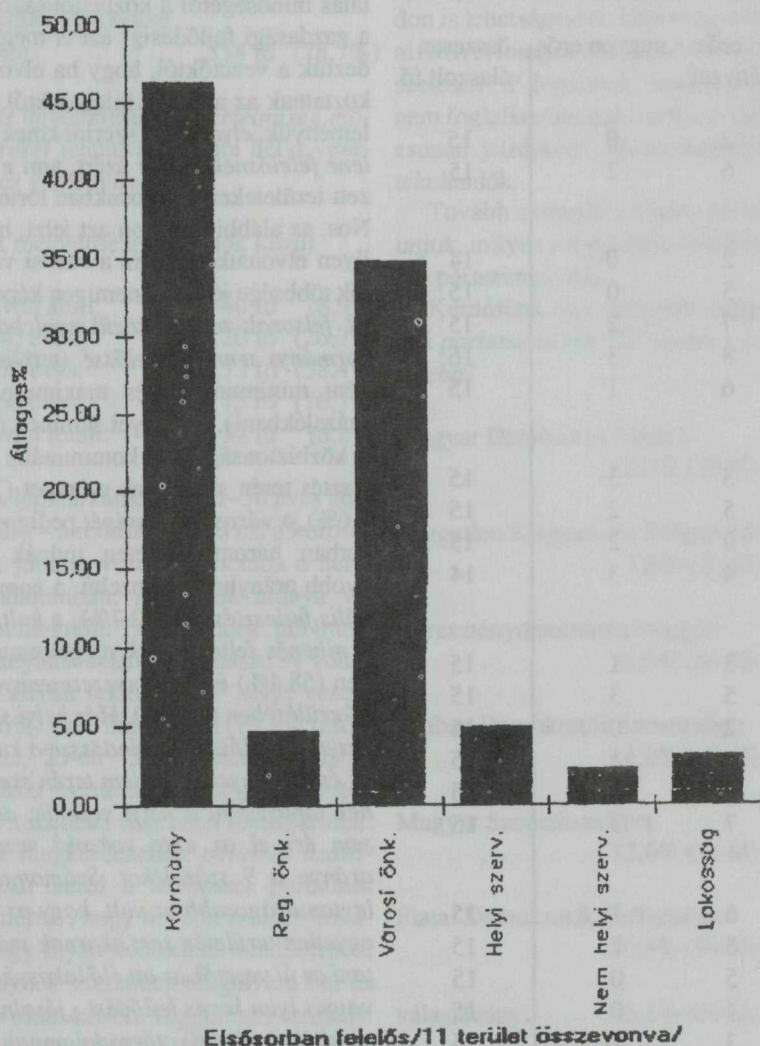
stb. szabad áramlásának elfogadása, illetve elvetése) és a *vezető jogát* (mire kap a vezető felhatalmazást). Ezen dimenziók közül itt csak kettőt mutatunk be részletesen, a konfliktusok tolerálására vonatkozó készséget, és a lokalizmus értékével kapcsolatos tapasztalatainkat.

A modern demokratikus politikálási folyamat egyik döntő eleme, hogy a hatalmat választások útján elnyert pártok és személyek nemcsak az őket megválasztó többség, hanem a „néphez” ugyanúgy hozzátartozó kisebbség érdekében is gyakorolják hatalmukat. A különböző érdekek kifejezése, az eltérő szükségletek és igények kinyilvánítása során konfliktusok keletkeznek, amelyek működő demokráciákban csak akkor tűnnek a politikai stabilitást veszélyeztető eseményeknek, ha nem alakíthatók ki olyan politikai egyeztető mechanizmusok, amelyekben a tárgyaló felek – legalábbis időlegesen – kompromisszumot köthetnek, a továbblépéshez szükséges megegyezésre juthatnak. A korábbi – szocialista – berendezkedésben az érdekek hierarchikusnak voltak nyilvánítva (a felsőbb szintű automatikusan magasabbrendű, előbbre sorolandó volt), a konfliktusokat igyekeztek elrejteni és értéknél a harmónia számított. A kompromisszum szónak rossz hangzása volt, sokan – még tegnap is – a megalkuvással azonosították.

Vajon mit változtatott ezen az attitűdön a rendszerváltás és az azóta eltelt 2–3 év demokratikus gyakorlata? Úgy gondoljuk, e változási folyamatban *mintaadó szerepük van a helyi vezetőknek*. Mennyire tudják ők elviselni a konfliktusokat, hogyan kezelik, mennyire hajlandók azokat tolerálni?

Erre vonatkozóan öt megállapításról kértük a vezetők véleményét: „Egyetért-e azzal, hogy 1) közügyekben a döntéseket egyhangúlag kell meghozni; 2) olyan vezetők, akik túl sok figyelmet fordítanak a konfliktusok feloldására, soha nem tudják sikerrel megvalósítani a városi terveket; 3) hogy a harmónia megőrzése a helyi közösségben fontosabbnak tekinthető, mint a városi tervek megvalósítása; 4) hogy jó vezető nem tesz olyan javaslatot, amelyek megosztják az embereket, még akkor sem, ha ezek fontosak len-

A felelősség szintje a helyi vezetők elvárása szerint /ki legyen elsősorban felelős.../ 1992



A felmérés egyik blokkja a *helyi vezetők értékrendjének* azt a tartományát vizsgálja, amely a *demokráciával, a politikai értékekkel, a rendszerváltással* kapcsolatos. Nemzetközi értékutatásokra kidolgozott tétel-listából ötvenhárom választottunk ki,

mus mint érték, a kisebbségek jogai és a politikai egyenlőség. Felvettünk továbbá két olyan dimenziót, amelyeknek elsősorban itt, a szomszédos országokkal való összehasonlításban van jelentősége: az ún. *Európa-indexet*, (az idegen tőke, munkaerő, kultúra, áru



nének a város számára; és 5) hogy a konszenzus fenntartása érdekében egy vezetőnek módosítania kell ténykedését. Az egyes állításokkal kapcsolatos vélemények megoszlását a következő táblázatban foglaljuk össze:

Helyi vezetők konfliktustűrő képessége (%)

kérdésszám	1.	2.	3.	4.	5.
1. Egyáltalán nem ért e.	22,90	4,70	8,00	16,90	0,40
2. Nem ért egyet	54,40	40,40	68,70	59,10	13,10
3. Egyetért	15,10	45,60	16,20	16,90	76,00
4. Teljesen egyetért	4,70	6,90	1,30	3,60	7,80
Adathiány	2,90	2,40	5,80	3,50	2,70

A kérdéseket a 10 másik értékdimenzió kérdéseivel vegyesen tettük föl*, a válaszok az „egyáltalán nem ért egyet”-től a „teljesen egyetért”-ig (1–4) terjedő skálán kaphattak értékelést. A kérdések felében az adott érték szempontjából pozitívan, másik felében negatív módon történt a kérdésfeltevés, abból a kérdezői tapasztalatból kiindulva, hogy könnyebb az egyetértést kinyilvánítani, mint az ellenkezést. Az előbbi öt kérdésre adott válaszok pontszámait összegezve a 30 város vezetői a következőképpen viszonyulnak a konfliktusokhoz (lásd az 1. ábrát).

A legtöbben 13–14 pontot „érték el” (27%), a kérdezettek mintegy 80 százaléka is e körül az érték körül helyezkedett el. Azokat, akik igen alacsony pontszámot szereztek, *konfliktuskerülőknek* nevezhetjük, és többen vannak (11,2%), mint azok, akik az átlagnál jobban képesek a konfliktusok elviselésére. A *konfliktust jól tolerálók* aránya mintánkban 7,8 százalék volt.

Az egyes kérdések értékelésekor figyelembe kell venni, hogy nem tudjuk milyen tapasztalatok, előzmények birtokában válaszoltak egyetértéssel vagy elutasítással a kérdezettek. Mindenesetre megállapítható, hogy az *új helyi vezetők gondolkodásába* máris jól beépült a *konfliktusok elviselésére való készség*.

Anélkül, hogy általános érvényűnek gondolnánk ezeket a válaszokat, megemlítjük, hogy a negyedikként felsorolt kérdésnél pl. minden ötödik megkérdezett vezető esetében működik még az

említett régi reflex, és így az egység fenntartását (esetleg a megosztottság titkolását) fontosabbnak tartják a város érdekeinél. Elképzelhető, hogy éppen ezen vezetők közül került ki az a 19,8 százalék is, akik szerint „közügyekben

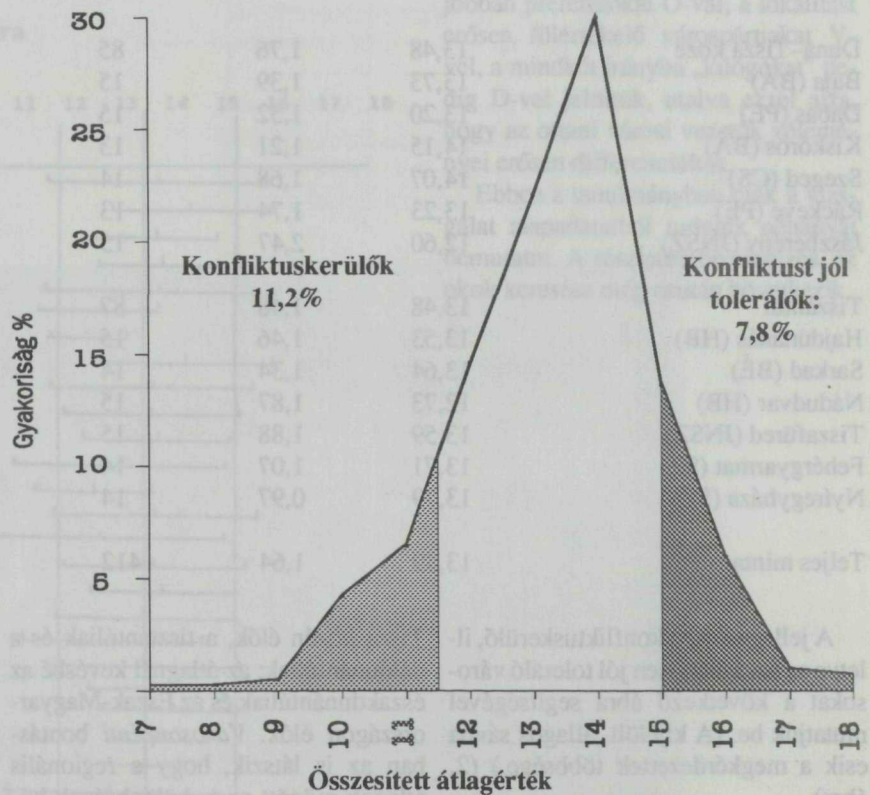
a döntéseket egyhangúlag kell meghozni.”

Az ötödik állítással a vezetők több mint 80 százaléka egyetértett, vagyis a túlnyomó többségük inkább lemondana saját meggyőződéséről, szándékáról, ha az a konszenzus felborí-

tását eredményezné. Ugyanakkor kétharmaduk nem ért egyet a harmadik állítással, vagyis a város érdekét előbbrevalónak tartja, mint a helyi közösség harmóniáját. (Ezeket az eredményeket érdemes lesz majd összevetni a lokalitás–lokalizmus dimenzióban tapasztalt értékekkel, mert segít értelmezni azt, mi is vezetői szemmel a lokalitás; a település maga a fontos elem, vagy az ott élő emberek, a közösség jóléte.)

A vezetők konfliktustűrő készsége városok és régiók szerinti bontásban is igényt tarthat figyelmünkre. Az alkalmazott számítási mód miatt minél magasabb az elért pontszám, annál jobban tolerálják az adott régió, illetve város megkérdezett vezetői a konfliktusokat.

1. ábra
Konfliktustűrő képesség
(átlag=13,39; szórás=1,65; nincs adat=8,4%)



* Az értékek vizsgálatára a nemzetközi szociológiában standard skálákat és azokhoz ajánlott kérdéssorokat dolgoztak ki. Ehhez a felméréshez is ezekből válogatták az egyes téziseket. Azért tesznek föl az adott értékhez több (4–5) kérdést, hogy a megfogalmazások esetlegességét ki lehessen szűrni.



Az öt konfliktuskérdésről alkotott vélemények összevont kódértékeinek átlagai:

Városok régiókként	Átlagpontszám	szórás	esetszám (fő)
Budapest	14,11	1,15	27
É-Dunántúl	13,39	1,73	69
Csorna (GyMS)	13,57	1,60	14
Esztergom (KE)	13,40	1,59	15
Keszthely (Zala)	13,07	2,19	15
Mór (Fejér)	13,47	2,07	15
Veszprém (V)	13,69	1,44	13
D-Dunántúl	13,41	1,83	59
Mohács (BA)	13,80	2,14	15
Tamási (TO)	13,33	1,76	15
Csurgó (SO)	13,43	1,09	14
Szombathely (V)	12,75	1,96	12
É-Magyarország	12,95	1,54	85
Edelény (BAZ)	13,73	2,15	15
Pétervására (H)	12,57	1,34	14
Putnok (BAZ)	12,36	1,01	14
Sajószentpéter (BAZ)	12,79	1,42	14
Pásztó (N)	13,43	1,16	14
Vác (PE)	12,79	1,63	14
Duna-Tisza köze	13,48	1,76	85
Baja (BÁ)	13,73	1,39	15
Dabas (PE)	13,20	1,52	15
Kiskőrös (BÁ)	14,15	1,21	13
Szeged (CS)	14,07	1,68	14
Ráckeve (PE)	13,23	1,74	13
Jászberény (JNSZ)	12,60	2,47	15
Tiszántúl	13,48	1,48	87
Hajdúnánás (HB)	13,53	1,46	15
Sarkad (BÉ)	13,64	1,34	14
Nádudvar (HB)	12,73	1,87	15
Tiszafüred (JNSZ)	13,59	1,88	15
Fehérgyarmat (SZ)	13,71	1,07	14
Nyíregyháza (SZ)	13,79	0,97	14
Teljes minta	13,39	1,64	412

A jellegzetesen konfliktuskerülő, illetve az azt különösen jól toleráló városokat a következő ábra segítségével mutatjuk be. (A kijelölt, átlagos sávba esik a megkérdezettek többsége.) (2. ábra)

A régiók sorrendje tehát a konfliktus elfogadása szempontjából az átlagpontszámok alapján: az átlagnál jobban tolerálják a budapestiek, a Duna-

Tisza közén élők, a tiszántúliak és a déldunántúliak; az átlagnál kevésbé az északdunántúliak és az Észak-Magyarországon élők. *Városokénti* bontásban az is látszik, hogy a regionális átlagok mögött nagy különbségek húzódnak meg. (A magasabb értéket el-érők összességében jobban tolerálják a konfliktusokat.) A helyi vezetők között a legtöbb „konfliktuskerülő” Jászbe-

rényben, Szombathelyen, Keszthelyen és Nádudvaron van, a másik végletet Szeged, Kiskőrös és a két budapesti kerület képviseli, ahol a vezetők többsége az átlagnál jobban tűri a konfliktusokat. A legszélsőségesebb nézeteket Mohácson, Edelényben, Tiszafüreden és Keszthelyen hallottuk. Úgy tűnik, ezekben a városokban van a legkevesebb egyetértés a tekintetben, hogy a döntéseket milyen mechanizmussal kell meghozni, vitákkal vagy a problémák eltussolásával lehet-e jobban szolgálni a várost.

A lokalizmus mint érték

A standard interjúknak ebben a részében olyan állításokról kellett a vezetőknek véleményt mondaniuk, amelyek a helyi és az országos érdekek viszonyára, a kérdezettek szerint érvényes prioritásokra vonatkoztak. Azt gondolhatnánk, hogy városi vezetőket kérdezve, ezen érdekek egyensúlya természetes módon a lokalitás javára billen, ha a kérdezettek megfelelnek aktuális politikai szerepüknek.

Lássuk az egyes kérdéseket!

1. Országos célokat nem szabad úgy megvalósítani, hogy az túl nagy terhet rójon a helyi közösségekre.

2. Bár fontosak az országos ügyek, az embereknek elsősorban a saját településük problémáival kell törődniük.

3. A közösség, a város nem tud fejlődni, ha mindig az országos célok kapnak prioritást.

4. Nem kellene annyit törődnünk országos gondokkal, hiszen annyi baj van a saját városunkban is.

5. A helyi vezetőknek mindig ké-ssen kell lenniük arra, hogy programjaikat az országos célokhoz és politikához igazítsák, még akkor is, ha ez hátrányos a városuk számára.

A vélemények szerint a vezetők általában nem kérdőjelezték meg az országos érdekek fontosságát (a 4. állítással 82%-uk egyetértett), de konkrétan a város érdekével szembeállítva többségükben a lokalitás mellett szavaztak. A kérdésekre kapott összpontszámok azonban azt mutatják, hogy *mindkét irányban magas a „szélsőségesek” aránya*. A lokalitást mint értéket az átlagnál kisebb mértékben érezték



fontosnak a megkérdezettek 12,8 százaléka, ezt a csoportot röviden *nemzet-érdekpártiak* nevezhetnénk. Az átlagnál jóval fontosabbnak tartja a helyi érdekeket 11,3 százalék, e vezetőket *várospártiaknak* neveztük el. Az eloszlást a 3. sz. ábra mutatja. A lokalitás régióként és városokként eltérően fontos a helyi vezetőknek. Az összes idevágó kérdésre adott válaszok átlagos pontszámai alapján a helyi érdekeket legmagasabbra Észak-Dunántúlon (13,56) és a Tiszántúlon (13,49) helyezik, míg az országos érdekek túlsúlya a budapesti vezetők értékrendjében a legmagasabb (12,75). Lássuk most az egyes városokat, mennyire térnek el az átlagos pontszámoktól! (4. ábra)

Az ábra közepén a teljes populációra vonatkozó átlag és a szórás segítségével kijelöltük az „átlagosan gondolkodó” városok sávját, így jól látszik, hogy ehhez képest merre térnek el az egyes városok vezetőinek álláspontjai a lokalitás értékével kapcsolatban. Az átlagos sávon belül maradókat Á-val, az országos érdekeket az átlagosnál

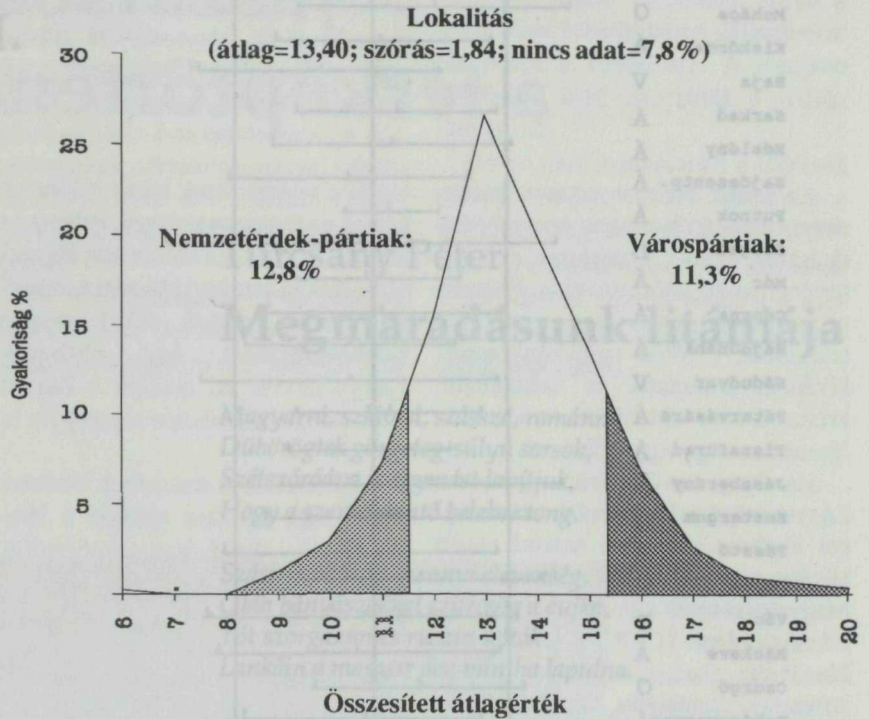
2. ábra

össz.értékek 06 07 08 09 10 11 12 13 14 15 16 17 18

Mohács
Kiskőrös
Baja
Sarkad
Edelény
Sajószentpéter
Putnok
Szeged
Mór
Csorna
Hajdúnánás
Nádudvar
Pétervására
Tiszafüred
Jászberény
Esztergom
Páztó
Dabas
Vác
Ráckeve
Csurgó
Fehérgyarmat
Nyíregyháza
Tamási
Szombathely
Veszprém
Keszthely
Budapest
Budapest

össz.értékek 06 07 08 09 10 11 12 13 14 15 16 17 18

3. ábra

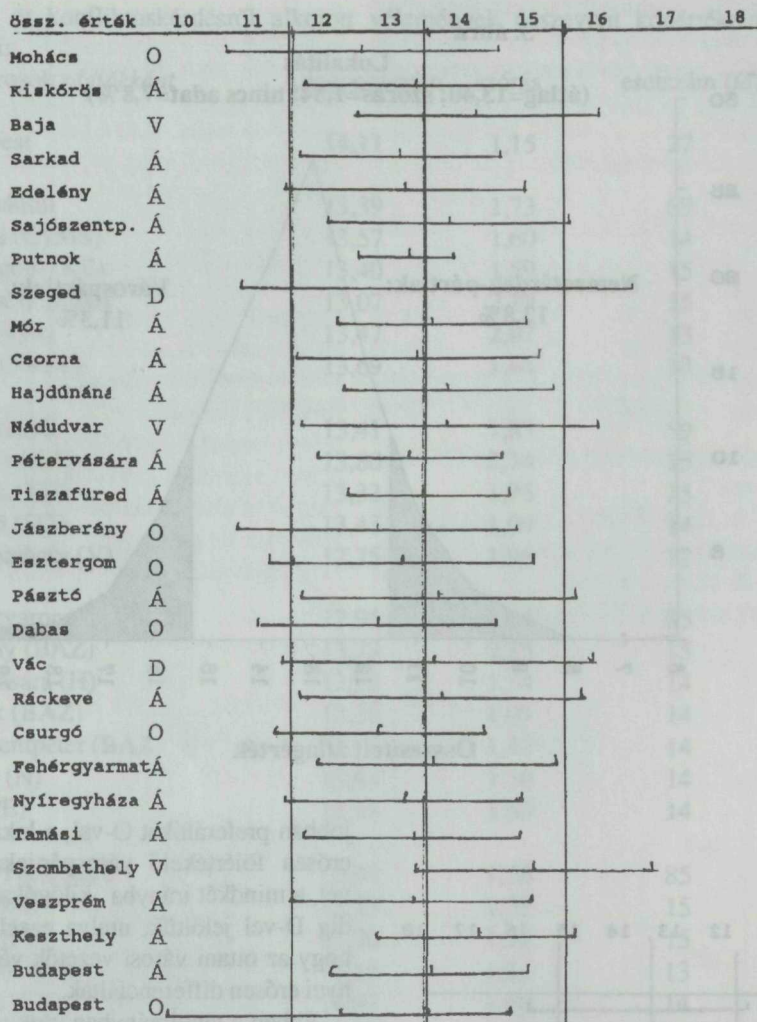


jobban preferálókát O-val, a lokalitást erősen fölértékelő várospártiakat V-vel, a mindkét irányba „kilógókat” pedig D-vel jelöltük, utalva ezzel arra, hogy az ottani városi vezetők véleményei erősen differenciáltak.

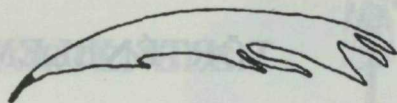
Ebben a tanulmányban csak a vizsgálat alapadataiból tudunk néhányat bemutatni. A részletesebb elemzés, az okok keresése még ezután következik.



4. ábra



Szeivolt Katalin: Árpád (1991)



Erdei-Szabó István versei

Állapottöredék VI.

csönddel vagyok teljes
 álmom harang alatti mise
 beleárvulok a hallgatás
 vermeibe
 nyomorít ez a század
 csontom is jajgat belé
 kiabálok szórom magam
 hetedhétfelé
 s míg kedvem kódorog idegenbe'
 legyintek meglóptan
 készülődő keserveimre

Lélekvesztő

Egyszer s mindenkorra
 arcképtelenül
 lélek a testtől
 érintetlenül
 Fény és árnyék
 sors és ajándék
 Valamiféle föltámadás
 határán
 öröklétiglen ároán

Turcsány Péter

Megmaradásunk litániája

Magyarrá, szlávová, szásszá, románná
 Dübörögtek görgeteg-súlyú sorsok,
 Szétszóródva is egymást lapítjuk,
 Hogy a szertetekintő beleborzong.

Szász freskókon mennyi elevenség,
 Oláh bányászokkal szürcsög a cujka,
 Tót szorgalom és ruszin nóták
 Lankáin a magyar dac mintha lapulna.

Szégyellünk élni, szűrjük álmainkat,
 Szédülünk ránkvert sár rágalmaitól,
 Földjét tagadja, magyarnak az kit szült,
 S itt ki teng-leng, múlttól az feledve szól.

Templomunk volna-e, ahol a misét
 Kodály kórusával Bartók zokogná?
 Rákóczi Nagyuárnak Ady celebrálna
 S térdre hullott népünk válna – fájdalommá!

Fájdalmunkból nőne bércünk, köszálunk,
 Orgonálna rajta ezeríziglen
 Magyarrá sarjult, magyarrá tett ősök
 Megtépázott hite – megtartó hitben!

Nem szabad, ó Isten, fel-ki-eloldódunk!
 Hol a szíjjártó, ki szorít nyereggé,
 Ránk a jövő hogy üljön, a nyargaló,
 Jutalmát hogy szenvedésünk elnyerné?

Jaj, szándék, mennyi széthordott kívánság
 Faragatlan fekszik, közös múlttá fagyva;
 Összeférhetetlen gögjeinket, Isten,
 Törd szét, törd már szét miriád darabra!

Budapest, 1990. december



Sallai János

Jászsalsószentgyörgy a térképtörténet tükrében

Az elmúlt években tapasztalhatóan növekedett történelmünk objektív feltárásának igénye. Vonatkozik ez helytörténeti vizsgálódásainkra is. Felhasználva térképtörténeti ismereteimet, kutatásaimat, e rövid tanulmányommal kívánom bemutatni és szemléltetni azokat a régi térképeket, amelyeken Jászsalsószentgyörgy fellelhető.

Jász-Nagykun-Szolnok megyében a Zagyva folyó bal partján fekvő községgel elsőként a XVIII. század elején készült térképeken találkozhatunk. A Magyarországról készült első, az ún. Lázár-térképen (1528.) a szomszédos Jánoshidát (Janashida) és a megyeszékhelyt, Szolnokot (Zolnok) lehet felfedezni, amiből következtethetünk a település helyére. Az ezt követő időszakban készült térképek mind Lázár térképét vették alapul, ezért a XVI. századi Magyarország-térképen nem szerepel Jászsalsószentgyörgy neve.

A török kiűzését követően az országot L. F. Marsigli vezetésével J. C. Müller és M. Visconti helyetteseivel felmérték, és stratégiai, topográfiai szempontból fontos térképeket készítettek. Így került sor a Duna (1700.), Erdély (1699) és Magyarország (1709.) térképeinek megalkotására és kiadására.

A Johann Christoph Müller által elkészített 1:550 000 méretarányú, négyzszelvényes térképen található meg elsőként Jánoshida településtől délre S. György települést. (Az 1689-ben kiadott első magyar kisatlaszban ugyan Janoshida felett jelölve van egy S. Georg, de ez nem lehet a fent nevezett település, mivel mérete nagyobb, mint Szolnoké, és egy kiemelkedő várméntén van ábrázolva. Köztudott, hogy Szentgyörgynek nem volt erős vára.)

A XVIII. század elején élt és a tudomány több területén maradandó alkotást hagyott az utókorra Mikoviny Sámuel (1700–1750), ki jelentős térképművekkel ajándékozta meg a kar-

tográfia világát. Ezek közül is kiemelkedtek a vármegye térképei, valamint a Jászság térképe. Ez utóbbi alapján szereshetünk tudomást a jászsági települések pontos helyéről, XVII. századi megnevezésükről. Így Alsószentgyörgy névvel ott találjuk a Zagyva folyó partján Jászsalsószentgyörgyöt is.

Ugyanebben a században Bedekovich Lőrinc készített térképet a Jászságról és így Jászsalsószentgyörgyről is. Térképe sokáig a falu a falu irattárában volt található. Jelenlegi helyét sajnos nem sikerült felkutatni.

1769-ben készült el Müller ezredes Magyarország-térképe, melyen Jaziges (Jászság) területén Alsószentgyörgy névvel tünteti fel a falut, és jelöli a Boldogházára és Ladányra vezető utakat.

A települést is felmérték az első katonai felvétel során, melyre 1763 és 1785 között került sor. A felvétel eredeti szelvénye Bécsben, másolata a Magyar Honvédség Katonai Térképtárában található. A térképen jól látható a Zagyva folyó, a házak, az utcák, a templom, a temető elhelyezkedése. Fontos dokumentum ez a falu történetének vizsgálatában, mivel a felvételezés pontos információt ad a XVIII. század végi helyzetről.

A felvételezés során készült országleírás Jászsalsószentgyörgyre vonatkozó részének magyar fordítása a következő:

1. *Alsószentgyörgy* Jánoshidától 1, Jászladánytól 1 1/2, Alattyántól 1 1/2, Kisértől 3 1/2, Apátitól 4 1/4, Mihálytelektől (Jásztelek) 4 1/4 órányi járásra van.

2. Egy templomfal, egy malom a Zagyvából eredő pataknál.

3. Mint Alattyánánál.

4. A Borsa erdő Szt. Györgyhöz tartozik, és többnyire vad gyümölcsfákból áll.

5. Mint az előbbieken Alattyánánál írva volt.

6. Mint az előbbieken Alattyánánál írva volt.

A XIX. században, a tudomány fejlődésével a második (1806–1869) és a harmadik (1869–1887) felmérés még pontosabb térképeket adott az országról. A II. felmérés anyagában már a Jász Alsó Szent György névvel találkozzunk, s a faluról is aprólékosabb képet kapunk. Így a házak, az utak, a templom, a temető, a birtokok is jól láthatók. A szomszédos települések, a falu határa és az ott található rétek, mocsarak megnevezése szintén fellelhető.

A felmérések anyagára épült a Schédus-Blaschnek által készített térkép, melyen a Jászság közigazgatási határaitól kapunk információt.

A XIX. század elején (1811) Görög Demeter által kiadott atlaszlapok közt ott található a „Pest, Pilis és Solt törvényesen egyesült vármegyék, a Jászság, a Nagy- és a Kis-Kunság” című lapot, melyen megtalálhatjuk a század eleji állapotnak megfelelő közigazgatási beosztást, így Alsó Sz. György helyét is.

A polgári térképészet történetében a kataszteri felvételezés során készítették a legrészletesebb térképet Jászsalsószentgyörgyről.

Az első részletes kataszteri felmérést 1786-ban II. József rendelte, ami nagy ellenérzést váltott ki a nemesség körében. Ennek következtében a munka félbemaradt, és az elkészült részek térképét is megsemmisítették.

A második alkalommal 1850-ben, a forradalmat és szabadságharcot követően rendelték el a felmérést. Az ennek következményeként elkészült, község-határként 1:2800 méretarányú térképek ma az Országos Széchényi Könyvtár Térképtárában található, így Jászsalsószentgyörgy kataszteri térképe is.



A kataszteri térkép hátoldalán a következő feljegyzés található:

„Az ezen vázlaton lerajzolt kimutató az alól írtak jelenlétében a helyszín megjárta után helyesnek találtatott

Jász Alsó Szentgyörgyön
Mártius 8-án 1852

Jász alsószentgyörgy község

Ügyvezetője: Bátor Imre

Választmányi tagok:

Tóth Miklós

Sipos S Pál

Rigó György

Varga István

Kormos András

Tóth T Ferentz”

A közigazgatási és a megyetérképek közül kiemelkedik a századforduló táján készült Hátsek Ignác által rajzolt közigazgatási és a Kogutowicz Manó által rajzolt vármegyetérképek, melyeken Alsó Szent György, majd az 1901-ben bekövetkezett településnevek törzskönyvezése folytán (elnyerve a mai nevét) Jászsalsószentgyörgy névvel találhatjuk meg a települést.

A XX. században a térképészet fejlődésének köszönhetően természetesen légifénykép is készült a fa-

luról. Az újabb felmérések során a településen bekövetkezett változásokat rávezették a térképekre. A legújabb térképeket még nem tárták a nyilvánosság elé.

Rövid tanulmányomban a teljesség igénye nélkül kívántam bemutatni a Jászsalsószentgyörgyről készült térképeket. A legkiemelkedőbb alkotások felsorolásával szerettem volna a település múltjáról kiegészítő tájékoztatást, képet adni.



Széivolt Katalin: '91 pornója

Wirth István

Palackposta a XIX. századból

Major Endre múlt században élt jászárokszállási gyógyszerész. 1880-ban háza építésének megkezdésekor egy befőttesüveget helyezett el a kőalapban. Az üzenetet tartalmazó üveg 1981-ben a ház bontásakor került elő. A bontást végző munkások felnyitották, és egy levelet találtak benne, a levélbe egy szappant csomagoltak, a szappan a vele érintkező területeken olvashatatlanná tette az írást. Mellékletként még néhány pénzdarabot és az 1880-as esztendőből származó újságot tartalmazott az üveg. A bontás során megtalált tárgyakat az újságok kivételével a művelődési házba hozták. A levélről – ami 1981 óta szörén-szárán eltűnt – fotokópiát készítettem. A levél közreadásával Jászárokszállás gyógyszerészenek és egykori főbírájának végakarátát szeretném teljesíteni. Sajnos az említett ok miatt a levélben és a kópián is 4 x 4 olvashatatlan folt található, az olvashatatlan részeket tartalmazó kihagyásokat pontozással jelöltük.

A levél, amely megírása után mintegy 110 esztendővel jutott el címzettjeihez, szagatott szövegszerkesztése ellenére is értékes kordokumentum. Egy vagyonosodó, tekintélyes mezővárosi polgár nagyon őszinte gondolatait olvashatjuk városra, országra, nemzete sorsáról.

Gondolkodása nem mentes a XIX. század hetvenes–nyolcvanas éveiben felerősödő antiszemitizmustól sem. Őszinte vallásossága, hazaszeretete és lokálpatriotizmusa, melynek annyi jelét adta írásban és közeleti működésében, úgy érzem, mégis feljogosítja a „megtalálót”, hogy közétegye ezt az írást.

Dicsértessék az Úr Jézus Krisztus! *

A megtaláló, azt hiszem, rá fogja mondani, Mindörökké Amen. Áldás, békesség a megtaláló kedves magyar véreimnek.

Midőn ez épületet emeltetem, szükségesnek találtam az alapkőbe a ház és a ház tulajdonosának történetét megírni. Én Major Endre gyógyszerész születtem Sátoralja Újhelyben, Zemplén megyében az úgynevezett Zolyomkai utcában iparúzó szülőktől 1823. november 1-jén.

Iskoláimat, 6 gimnáziumi osztályt igen jó sikerrel az ottani Piaristák gimnáziumában végeztem. Jó tanuló, emi-nens voltam. Pap akartam lenni, de mivel pártfogóm nem volt, Kassára írtattak be, így kénytelen voltam gyógyszerészeti pályára lépni, pedig érzem, hogy nagy ember válhatott volna belőlem, de szegénységre jutott szüleim reám nem költhetnek. 1840. szeptember 1-jén gyakornoknak Király Melmece Moór János gyógyszerészhez ... Békés Csabán volt ... Jánosnak ... s ahhoz ott 1 évet töltöttem. Jász Berénybe kerültem a Sz. háromság gyógyszerésztárbá, hol két évet töltöttem

1845–47 közt. Innen felmentem a kurzusra, hol 1 évet kihúzván diplomát nyertem jún. 15-én.

1848. kiutván a forradalom, a Kőrösi önkéntesekkel bevonultam Szalk szentmárton Abony fele vonultunk, Ozoránál elfogtuk okt. 6-án Rót és Filipovics generálisokat és katonáik közül mintegy tízezret. Az elfogott generálisokat Pestre kísértem. Nagy kőrösre mentem az iskolába, volt nagy korház itt expediáltam a számos beteg és sebesültekhez. Ott Conditioba léptem Esser Károly gyógyszerésztárbá a magyar címerhez – hol 1854 májusáig voltam – az ő jótállása mellett vettem meg az Árokszállási gyógyszerésztárt 4 ezer pengő forintért és a házacsát 600 forintért, az nagy pénz volt az időben.

Isten segedelmével szorgalmam által letörlesztettem a vállalt néhány év alatt. Ide jöttem 1854. május 14-én, megnősültem, elvettem Világhy Júlia kedves nőmet áldott jó munkás terem-tés és szép asszony. Kedves nőm atya Világhy József gazda tiszt volt gr. Batthyányi József Úr adácsi birtokán hol nőm 1828-án született. Világhy József, Pálnak fia volt. Kisdobokon Komárom megyében született. Világhy József mint számtartó 1831. február 25-én Horton elhalálozott és ott

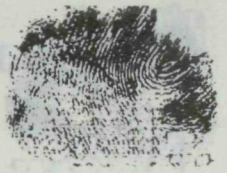
temettetett el, hol sírköve van. Anyósom Paulovich Karolin, de Kirjászon özvegyeségre maradván Hortról Árokszállásra anyai Pethes birtokába költözött, mivel az atya Paulovich József ... szolgabíró, anyja Pethes Mária volt. Ezért férje halála után haza jött. Anyósom második férje Pethes József Cs. Cs. K. főhadnagy volt, kitől gyermeke nem lett. E jó mostohaapa 7 öl utáni földeket nőmnek hagyott, anyai testamentumaként 5 öl utáni 3 öl Paulovich ...; kapott vagyon összesen 16 öl után belhatári föld, mely szépen befásítva az örsi útban van és majd a ... hídig tart.

Született 1 fiam Endre 1856. július 5-én, elvégezvén iskoláit, érettségi vizsgák után a gyógyszerészeti pályára lépett, s e tárgyban diplomát nyert, majd doktorátust szerzett mind dr. Major Endre vezeti a gyógyszerésztárt ... A ház is az ő számára épült, amelynek fundamentumában ezen irat meg fog találni. A gyógyszerésztárt vettem Móric Demeter gyógyszerésztől, ki árusította a gyógyszerésztárt, továbbá Cser Lajostól ...

Már 26 éve lakom itt, voltam temp-lombíró, városi mindenes, Kórház gazdasági pénztárának kezelője. 4 évig város fő bírja, mikor a városházát is 1863–64. építettem, 1865-ben visszalépvén a tényleges szolgálattal, mint a város virilis lakosa a közügyekben tevékenyen részt veszek, vagyok megye és közigazgatási bizottsági tag és mindenféle közügyekben kiküldött egyén. Ezen építendő ház kő alappal fog 3 ezer osztrák értékű forintba kerülni. Építi Aladi István, Sánta és fia szintén Sánta Émán 600 forintért anyag nélkül – 1880. dik évben.

Polgármester idősb. Moczár Alajos, főjegyző Csuka Ignác, kapitány Flosz János, ügyész ifj. Márkus József, második bíró Csikós József, adó szedő Hegedűs Kálmán, ellenőr Sipos Béla, árvagyám Farkas József, árva referens Ficzek Béla, levéltárnok Nemoda Ignác, templombíró Móczár István, 2-ik jegyző Koczián Gyula. Szállás birtokos öreg Görbe József – Dékány József, Töröcsik József főesperes és pré-

* 1756–1886-ig Jászárokszállás városi jogú, illetve rendezett tanácsú város volt. Lakóinak száma 1880-ban 10 525, kik közül mintegy 170 volt izraelita vallású. A cigányok számáról nincs megbízható adatunk. (W. L.)



post alkalmasint még ez évben kano-
nok lesz Káplán Stipula József Liszká-
ról való Hulin István berényi Kabik
Tódor barát, Jablonkáról kántor Nagy
János.

Házam 6 ablakú a parokiával szem-
ben a barátok tőzsomszédságában. –
Ezen 1880-dik esztendő nevezetes ar-
ról, hogy 1879-ik évi december 1-jén
egy kissé megfagyván a föld, másnap
nagy hó esett és eltartott tél végéig,
volt örökké 20–25 fokos hideg, a ker-
tekben a gyümölcsfák elfagytak. Így
jártam a belhatári gyümölcsömmel.

Mostanában a búza ára 10, 12 f
köblönként a piacon. Most következik
a tizedes év, talán ezek boldogabbak
lesznek – a város lakossága most 10
ezer körüli, ide csatoltam a papi név-
tárt, mely 1870. került népszámlálás
után. Készült a városon végig kő út, a
végső házig járdák készültek...

Országos követünk Gullner Gyula
Abonyból, ellenzéki ember július 14-
én jön a beszámoló ... tartani. Külön-
ben a Jászság örökké ellenzéki követe-
ket küldött fel az országgyűlésre ú. m.
Pethes József, Oláh Gyula, Király Ala-
jos a ..., ezeknek köszönheti, hogy be

olvasztotta a Tisza Kálmán minisztéri-
uma Szolnok megyébe. A szomszéd
Örsön (Tarnaörs) birtokos Br. Orczy
László, utódai u. m. Emil, Félic Cheru-
bin és Serafin ...

Viszneken, Adácson gr. Batthyányi
József, Vámosgyörkön visontai Ko-
vách László és Major Endre voltak
birtokosok Gyöngyösről. – És most
már azzal zárom be soraimat, hogy az
Isten adjon szegény magyar nemzetnek
jobb jövőt, virágozzék e között az irigy
szerb, oláh, szász faj között. Védje a
kormányát és fejedelmét, mert csak így
tudhatja fel magát Európában.

Nagy veszedelme nemzetünknek a
zsidóság szaporodása, ez elnyeli a
földbirtokot, a legtöbb birtok már a
kezüik között van. A nemzet adósodik,
a pálinka ital nagy mérvben terjed,
még az asszonyok is isszák, a luxus
nagy, selyembe jár a fehérmép. Ne adja
Isten, de végelszegényedés fog beállni
a zsidók miatt.

Támadt is Istóczy Győző ország-
gyűlési képviselő elnöklete alatt egy zsidó
ellenes Liga, de hát többsége adós az em-
beriségnek..., az egyletbe be állani, nem
mernek zsidót és a cigányt az országból

kívülre küldeni, mert addig boldog
nem lesz az ország – meglássák. Aki
valaha e házat szétbontja és rátalál az
írásra, tegye közzé, ne sajnáljon éret-
tem – bár élttemben a becsületesség
mintája voltam – egy miatyánkat el-
mondani és egy misét szolgáltatni.

Legyen áldott és boldog az utókor,
szeretnék akkor feltámadni, mikor e
levél napvilágot lát, de lélekben az
olvasó mellett leszek.

Légy boldog kedves olvasóm és ne
feledkezz meg rólam, akár vagyok ro-
konod vagy őőd, akár nem. Isten,
Isten, Isten veled utókor, mikor már
nekem a csontjaim is porladnak.

Jászárokszállás, júl. 1880.

Sarlos boldog asszony napján

Major Endre gyógyszerész és köz-
birtokos

Világhy Júlia

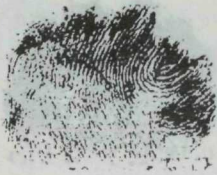
ifj. Dr. Major Endre

gyógyszerész tudor

a város Doctora Dr. Margonyai
Gyula miskolci



Szeivolt Katalin: Én, részegen (1991)



Barabás Imre

A kútfúrás történetéből...

Jászjákóhalma, Piac-téri kút

„... a községben egy artézi kútnak létesítése elhatározott, melynek költségéhez a község 50 százalékkal köteles hozzájárulni” – olvashatjuk a jászjákóhalmi képviselő-testület 1894. október 10-i gyűlésének jegyzőkönyvében a törvényhatósági bizottság döntését.

A jelenlevők egyetértéssel fogadták az ügyet előterjesztő főjegyző szavait, a felmerülő költségekkel kapcsolatban azonban más nézetet fejtettek ki határozatukban: „... miután az artézi kút létesítése iránt a községben a mozgalom már régebben megindult, s ezen célra már egy bizonyos összeg rendelkezésre is áll, s már arra nézve is történt intézkedés, hogy fúró gépet nagyon mérsékelt díjazás mellett kaphat, ezen kívül a munka felügyeletére ahhoz értő itteni lakos díj nélkül vállalkozott is – azon tiszteletteljes kéréssel járul (a képviselő-testület – B. I.) a tek. törvényhatósági bizottsághoz, hogy a kútnak létesítését a törvényhatóság által kirendelendő szakértő felügyelete mellett a községre bizni méltóztassék, ha pedig ez nem megy, legalább a ránk eső összeget szállítsák le 30%-nál kevesebbre.”

El kell ismernünk, hogy ebben az esetben jó oka volt a vezetésnek arra, hogy szabadulni igyekezzen a reá kényszerített pénzügyi tehertől.

Hasonlóan felülről jövő elrendelésre nem sokkal azelőtt kellett megvenniük egy – a kolerajárványok veszélyét csökkentő – 395 forintos gőzfertőtlenítő gépet, ugyanakkor folyamatban volt az új iskola építése, valamint a templom tatarozása is. Mindezek persze nélkülözhetetlen beruházások voltak, de a megvalósításukhoz szükséges pénz jelentős részét már így is Friczek Károly plébános biztosította, és hát az egyház teherviselő képességének is megvoltak a maga határai.

Nem meglepő tehát, ha nem siették el a dolgot, és két évvel később Rónai József főjegyző még mindig csak arról számolhatott be a képviselőknek, hogy beszélt a jászberényi vezetés egyik előkelőségével, aki ígéretet tett neki a városban már évek óta dolgozó fúróberendezés kölcsönadására, valamint, hogy érkezett a berendezés „... mesterével az itt készített kút munkálatának elvállalása iránt, ki ki is jelentette, ... a munkát hajlandó elvállalni akkor, ha a Jászberény városban elvállalt két kútforatási munkálattal rendbe jön.”

A főjegyző ezután felkérte a jelenlevőket, hogy szavazzák meg az előreláthatóan 2700 forintos költséget, egyben reményét fejezte ki a közpénztár megkímélésével kapcsolatban „... mert bár mennyire is óhajtja az artézi kút készítését, de azt egyáltalán nem szeretné, ha a kút készítéséből kifolyólag községi pótdadó emelkedés következne be.”

Megemlítette saját javaslatát: a jászberényi bankban a kút készítésére már korábban letétbe helyeztek 203 forint 99 krajcárt, továbbá, mivel „... helybeli lelkész főtisztelendő Ficzek Károly úr által 200 fr ajánlatot meg, határozassék el, hogy a temetőből eladott fák árából s már idáig kamataival együtt mintegy 800 frt-ra felszapordott pénztár, melynek biztos rendelkezése nincsen, fordítassék a kút készítés költségeire”, a maradék 1500 forintot pedig a közbirtokosság pénztárától kell kölcsönvenni.

A képviselők megszavazták az indítványt, akárcsak azt az elképzelést, hogy a fúrásra a községhez és a fogadó között kerüljön sor. A kivitelezésre felkért Hoffer Antal és Schrédli István jászberényi gépészek 1897 végén nyújtották be végleges költségjegyzéküket megbízóiknak, akik azt elfogadták, egyben kijelentették, hogy bár Horváth

Pál társuk, valamint Antal István főbíró és Rónai József főjegyző már eddig is sokat tettek a kútért „... célszerűnek látszik, hogy még szakértőül Egyházi József és Tóth A. Sándor képviselőurak is felkéressenek, hogy ezen ügyben szükség esetén közre működni szíveskedjenek.”

Magáról a tényleges fúrás munkáról semmi nem maradt fenn az utókorra. Annyit tudunk, hogy 102 mm-es csővel kezdtek, majd 230 m-ben álltak meg véglegesen, 117 l/p hozamot kapva ismeretlen magasságban a terepszint felett. A 17 °C-os víz nyugalmi szintje állítólag + 1,0 m volt.

Az 1898 nyarán lezajlott kútátadást követően az addig szakértőként dolgozó Egyházi József gőzmalom-tulajdonos saját kútjának elkészítéséhez kölcsönkérte a képviselő-testülettől a fúróbódét és a használt csöveket, amit díjazás nélkül meg is kapott, mert – mint az a szeptember 28-i jegyzőkönyvből kiderül – a községi kút készítésének idejére ő is ingyen adta kölcsön gőzgépét.

Az első artézi kút vize hamar népszerűvé vált a községben, ugyanakkor az is kiderült, hogy az északkeleti községszélen lakók jelentős vízhardási nehézséggel küszködnek.

„... amiért is nagyon kívánatos volna, hogy amennyire lehetséges, az ezen artézi kúttól a víz, minthogy oly nagy mennyiségű, hogy csak egy nagyon jelentéktelen részét fogyasztják el, a felvég egy alkalmas pontjára elvezetessék” – mondta az 1899. szeptember 5-i testületi ülésen a főjegyző.

Ismereteim szerint a kút a későbbiekben sem vált méltatlanná készítettői bizalmára, hiszen egészen az 1970-es évek végéig szabad kifolyással látta az itt élőket, és – országút mellett lévén – az átutazókat.



Lipták Sándor

Adalékok a magyar sport történetéből

I.

Kevés téren ért el Magyarország több sikert, mint a sport terén. A népek és nemzetek versenyében nem is igen találhatunk olyan hathatós tényezőket, melyek a nemzet nevét, az utolsó évszázad leforgása alatt olyan széles körben tette volna ismertté, mint a magyar sport!

– Az ősmagyarok testi ügyességét sportszempontból nézve, legjellegzetesebb tulajdonságuk a nyilazásban való képességük volt. Szakértők szerint a lovas magyarok nyilas stílusa a normannok révén Angliába is elkerült, és itt a mai modern sportnyilazás (íjászat) stílusának az őse lett. Szerintük a modern íjászat stílusa a honfoglaló magyarok stílusával egyezik.

– A középkori sporttörténetek egyik adata Magyarországról szól. Siklóssy László kitűnő magyar sporttörténeti művének megállapítása szerint már 1263-ban rendeztek atlétikai versenyt fiatal lányok számára. V. István király csepeli vadász kastélyában futásban és ugrásban a sólymász ispán lánya, Jolánta legyőzte a király lányát, Katalint.

– A király a győztes lánynak bársonyt és posztót ajándékozott versenydíj gyanánt. Az újkori nemzetközi szabályok szerint üzőtt sport ősei a lovagi játékok, a tömegsport előfutára pedig a népies játékok. Mindkettő úgyszólván egész Európában elterjedt.

– A népies játékokról, amelyek a mai Németország területén ezer versenyzőt és tízezer nézőt is megmozgattak, Magyarországon szinte semmit nem tudunk. Ennek magyarázatát a pusztító háborúk, a tatárjárás és a török hadjáratok adják.

– Anonymus szerint a magyar vitézek csaknem naponta vívtak tornákat. Más krónikák pedig arról szólnak, hogy magyar őseink külföldi hódító útjaik alkalmával a XII. században versenylovaglást és versenyugratásokat rendeztek. Nálunk a XII. és a XIII. században a lovagi játékokat francia hatásra, francia szabályok szerint vívták.

A XV. században, a magyar lovagok fénykorában Visegrádon és Budán

rendeztek nemzetközi lovagi játékokat. Ezek a játékokon lovasmérkőzések és összecsapások többféle fajtáin kívül ugrásban, kődobásban, gerelyhajításban, birkózásban és futásban is versenyeztek. A lovagi játékok utolsó ismert adata Mátyás király és II. Lajos korából való.

Legrégebbi egyesületünk a Késmárki Lövész Egyesület. 1510-ben már működött! 1582-ben Szepesváralján, 1587-ben már Iglón is alakult Lövész Egyesület.

II.

Testnevelésünk kezdetei

A történelmi újkor a görög atlétika szellemét is felújította. Magyarországon ez a szellem az iskolai testnevelésben jelentkezett először. A sárospataki főiskola tanára, Comenius Ámos János a XVII. század közepén már testnevelő és sportjátékokat foglalt tantervébe. Utána száz évvel később Koppi Odo apát a magyar nemesi akadémia felállítására vonatkozó tervében foglalkozik a testneveléssel. Ürményi József korszakalkotó koncepciója az 1777-i Ratio Educationis. Előírta, hogy minden tanintézet közelében a minden napi játék céljaira terek jelöltesse. Az írat az iskola feladatává lett, hogy a tanulói fűjság testének edzésére és erejének növelésére, fenntartására megfelelő eszközökről gondoskodjanak. A Ratio Educationis rendelkezései azonban nem valósulhattak meg, mivel a feltételek hiányoztak.

Az első egyetemes tanítógyűlés 1848-ban kimondja: minden tanoda mellett testgyakorló helynek kell lennie. Az első felelős minisztérium törvényjavaslatában a testnevelés már kötelező tantárgyként szerepel.

Az 1868. évi tanterv a testgyakorlást a középiskola rendes és a népiskola kötelező tantárgyai közé veszi fel. Az 1885. évi országgyűlési tanügyi bizottság előadója azt kívánta, hogy a testgyakorlatoknak a modern nevelés rendszerében nagyobb teret kell biztosítani az iskolában!

Az 1890. évi miniszteri rendelet a tanulók cselekvésszabadságának fokozására a sport különböző nemeit és főleg a versenyjátékokat tekinti a legmegfelelőbb eszköznek. Ezért országos versenyek rendezését helyezi kilátásba. Az 1891-i rendelet e versenyek és játékok nagymérvű gyakorlására ad utasítást. 1892-ben intézeti tornaversenyeket rendeznek. A következő években Budapesten, Kassán, Pozsonyban, Szegeden, Győrben, Nagyváradon kerületi, 1896-ban pedig milleneumi országos tornaversenyt tartanak, utóbbi 5000 tanuló részvételével: ez Magyarország szívében páratlan látvány.

1899-ben a heti két tomaórán kívül egy-egy kötelező játékdélután írnak elő.

III.

Lövészet, a vívás és a torna kezdete, lovaglás

A középkorban megindult lövészet a későbbi századok folyamán sem veszítette el jelentőségét, mert a polgári lakosság rájött arra, hogy a lövészetben való jártasság nagy erőt és biztonságot jelenthet számára.

1696-ban a Budai Polgári Lövész Egyesület, 1701-ben a Pesti Polgári Lövöldöző Társaság alakul meg. A XVIII. században már nagyszabású lövöldének tették le az alapkövét: a község körében ez igen sikeres, mivel ez időtájt ez volt Pestnek a legnagyobb épülete. A pesti nagy lövöldét 1840-ben nyitották meg. A lövészet sportja nem szorítkozott Pestre, hiszen Vácon már a XVIII. század végén alakult lövészegylet, 1808-ban lövészházat is építettek. A magyar lövészsport első nagy dátuma az 1874-i budai nagy országos lövészünnepély, erre több mint hatvan város nyert meghívást.

Hazánkban a sportszerű vívás a múlt század elején terjedt el. Az első magyarországi vívómesterek franciák és olaszok voltak. A harmincas és negyvenes években kerül a vívás oktatása a magyarok kezébe. Közülük a legkiemelkedőbb Keresztessy József, a



magyar vívósport tulajdonképpeni megalapozója. A húszas években a magyar ifjúság tanítására vívóiskola alakul, s nem sokkal később már szakkönyv is jelenik meg a vívásról.

A vívás tanításával kapcsolatban fejlődött ki a magyarországi torna, amikor Clair Ignác 1883-ban Budapesten testgyakorló-iskolát nyitott. Ebből az iskolából alakul ki a harmincas évek végén a Pesti Testgyakorló Egylet, ebben a sportnemben az első hazánkban. Az iskola jelentősége az 1840-es években emelkedett, mert királyi rendelet mondotta ki, hogy a testnevelésnek a népszerűsítési eszközök közé fel kell vetnie. Ez az egylet a szabadságharc viharait is túlélte, sőt 1852-ben már évkönyvet is adott ki.

A negyvenes években Pozsonyban, Eperjesen, Nagyváradon, Kassán, Kolozsváron és Sárospatakon is foglalkoznak tornával. A budai tornaszélet a hatvanas évek végén kezdődik, ekkor alakul a magyar sport egyik oszlopa: a Budai Torna Egylet. A hetvenes években a torna- és vívósport országos jelentőségű mozgalommá fejlődött. Nagykanizsán 1866-ban alapítanak tornaegyletet, amely alig négyéves múlt után, 1870-ben országos tornaünnepélyt tart.

A hagyomány szerint a magyar lóra termett. A múlt század végén építettek Pesten lovaglóiskolát, hogy az ősi sport feledésbe ne menjen. Ennek a sportnak nagy Széchenyink lelkes apostola volt. Szóval és írásban sikeresen segíti a lovaglás elterjedését. Tevékenységének háttérben főként a lótenyésztés fejlesztésének gondolata állott, mivel ebben gazdasági erőforrást sejtett. Később az abszolutizmus gátat vetett a fejlődésnek. Mégis, azokban a nehéz időkben is értünk el sikereket. Nemzetközi távlovaglásokon a külföldi szakértők is elismeréssel adóztak a magyar lovasművészetnek.

IV.

A vízisportok kezdete

(Úszás)

Pesten már 1817-ben építettek katonai úszóiskolát, de az úszodai élet csak 1830-ban indult meg. A következő év-

tizedek főképp az úszás tanításáról, úszókirándulásokról, a strandfürdőzés kezdeteiről, dunai úszásokról és vízünnepélyekről emlékeznek. Az úszóélet sem csupán Pestre szorítkozik, mert Pozsonyról, Aradról, Gyuláról s mindenekelőtt a Balatonról szól.

A balatoni úszósport első nagy eseményének dátuma 1880. Siófok és Balatonfüred között ekkor úszták át először a Balatont! Hosszútávú úszóversenyt Vác és Budapest között a nyolcvanas évek végén rendeztek.

A dunai úszoda első nevezetes versenyét 1890-ben rendezik. Ekkor már nemzetközi sikerekkel is dicsekedhetünk, hiszen volt úszónk, aki 1889-ben a bécsi hosszútávú Európa-bajnokságon harmadik volt!

Igazi nagy fellendülést 1893-ban a Magyar Úszó Egyesület alakulása jelent. Ekkor fejlődik ki a kezdő, nemzetközi hírességű magyar tempó, ami annyit jelent, hogy a versenyzők kizárólag karral úsznak!

(Evezés)

Az Angliát járó Széchenyi és Weselényi a magyar evezőssport előfutárai. Széchenyi a húszas évek végén próbálkozik először e sportnak hazánkban való bevezetésével. A harmincas évek folyamán ő maga is számos evezőstúrát rendez. 1841-ben megalakul a Budapesti Hajós Egylet, 1843-ban pedig már versenyt rendeznek a Dunán. A következő évtizedekben több hajós és csónakázó egylet alakul (pl. Neptun, Hunnias stb.). Az első nemzetközi evezőverseny 1873-ban zajlott le a pesti Dunán, amelyet a walesi herceg, VII. Edward angol király is végignézett. 1882-ben a Balatonon is rendeztek hajóversenyt, a következő években pedig a magyar evezősök külföldön, pl. Londonban is részt vettek evezősversenyeken.

(Vitorlázás)

Széchenyi érdeklődését még a vitorlázásra is kiterjesztette, bár ez főképp közgazdasági vonatkozású volt. A harmincas években a Fertő-tavon, a Balatonon és a Dunán egyaránt megjelennek a vitorlázóhajók. Egyleteink közül legelőször a Budapesti Hajós Egylet foglalkozott a vitorlázósporttal. Batthyány Ödön gróf 1862-ben, az angol trónörökös jelenlétében, a világ első tengerészállamának fővárosában,

az úgynevezett Schooner Match versenyen győzelmet aratott.

Az első balatoni vitorlázó regattát a Győri Csónakázó Egylet rendezte, és ekkor alakult a Balatoni Egylet is, mely később a Stefánia Yacht Egylet nevet vette fel. A Keszthelyi Csónakázó Egylet 1879-ben alakult.

V.

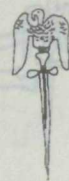
Régi labdajátékaink, természetjárás

A labdajátékok mindenkor a legősibb és legkedveltebb sportok közé tartoztak, a nagyközönség érdeklődését a mai napig a labdával űzött sportágak kötik le a legjobban. Igen szomorú, hogy a régi magyar labdajátékok ismerete és az irántuk való érdeklődés homályba vész, hisz mostani játékaink szinte kivétel nélkül mind angol eredetűek! Régi adatok szerint a középkori iskolákban is felemlítik a labdajátékokat, később az ismertett Ratio is! Az első jelentősebb lépést gyakorlati téren azonban Esterházy Miksa gróf tette meg: ő a magyar labdajátékok népszerűsítése, szervezése és szabályainak megalkotására pályadíjat tűzött ki! Viszonyainkhoz képest sokan pályáztak, s műveikben több mint száz magyar ifjúsági játékot dolgoztak fel.

Nyilvánvaló, hogy nem mindegyikük volt magyar eredetű. Magyarazata igen egyszerű: a jó játékok sosem állottak meg egy-egy ország határánál! A fent említett pályadíjak könyv formájában is megjelentek. A '90-es években megjelent szakcikk is foglalkoztak a labdajátékokkal, s ezek nyomán a '90-es évek végén Budapesten és Kolozsváron már labdakörök is alakultak. Külön érdekességként említem, hogy 1875-ben Tatatóvárosban Iparos Méta Club alakult.

A magyar ifjúsági, illetve iskolai testnevelés első nagy alakja Berzeviczy Albert, aki az atlétika mellett a játékok népszerűsítésén is buzgólkodott.

A magyar természetjárás hegymászással indul meg. Nagy-Magyarország hegyei csábítják a turistákat: kirándulásaik a század első felében általában még a vadászathoz kapcsolódnak. A menedékházak ez idő tájt még nem szolgálhatták a vándort, a turistát. Barlangok és sűrű növényzet adott vé-



delmet az időjárás viszontagságai ellen. A húszas években a Lomnici csúcsot sportturisták másszák meg. A következő évtizedekben turisztikai irodalmunk is megindul. Ebben az időben az erdélyi természetjárás már sportszerűen van jelen. Ugyanekkor Buda környékét is bevonják a természetjárás körébe.

A budai hegyvidéknek 1847-ben adnak turistáink szép magyar neveket: Vérhalom, Nyék, Kurucles, Sasad, Csillebérc stb.

A hegyi természetjárás ápolására 1873-ban alakult a Magyarországi Kárpát Egyesület. A Kárpát Egyesület menedékházakat épít, s térképeket ad ki. Ugyancsak ők kezdtek barlangkutatással foglalkozni.

A Magyar Turista Egyesület 1880-ban alakult. Rövid idő múlva megszaporodtak a turistaegyesületek. Nagy segítség volt számukra a sajtó tisztes támogatása!

VI.

Atlétika, ökölvívás, birkózás, korcsolya, tenisz, kerékpár

Atlétika

A magyar szabadtéri sportok kezdete Széchenyi István gróf és Wesselényi Miklós gróf szerepére vezet vissza. Széchenyi a sportban is megelőzte korát, „élete a jövő testnevelés és sport életét vetíti előre”. Széchenyi már ifjúkori naplóiban is foglalkozik testnevelési kérdésekkel: „... a lelket és testet már fiatal korban alkalmassá kell tenni a haza iránti szolgálatra”. Főként a gimnasztikát ajánlja. Az ésszerű edzés elveiről szól, és azt mondja: „sohasem késő ésszerű testnevelésbe kezdeni”. Azt állítja, hogy minden kornak megvan a maga sportja, sportot mindig kell művelni, mert testünk tökéletesítésére éppen oly gonddal kell ügyelni, mint lelkünk művelésére. Széchenyi az edzést idomításnak nevezi, és azt állítja, hogy általa csodálatos mértékig lehet az emberi erőt fejleszteni. Megjegyzendő: ő a „sport” kifejezést nem használta!

Wesselényi szerint nálunk keveset ügyelnek a testnevelésre, s ha összehasonlítjuk a mi „henye” életmódunkat a nyugati népekével, a tennivalók töme-

gét kellene elvégeznünk! E két nagy magyar testnevelési programjában meglepő, hogy a kornak nem jelentéktelen mozgalmak, a német torna, teljesen hiányzik! E két nagy férfiúra az hatott, amit Angliában láttak. Talán kimondhatjuk, hogy Széchenyi és Wesselényi készítettek elő lelkiileg a harcot arra, hogy Esterházy nagy gondolatai megszülethessenek.

A magyarországi szabadtéri sportok kezdeti dátumának gróf Esterházy Miksa fellépését szokás tekinteni. Az ő lelkes, kitartó működése nélkül a magyar sport talán sohasem ért volna el arra a magaslatra, amelyen (kornak megfelelően) már évtizedek óta van. Mint diplomata hosszú időt töltött Angliában és az Egyesült Államokban. Ott ismerte meg a szabadtéri sportokat, az angolszász népek eredeti sportfelfogását, sportintézményeiket.

Korán rájött arra, hogy a sport nemcsak az egyént, hanem az egész nemzetet oly mértékben képes átformálni, mint semmilyen más mozgalom! Láta azt is, hogy az atlétika – a szabadtéri sportok összessége – milyen fontos nevelési tényező; s elhatározza, hogy élete céljául tűzi ki a szabadtéri játékok (sportok) meghonosítását Magyarországon. Apostolként végzi dolgát a szabadtéri sportoknál. Még Angliában megkezdi Viator jelzésű cikkeinek írását, s miután hazatér 1874-ben, azon fáradozik, hogy az atlétikát az egyetemi tantárgyak közé felvegyék. Ezt, nyilvánvaló, hogy nem sikerül elérnie; de 1875-ben, április 8-án megalakítja a Magyar Atlétikai Clubot. Esterházy Miksa írta az első magyar atlétikai munkákat: pl. „Gyalogsági kalauz” (1875), „Útmutató atlétikai klubok alakítására” (1876). Kevesen tudják: az erdélyi származású Molnár Lajos 1874-ben csatlakozott Esterházy Miksa gróf zászlaja alá, és nagy lendülettel fogott bele a munkába. Molnár származása talán magyarázza, hogy Erdélyben a szabadtéri sportok virágzó szintre emelkedtek. 1875-ben jelenik meg az „Athletika” és 1879-ben az „Athlétikai gyakorlatok” című munkája.

Esterházy Miksa és Molnár Lajos a modern szabadtéri sportok megalapítói, mert mindaz, ami előttük volt, csak szórványos jelenség, kísérletezés, próbálkozás. Munkájuk meggondolt, szervező és alapos, mert az atlétikát, a

szabadtéri sportokat az iskolai és a nemzetnevelő tényezők sorába sikerrel rögzítették. Esterházy kiváló érzékeléssel helyes irányban terjesztette az atlétikát. Mindent elkövetett, hogy vidéken is meghonosodjék.

Munkáját a külföld is nagy elismeréssel kísérte. Az angol lapok egész sora hosszú cikkekben emlékezett meg a magyar atlétika kontinentális úttörő voltáról.

(Ökölvívás)

Az ökölvívást is Esterházy Miksa honosította meg Magyarországon. A MAC 1875-i versenyén, vagyis a magyar szabadtéri sportok tényleges megindulásán az ökölvívás már szerepel a műsoron. Londonba küldött szakértők, hazatérve kiváló csapatot neveltek.

(Birkózás)

Ennek a sportágnak a kezdete (mint általában Európában) a professzionista cirkuszi mutatványokkal kapcsolatos. A Magyar Atlétikai Szövetség 1905-ben rendezte először Magyarország birkózóbajnokságait három súlycsoportban. Ettől az időtől kezdve a birkózósport az egész országban elterjedt.

(Korcsolya)

A magyar korcsolyázás története az 1869-ben alakult Budapesti Korcsolyázó Egylet történetével indul. Az első versenyt 1872-ben tartották.

1870-ben épül fel az egyesület első korcsolyázócsarnoka, ekkor már szakcikkek is megjelennek. A hölgyek nálunk kezdetül fogva korcsolyáztak. Vidéken először Sopronban 1872-ben, Debrecenben 1874-ben alakult korcsolyázó egyesület.

(Tenisz)

Molnár Lajos „Athlétikai gyakorlatok” című könyvében már 1879-ben részletesen ismerteti a teniszjátékot és történetét. Ezt a játékot inkább mulattatónak, mint edzőnek nevezi. A labdajátékok sorában nála az utolsó.

1881-ben építik az első teniszpályákat Budapesten, és bemutatót is tartanak. Kezdetben a tenisz főleg az arisztokraták, elkülönített csoportok kizárólagos kedvtelése. 1893-ban a Budai Torna Egylet versenyt rendezett, ekkor



már közel 300 egyesületi tag űzte az új sportot.

(Kerékpár)

Első kerékpáros egyesületünk, a Budapesti Kerékpár Egyesület, 1882-ben alakult. Kezdetben csupán kirándulásokat tesznek, 1885-ben pedig már házi- és nemzetközi versenyt is rendeznek. A kerékpáregyesületek egyre szaporodnak, hiszen a kerékpár terjesztése üzleti érdeket is jelent, sőt közlekedési eszköz is; és ekkor még olcsó volt. Ezek az üzleti érdekek teszik lehetővé, hogy a kilencvenes évek közepén már professzionista versenyeket rendeztek. Vidéken a nyolcvanas években indult meg: Aradon, Brassóban, Fiumében, Győrben, Keszthelyen, Temesváron, de mindenekelőtt Kolozsváron, ahonnan külföldre irányuló nagy túrákat szerveznek. Borbély György, a kor első kerékpáros turistája, magas kerékpárral kb. 10 hét alatt 4300 kilométert tett meg Svájcban át Párizsba, és onnan Olaszországon keresztül vissza. Az ország többi részében a '90-es években jelenik meg a kerékpársport.

VII.

Egyesületek és szövetségek alakulása

A nyolcvanas években már több száz sportegyesület működik Magyarországon. A magyar sport és testnevelés igen sokat, talán mindent az ezekben az időkben megalakult egyesületeknek köszönhet. Az amatőr egyesületek vezetői időt, munkát és pénzt óriási mértékben áldoztak ezért.

Ezek az úgynevezett társadalmi sportegyesületek ébresztették fel elsősorban a középosztály érdeklődését, ők alakították szövetségeket, és vívták ki a hatóságos elismerését, többek közt azzal, hogy az állam és a városok helyett sportpályákat építettek!

Általában kevés ország előzte meg hazánkat a sport művelésében és az egyesületek alakításában. Egyes sportokat, mint a klasszikus atlétikát, Magyarország vette át először a kontinens nemzetei közül a szigetországból. Ilyen előzmények után Magyarországon hamar elkövetkezett a sport fejlődésének az a korszaka, amikor az egyesületek sportá-

ganként szövetségbe tömörültek, és legfőbb sportforumoknak számítottak.

A Magyar Atlétikai Szövetség – a legtöbb sportnak anyaszövetsége – több sportágat is a hatáskörében tartott: pl. birkózás, ökölvívás, vívás, vízipóló. Ezek csak a szakosztályok keretében különültek el, de a fejlődés meghozta számukra, hogy önálló szövetséget hozzanak létre, amely lehetővé tette, hogy kiváljanak az anyaszövetségből. Ez a folyamat természetesen még az I. világháború utáni időkbe is áthúzódott.

Az ezredforduló körüli időkben új sportok (sportágak) jelentek meg. A magyar műugrás az 1890-es évek kezdetén Biegelbauer Antal és Stobbe Ferenc nevéhez kötődik. A lovaspóló (évezredes játék) hazánkban 1900 körül kezdték játszani. Andrassy Géza gróf ekkor alapította a Budapesti Poló Clubot. A magyar pólójátékosok nemzetközi szinten is megállták a helyüket, de mivel ez a sport nagyon is arisztokratikus jellegű maradt, így a nagyközönség alig szerzett róla tudomást. A jégkorong (akkor jéghegy) elődje a labdahoki (bandy). Az első mérkőzést nálunk 1906-ban játszották, s a következő években már osztrák, cseh és német csapatok ellen számos győzelmet arattunk. A jégkorongot csak az I. világháború után játszottuk. Az asztaliteniszt versenyszinten először 1904-ben rendeztük meg, e sportágban ez volt az első magyar bajnokság. A magyar versenyszínt három kiváló sportember vezette be 1892-ben. Demény, Hohlfeld és Bély. Az első magyar síklub 1906-ban alakult. Megjegyzendő, hogy Kolozsváron már 1905-ben űzik a sízés sportját. A Magyar Atlétikai Club kezdeményezésére a gyeplabda-játék is elterjedt. 1914-ben már nemzetközi mérkőzéseket is rendeztek. A golfjátékot nálunk főleg angol mesterek oktatták – kezdetben franciák –, és az első szerény „versenyt” Budapesten és Tátralomnicon tartották.

VIII.

Az I. világháború előtti magyar sportról

A magyar atlétika új fejezete kezdetül mindenképpen a milleneum évét tekinthetjük! Az első olimpián értük el atlétikában három helyezésünket, mellyel a kontinens legtöbb országát

megelőztük. Angol edzők révén a stílus és az edzés fortélyai ekkor kezdnek ismertté válni, s ekkor indul nálunk az első külföldi nagy atléta: Shaw, Anglia népszerű gátfutó bajnoka. Ugyanakkor már német, cseh és osztrák atléták is indulnak. Versenyzőink ezekben az országokban győzelmeket sorát érik el. Ugyancsak ebben az évben rendezik az első cross-country futást, és ekkor indul meg, majd 1897-ben fejeződik be a Magyar Atlétikai Szövetség megalakítása.

A következő években osztrák, cseh bajnokságok, nemzetközi versenyek sorát nyerik a magyar versenyzők, és számos „csúcseredményt” állítanak fel. A magyar atléták nemcsak kiváló eredményekkel dicsekedhetnek, hanem a mozgásformák kialakításában is jelentős szerephez jutnak. Például a kétfordulós diszkoszvető stílust a magyarok alkalmazták először. A magyar atlétikának emlékezetes éve 1902. Magyar atléta ekkor győz először az angol bajnokságban, és ebben az évben éri el Fóthy Nándor az első 40 méteren felüli dobást.

A londoni olimpián, és ez idő tájt egy nemzet sem rendelkezik olyan kiváló képességű rövidtávfutókkal, mint Simon Pál, Jankovich István és Rácz Vilmos; és Somodi Istvánnál nincs külön ugró a kontinensen. Kóczán Mór négyszer javított világcúcsot gerelyvetésben. Világrekordjait az ún. végénfogással érte el, hiszen a mai középfogásos stílus csak 1909-ben vált általánossá a világon.

A stockholmi olimpián, illetve közvetlenül utána az ifjúsági korú Maros két világbajnokot győzött le 1500 méteren: Sheppardot és Meredith-et; Solymár pedig Malmőben utasítja maga mögé az amerikai bajnok Ellert.

Európa legjobbjai ellen Mezey, Warden, Újlaki, Forgács, Kovács György és Gáspár (utóbbi főként Németországban) győznek. A magyar eredményekre, ekkor, a koronát két világcúcs teszi fel: Mezei 300 m-en 36,4 mp-es, Rafiz pedig 500 m-en 67,6 mp-es eredménnyel. 1914-ben a svéd–magyar versenyt nagy fölénnyel nyertük.

Atlétikai társadalmunk kivette a részét a világháború szenvedéseiből! Kiválóbb atlétáink közül a Mudin testvérek, Kovács György, Ondrus István, Thomka Áron és még sokan mások haltak hősi halált a haza védelmében.



Rigó József

... tükröt tartson mintegy a természetnek

Feszültségekkel terhelten, olykor kisebb botrányokkal indult a színházi évad a Szigligetiben. Színész szerepvisszaadása, rendező távozása a bemutató előtti munkából egyaránt nehezítette a kezdeteket. Az író-direktor, Schwajda György távozása, s a stafétát átadása a másik író-direktor Spiró Györgynek nem volt egészen harmonikus. Csak egyetérthetünk Spiró György azon kijelentésével, hogy a színháznak jót tesz a botrány, hiszen az évad végül is nem roppant meg, sőt előlegezetten megkockáztatható az a kijelentés, hogy a vezetőváltás több tekintetben nem volt eredménytelen. Spiró sajátos arculatú színházteremtő szándékának jegyei már most, az évad végéről visszatekintve pregnánsan láthatók, kitapinthatóvá vált színházi koncepciója. Bár nem maradéktalanul, ami megbocsátható is e rövid időszakban – hiszen egy színház törekvései több évad után értelmezhetők csak kellő tárgyilagossággal – színházteremtő, megújító igényessége elvitathatatlan.

A kezdet nehézségei Spiró György művészi tartásának, személyisége erősségének következtében ezért természetesebbek. A társulat meg kellett feleljen az új igazgató elképzeléseinek, és az új elvárásoknak való megfelelés semmikor nem történik mindenki számára maradéktalan kielégüléssel. Végül is megteremtődött a munkához szükséges egyensúly, jelentős eredmények is megszülettek. A társulat azon tagjai, akik Spiró színházát felvállalva maradtak, megítélésünk szerint nagyobb csalódottságtól mentesen tekinthetnek vissza az évadra, szakmai elismerésük és a közönség elfogadásának egységében.

Termékeny évad volt, hiszen kilenc hónap alatt tíz darab bemutatására került sor, igen változatos repertoárból, sokszínűen. Öt klasszikus, világirodalmi szinten is elismert szerző és öt

magyar – így oszlik meg a választott darabok aránya. Figyelemre méltó művészségnek is mondhatnánk, hiszen a magyar szerzőkből négy mai magyar szerző darabja. A drámairodalom világhagyományosai közül három huszadik századi, kettő már századok óta klasszikus.

Samuel Beckett 1953-ban bemutatott *Godot-ra várva* című drámája könyvtári irodalmat betöltő elemzései mögött mindenkor kihívás egy színház műsorszámában. A várakozás cselekvésképtelenségében vergődő két clown, Estragon és Vladimir már-már archetipikussá mélyült alakjai kollektív tudatunknak. A kiüttlanság reménytelenségében is felcsillanó változás lehetősége mindannyiunkban benne él. Beckett minden korban megújuló értelmezést követelő példázata filozofikus mélységével, mindennapjainkra tükröződésével fontos választás a színház életében.

Az amerikai Tennessee Williams megkapó szépségű, szomorú-lírai darabja, az 1944-ben bemutatott, később a Broadway-n is nagy sikert aratott *Üvegfigurák* szintén klasszikus alkotás. A figurák rebbenő vergődései, zárkózottságuk törekénységgel megterhelt magánya, a kiszolgáltatottság és az emberi lélek szenvedésének pontos, lélektanilag hiteles rajza Williams e korai darabja, melyben már benne rejlik egész későbbi életműve. Értsük meg, és kerüljünk közel az esetekhez, sugallja a dráma.

Bertolt Brecht *A házitartó*-ja intellektuális igénytelenséggel megírt példázat Jacob Michael Reinhold Lenz művéből merítve arról, hogy a mindenkori értelmiségi lét erkölcsi lehetőségei hogyan torzulnak. Miképpen válhat termékennyé annak a rétegnek az életformája, mely társadalmi helyzeténél fogva a környezetéhez kötődő személyiségek épülésére, nevelésére hivatott.

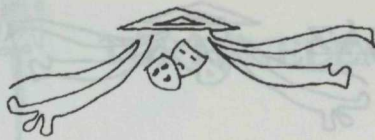
A IV. Henrik szerzője a világi-

irodalom egyik, a drámában mindenképpen legnagyobb költője, William Shakespeare. A szerző nagy történelmi sorozatába illeszkedő királydrámája a Tudor-monarchia kialakulásának története, tízfelvonásos monumentális alkotás. Panorámája a XIV-XV. századi Anglia történelmét végigkísérve egyaránt bemutatja a marginális alvilág és az uralkodó ház hatalmi harcát, életét. A darab fő témája a hatalomváltás működésének mechanizmusa, az értékvesztések és új értékek megszületésének kegyetlen folyamata.

A bemutatott másik nagy klasszikus dráma Molière *Tartuffe* című darabja, a jámborság képmutató mivoltáról, a hamis ideák iránti vak rajongásról, a bűnről, tisztességről és az erényről. Az ideologikus eszmék és a valóság konfliktusa, a látszat és a valóság egymásnak ellentmondó feszültsége e polgári vígjáték témája. Az 1664-ben bemutatott darab megjelenésekor sikere mellett zajos felháborodást is keltett a Napkirály udvari környezetében, egészen az akkori betiltásig. Azóta mindenkor megtalálják aktuális értelmezhetőségét, bemutatása ma is jelentős színházi eseménynek számít a világ színpadain.

Pozsgai Zsolt *Szeretlek cirkusz* című színműve az első világháború környezetébe ágyazott írásmű. A Molnár Ferenc dramaturgiájából merítő színdarab a Hergotti-cirkuszcsalád történetén keresztül valóban megtörtént eseményt dolgoz fel. Tragikus hangvételében az emberi kiállás, a feláldozás és a szeretet elárulásának témáját hordozza. A darabban a cirkusz mint színhely szimbolikussá válik, minden szakmaiság jelképévé. A cirkusz kiélezett helyszín, az itt történő tévedések életre-halálra szólnak, mint a mindennapokban, vagy még annál is keményebben. Pozsgai számára cirkusz a világ.

Egy másik, de szintén cirkuszi világ Lázár Ervin gyerekeknek írt színjátéka. Műfaját tekintve mesejáték. A kisfiú



meg az oroszlánok. Ez is épp oly kegyetlen cirkusz, mint Pozsgai Zsolt cirkusza, csak nyelve egészen más, a legfiatalabb közönségrétegnek szól. A mellőzöttség konfliktusai, valamint a közös összefogással újra megtalálható siker áll Lázár Ervin darabjának középpontjában.

Egy mai szerzőpáros Fábri Péter író és Gallai Péter zeneszerző közös munkája, a Rinaldo Rinaldini, tulajdonképpen a regény alakjában is megjelent közismert történet – ezúttal színpadi feldolgozása. A deviáns, társadalmi normatörő rablóvezér története a szerzőpáros jóvoltából furcsa csavart kap, és nem lesz a társadalmi be nem illeszkedés kritikája, mi több tettei beépülését és felmagasztalását segítik elő. Rinaldo Rinaldini ebben a történetben szinte már Hérosszá válik, mivel cselekedetei majd hogy nem alul maradnak környezetének tetteihez képest.

A másik zenés darab a színház repertoárjában Gábor Andor komédiája, a Dollárpapa. Gábor Andor a század első évtizedében ugyan az egyik legtöbbet foglalkoztatott, legnépszerűbb színpadi szerző, aki olykor évente több színpadi mű szöveggönyvét is jegyezte, szonok, kabaréjelenetek írója, fáradhatatlan munkatempóval dolgozó színpadi szerző. Alkotótársa a Csárdáskirálynőnek, valamint a Mágnes Miskának. A szélhámoság természetrajzát körülíró, 1917-ben nagy sikerrel bemutatott, később megfilmesített Dollárpapa témáját tekintve ugyan éppen aktuális, de eléggé megkopott és erőtlen darabnak tűnik. Az első rész lassan csordogáló cselekményvezetésén a darab második részének pergőbb ritmusa, tempósabb cselekménye sem segít.

Sajnálatosan sikerületlen debütálás Spiró György Önkormányzati kabaréja. A szöveggönyv nem lép túl a vázlatos szinopszis szintjén. Az írásműnek nincs tétje, igazán nem jön létre a drámai szituáció, a viszonyrendszerek érdektelenek, a napi publicisztika szintjén maradva kínos lassúsággal csordogáló jelenetek füzérért kapjuk. Politikai aktualitása ugyan a város életének konkrétságához köti, ugyanakkor ez a publicisztikus gondolatosság éppen napjaink színházi irányvonalára

nem jellemző. Annál is inkább problémás az ezúttal szerző-rendező direktor bemutatkozása, mert Spiró György az elmúlt években több jelentős darabbal lepte meg a színházakat. A néhány újságírói oldalra elegendő anyag színpadi művé való szétterítése erőltetett tábornózi műsorokra emlékeztető szövegeivel fáradtnak tűnik, és messze távol marad a szerző megszokott igényességétől.

A Godot-ra várva játékmestere, rendezője, Tompa Gábor, nem a tőle megszokott értelmezési pontossággal állította színre a művet. Szabatos, pregnantan eltalált zene vezeti be az előadást, amelyik a Beckett világához közel álló, a távolkeleti színház színpadainak tisztaságát hordozó térben jelenik meg. Az előadás azonban lebeg a bohóctréfkákra épített helyzetek és a filozofikus elmélyültség között. Egyik is, másik is, és így valójában igazán egyik sem. Sok játékkötlettel dolgozik az előadásban az Estragont játszó Mucsi Zoltán, valamint a Vladimirt játszó Mécsáros István. Megrendítő Györy Emil Lucky szerepében, de félresikerült leosztás Kátay Endre Pozzója. Tompa Gábor kétségkívül eredeti ötlete, hogy Godot a kisfiúval egy televízióon át üzen, azonban a játéktér elrendezésében, az üres térben, túlságosan is hangsúlyozottá váló televíziókészülék jelenlétével megtöri a semleges teret, másrészt didaktikusnak tűnik. A fiú szerepét Mucsi Gergely alakítja. Többször nem megoldott a tér használata sem. Beckett kozmikusá növelt teréből nem lehet kilépni, ez néhányszor megtörténik az előadásban, ami nagyon zavaró. Gondolatilag a rendezői igényesség jelen van, de a Tompa Gábertől megszokott művészség ezúttal elmaradt.

Hegedűs D. Géza rendezte Fábri Péter-Gallai Péter zenés komédiáját, a Rinaldo Rinaldinit. A bevezetőben említett gondok miatt a rendező az előadások egy részében a címszereplő szerepét is át kellett vegye. A sorozat későbbi előadásaiban megosztva játszották Funtek Frigyessel. A trükk-effekteket is felvonultató zenés komédia naiv világa egységes játékmódban, zenei hangzásban és a díszlet-, jelmeztervező Csik György jóvoltából a rendező felfogásmódjához igazodó látványvi-

lágban jelent meg. Nem különös igényvel megírt alapanyag pontos és szakmailag jól megoldott színrevitelét láttuk. Maradéktalanabb lenne azonban biztató véleményünk, ha a szerzők megmaradtak volna a történet egységességénél, és nem emelték volna be Kőműves Kelemenné motívumát a történetbe. Így ez szájbarágóssá tette a mondanivalót, másrészt a szükségesnél jobban aktualizálta a történetet. Az előadásban kiemelkedő teljesítményt nyújt a Pittorini festőt alakító Szerémi Zoltán. Magánszáma gondosan felépített, ízléssel kezelt ripacszkodásai illeszkednek az előadás szellemiségének egészéhez.

A Hergotti-cirkuszcsalád történetét megíró Pozsgai Zsolt darabját Molnár György rendezte. Szintén nem maradéktalan művészi etikával. A rendező ugyanis bemutatóközéleben magára hagyta a társulatot, és tudomásunk szerint munkáját végül is az igazgató, Spiró György fejezte be. A gondolati igényességgel megírt bulvár darab pontos rendezői kibontását látjuk. A díszlet-, jelmeztervező Dévényi Rita az előadás, illetve a darab világához hű, a forgószínpad felhasználásával célszerű látványvilágot tervezett. Pontos együttesjátékot látunk, a női szerepekben remekel Bajcsay Mária, Bíró Krisztina és Moldvai-Kiss Andrea. Váry Károly a Wacklert alakító karakter szerepében pontosan kidolgozott gesztusokat használ, meggyőző és erőteljes epizódalakítást nyújt. Talán legkevésbé a Stefi szerepében fellépő Gázsó György cirkusztulajdonos-családfő alakítása sikerült. Nincs kellő árnyaltsággal kidolgozva jelenléte, és ezáltal színpadi hatásában kissé kívül marad az együttesen.

A második cirkusztéma a gyerekeké, Lázár Ervin meg a színház dramaturgiájának jóvoltából. Gyerekdarabot rendezni, játszani mindenkor kihívás, mert a gyerek a jövő felnőtt előadásainak nézőközönsége. Ezért nagyon fontos, hogy igényes, ízlést nevelő előadások, jól megírt darabok kerüljenek elé. A kisfiú meg az oroszlánok jó darab, és Tasnádi Márton vendégrendezése nem marad alul a darab minőségén. A gyerekek részévé válnak az előadásnak, a nézőteret is felhasználó rendezés elősegíti a minél hatásosabb megjeleni-



tést, fokozza a játékba való bevontság-érzetünket. Nagyon jó alakítást nyújt Sebestyén Éva az idősödő oroszlán, Szilvia szerepében. Mucsi Zoltán gonoszkodó, de végül is bűnhődő cirkuszigazgatója érzékelhetően, a színész számára is kedves feladat. A „cirkusz-számok” hangulatosak, a rendező és a művésztársak együttműködésének köszönhetően az előadás időtartamára valóban elhisszük, hogy az Altamero cirkusz világszám.

Shakespeare két estét betöltő, de a színház által, erősen húzott változatban játszott, egy hosszú estére nyúló IV. Henrik című királydrámáját Csiszár Imre rendező jegyzi. A színpadrajtvel előkészítésében nyilvánvalóan nem kis feladat hárult Szeredás András dramaturgra sem, aki pontosan értelmező húzásaival nem csorbította a darab mondanóját, és a teljes darab ismeretében sincs hiányérzetünk a bemutatót illetően. Csiszár a hatalomváltás természetrajzát bontja ki a darab szövetéből. Aktualizál, de nem lép túl az elfogadható határon, így előadása nem válik publicisztikussá, megmarad a kellő általánosítás mellett. A IV. Henriket mai ruhákban játsszák, teljesen üres, a jelenetekhez szükséges, változásokban átbútorozott játéktérben. Különböző színű háttérfüggönyök segítik az értelmezést, a díszlet is Csiszár Imre munkája. Karakteres jelmezeket tervezett Szakács Györgyi. A lecsupaszított színpadon a csoportalakzatok és az egyéni gesztusok válnak nagyon fontossá, és ami emellett központiá válik, a szöveg. Shakespeare színpadi költőisége megnyílik, uralkodóvá válik ebben az üres térben. Ennek a formaelemnek a felfedezése és a szó ennyire hangsúlyozott felvállalása a rendezés erénye. Jó, hogy Csiszár Imre merete ezt a bátorságot, bízott a shakespeare-i szöveg erejében, és erőteljes, intellektuális színházat hozott létre.

Fodor Tamás Tartuffe rendezése pontos dolgozat. Egységes színészi játékstílusban jeleníti meg Moliere darabját. Használható teret tervezett Szegő György. Frappáns ötlet az előadás végén megjelenő, ajándékcsomagra rejtett felhúzósbaba Napkirály. Az előadás láthatóan jutalomjáték az Orgont alakító Koltai Róbertnek. Koltai évek alatt kidolgozott magának egy játék-

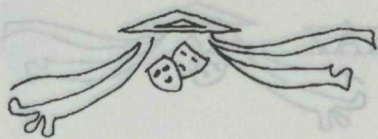
modort, és ennek dimenzióit járja körbe alakításaiban. Itt is ezt teszi, amitől illeszkedik ugyan az együttes egészébe, de sajnálatosan nem lépi át saját határait. Orgon alakítása így más szerepei reinkarnációjának tűnik. Pontos alakítása ellenére nem tud alkotó módon túllépni saját jól bevált és mindenkor sikeres modorosságán. Ami nem bántó ugyan, de lassan ráfagy tehetségére. A címszerepet alakító Mucsi Zoltán most nem találja igazán helyét Tartuffe bőrében. Azokban a feladatokban jobb inkább, ahol személyisége fontosabb, mint szerepet alakítani egy színházi stílusiskolában. Így most a vártnál erőtlenebb. Moldvai-Kiss Andrea és Szöllösi Zoltán ifjú, és nehezen, de végül is révbe jutó szerelmespárja sok-sok bájjal van jelen. Lehet izgulni értük. Spolarics Andrea társalkodónője egyre érettebb színésznői állomás.

A Dollárpapát Horváth Péter vendégrendező rendezte. Csík György ironikus díszletében egy lassan csordogáló előadást láttunk, amiben Krámer György koreográfus táncai is erőtlenebbek. A pénztelenül Amerikából hazatért rokon, címszereplő Hoffmann Tamás alakítója Györy Emil. Szerepépítésének ironikus hangvétele, színészi eszköztárának gazsága teszi végül is élvezhetővé az előadást. Tört magyarsággal beszélő szövegmondása külön bravúr. Jó színekkel van jelen, talán az előadás másik figyelemreméltó lakítása, a Koltai család cselédjét megjelenítő Gombos Judit. Pontos karakteralakítás, apró megfigyelésekből építkező gesztusokkal.

Taub János a tőle megszokott rendezői stílusiskola helyett most egészen más megközelítést hozott Tennessee Williams Üvegfigurák rendezésében. Megmutatta, hogy értője a lélektani realizmusban gyökerező színészvezetésnek is. A helyzetek pontos elemzését elvégezve, bár a lélekrajzokban mégsem igazán elmélyülve, nagyon szép és világos előadást vezetett le, Williams kamaradarabjából. A realizmusban megjelenő szimbolikusság költői mélységűvé emeli a művet. Mindenki megbúvik saját világában, üveg-törékenységgű bezártságában. Töröcsik Mari váltásai, mindent és mindenkit leöntő szóáradatával, folyamatos átértékeléseivel és kimagyarázkodásaival,

hanghordozásával, gesztusaival, egy nagy színművész pompázatos alakításává teszik Anna Wingfield szerepét. A lánya, Laura Wingfield hallgatag némaságaival, testi gesztusaival erős és meggyőző ábrázolója a világba nehezen illeszkedő, testileg és lelkileg is törekeny, fiatal lánynak. Vitrinjében őrzött üvegfigurái saját sorsának tárgyi szimbólumát hordozzák. A Tom Wingfieldet alakító Mucsi Zoltán alkatában is nagyon eltalált szereposztásnak köszönhetően elemében érzi magát ebben a teljességgel rászabott szerepben. Az előadás megrázó szépségű jelenete, a Jim O'Connor-t alakító Kerekes László és Moldvai-Kiss Andrea kettőse. Egymásra találásuk a szorongás táncba oldódó kiteljesedésén át az újrabeszárkózásig ível, szívszorítóan szép színpadi jelenléttel. Szegő György díszlete pontos illúziója egy amerikai város képének úgy, hogy stilizáltságával mégsem köt, inkább csak jelez. Az előadás világításmegoldásai túllépnek a technikailag szükséges feltételek biztosításán, és művészi szépségűvé válnak atmoszférateremtéssel és az értelmezés erősítésével. Nem feledkezhetünk meg Verebélyi József hangulathoz illő, atmoszférateremtő zenei változásáról sem.

Váratlan meglepetés, de nem az öröm váratlan meglepetése a szerzőrendező Spiró György Önkormányzati kabaré című előadása. A megírt szöveg sem alkalmas igazán színpadi előadásra, s ezen nem segít maga a játék sem. Túlzott egyértelműségével, a helyzetek hiányaival statikus előadás jön létre, amin nem segít a színészek karakterizáló játéka. Az erőtlen szöveghumor és a játék inkább tábori műsorokra emlékeztet, mint színházi előadásra. Az egykori kabarédalok napi időszerűvé tétele, mint ötlet, kevés. Öletszegény, invenciótlan előadás ez a kabaré, amelynek szándéka, illetve létrejöttének motivációja sem egészen világos számunkra. Annak ellenére sem, hogy a közönség ugyan élvezzi az aktuális poénokat, de ez azért nem lehet elegendő igény egy művészi törekvéseiben egyre gazdagodó színháznak. Az évad ívének megbicsaklását érezzük ezzel a



bemutatóval. A műfaji megjelölésben beígért jutalomjáték ezúttal elmaradt.

Minden jó, ha jó a vége. És nagyon jó előadás Bertolt Brecht A házitanítója Fodor Tamás invenciózus rendezésében. Az évad utolsó bemutatója releváns szakmai siker. Sőt a látott előadás alapján meghatározó közönségsiker is, amely feloldani látszik azt a vitakérdést, hogy a közönség érzékeny-e a minőségre. A válaszuk határozott igen. Mintha egy alternatív színház előadását látnánk a legjobb minőségben. A két részben játszott bábjáték formailag is teljesen megfelel a brechti színház követelményeinek. A bábok elidegenítenek, hűvös, értelmes, intellektuális színházat látunk. Minden a helyén van ebben az előadásban, a színészek pontosan értik a stílust, létrejött egy egységes színházi formanyelv. A játsszók maguk díszleteznek és zenélnék, mint ahogy a kollektív színházakban ez természetes. A színészek együttjátszva a bábokkal, véleményezik is azok viselkedését. Teljes értékűen valósul meg így Brechtnek az az elve, hogy a színész úgy játssza a színpadi helyzeteket, hogy arról a helyzetről alkotott véleménye is benne legyen. Az előadás által felkínált problematika a mindenkori értelmiségi magartás aktualitását hordozza. A rendezői gesztusok mellett nagyon pontosan felépített és kidolgozott színészi gesztusok lepnek meg. A stilizált játékmód ebben az előadásban abszolút természetes. A színészi alakításokból kiemelni szinte senkit nem lehet, egységesen mindenki a helyén van. Mégis említsük meg a címszerepet játszó Läufer szerepében Mihályfi Balázst. Testtartása, mozdulatai, járásmódja és gesztusai mind-mind egy korszerű színházi nyelv pontos elsajátítását hitelesítik. A színészi játék egészen alázatról és művészi fegyelemtől tanúskodik. Az előadásban közreműködők példát adnak színházi etikából is. Sárosi László zenéje hű az előadás és Brecht világához egyaránt. A hangokból, zörejekből álló akusztikus kíséret külön élményt nyújtja azáltal, hogy a hangszereket maguk a színészek szólaltatják meg. Díszlet-jelmez-maszk-bábtervezőként

dolgozott az előadásban Németh Ilona. Bábjait, ruháit nagyon jó látni, nem különben a látvány egésze tökéletes. Remélhetőleg A házitanító nem csak a szolnoki színház évadjának kimagasló előadása, de előkelő helye van a magyar színházi bemutatók sorában is. Ez az előadás ízig-vérig igazi ensemble (ensemble = 1. együttes, színtársulat; 2. összhatás).

Összeforrott színházi együttest alapozott meg Spiró György igazgató beiktatásának első évadjában. Művészi igényű, egységes világlátású színházi koncepcióval, jó bemutatóarányokkal és a munkatársak elégedettségének szándékával. Sokszereplős színpadi bemutatókkal megoldotta a színház színészeinek egyenletes alkalmazását. A társulat tagjai bizonyára elégedettek feladataikkal. Nem hajlott az évad a könnyű megoldások felé, kilenc bemutatóból hat kifejezetten a tartalmas művészi szándék jegyében született, három bemutató tartozik az úgynevezett könnyű műfaj kategóriájába. A gyerekdarab is igényes szórakozást nyújt a legkisebb korosztály számára. A tíz bemutatóból nyolc nagyszínpadi bemutató, kettő kamaraszínházi, stúdiószínpadi előadás. Ez az arány is megfelelőnek látszik, a város ismeretéről, a közönség igényéről, elvárásairól való tárgyilagos értéktételnek tudható be.

Kilenc rendező rendezett tíz bemutatót, ez nyilván sokféle alkalmazkodást jelentett a színészek számára. Ugyanakkor sokféle színházi gondolkodásmód megismerését is, ami színészi erejük, képességeik többirányú kibontakozását, tehetségük többféle kipróbálását tette lehetővé. Ám a sűrű rendezőváltás hátrányként említhetjük, hogy ebben a modellben a színész képzésének mélységei nem igazán jöhetnek létre. Hosszabb távon ezért talán természetes lenne, hogy egy-egy rendező több előadást megrendezve maga köré tömörítsen azonos nyelvet beszélő embereket, és a most különböző gyakorlati okok miatt extrovertált műhelymunka a belső élmények iránti érzékenység fejlesztése felé haladhasson.

A rendezők közvetlen munkatársai is átgondolt vezetői meglátás részeként illeszkednek az együttesbe. Szeredás András és Matuz János dramaturg vál-

takozva dolgoznak a bemutatók előkészítésében, talán kicsit több feladatot vállalva Szeredás András, de ez természetesnek tűnhet, hiszen az ő dramaturgiai tapasztalatai eddigi gyakorlatánál fogva bővebbek.

A látványvilág kialakításában részt vevők alkalmazása is átgondolt. Négy tervező az előadás komplex látványvilágának megtervezésére alkalmas; Both András, Csík György, Dévényi Rita és Németh Ilona. De nagyon jó együttgondolkodásról tanúskodik a Szegő György-Németh Ilona páros munkája, mind A kisfiú meg az orosz-lánokban, mind a Tartuffe-ben. Németh Ilona képes a totális színházi látványvilág megtervezésére, többféle dologban jártas, művészi alkotótehetségének kimagasló példája a színház Brecht bemutatójában nyújtott munkája.

Összességében igényes, eredményes, bizakodásra nem alaptalan évad zárult. Ebben a műhelylégkörben több mint remény, lehetőség a perspektíva. A művészeti vezetés igényes, átgondolt, sokoldalúan megalapozott és biztosnak tűnő, az alkotótársak és a közönség igényének egymásra találása létrejött. Mindezekkel együtt az eljövő évad(ok) remélhetőleg bizonyítanak majd.

Bemutatók: 1992. szeptember 27. Samuel Beckett: Godot-ra várva

D-J.: Both András, Dg.: Szeredás András, R.: Tompa Gábor, Sz.: Mucsi Zoltán, Mészáros István, Györy Emil, Kátay Endre, Mucsi Gergely

1992. október 10. Fábri Péter: Rinaldo Rinaldini

Trükk-effektek: Robin Hood bűvész, D-J.: Csík György, Koreográfus: Gesler György, Dg.: Szeredás András, Zeneszerző: Gallai Péter, R.: Hegedűs D. Géza, Sz.: Hegedűs D. Géza, Funtek Frigyes, Szerémi Zoltán, Kerekes László, Czibulás Péter, Császár Gyöngyi, Kákonyi Tibor, Horváth Gábor, László Sándor, Árva László, Illés Edit, Kocsis Ágnes, Turza Irén, Bakos Éva, Balogh Ildikó, Gombos Judit

1992. október 16. Pozsgai Zsolt: Szeretlek, cirkusz

D-J.: Dévényi Rita, Dg.: Matuz János, R.: Molnár György, Sz.: Gászó György, Meszléry Judit, Bajcsay Má-



ria, Bíró Krisztina, Moldvai-Kiss Andrea, Kaszás Mihály, Mihályfi Balázs, ifj. Ujlaky László, Magyar Tivadar, Váry Károly, Szöllősi Zoltán, Czákler Kálmán, Czákó Jenő

1992. november 13. Lázár Ervin: *A kisfiú meg az oroszlánok*

Dg.: Matuz János, D.: Szegő György, J.: Németh Ilona, R.: Tasnádi Márton, Sz.: Győry Emil, Varga Kata, Nyakó Juli, Kátay Endre, Sebestyén Éva, Éliás Anikó, Mucsi Zoltán, Kákonyi Tibor, Mészáros István, Árva László, Horváth Gábor

1993. január 8. William Shakespeare: *IV. Henrik*

D.: Csiszár Imre, Zene: Márta István, J.: Szakács Györgyi, Vívás: Pintér Tamás, Dg.: Szeredás András, R.: Csiszár Imre, Sz.: Gázsó György, Mihályfi Balázs, Kerekes László, Kaszás Mihály, Czákler Kálmán, ifj. Ujlaky László, Váry Károly, László Sándor, Kátay Endre, Árva László, Czibulás Péter, Gáspár Tibor, Kákonyi Tibor, Mucsi Zoltán, Szerémi Zoltán, Czákó Jenő, Szöllősi Zoltán, Horváth Gábor, Ujlaky Dénes, Magyar Tivadar, Bajcsay Mária, Láng Balázs, Mészáros

István, Kocsis Ági, Győry Emil, Éliás Anikó

1993. március 19. Moliere: *Tartuffe*

D.: Szegő György, Dg.: Szeredás András, J.: Németh Ilona, R.: Fodor Tamás, Sz.: Meszléry Judit, Koltay Róbert, Nyakó Júlia, Mészáros István, Moldvai-Kiss Andrea, Szöllősi Zoltán, Szerémi Zoltán, Mucsi Zoltán, Spolarics Andrea, Váry Károly, László Sándor

1993. március 19. Gábor Andro: *Dollárpapa*

D-J.: Csík György, Koreográfus: Krámer György, Dg.: Matuz János, R.: Horváth Péter, Sz.: ifj. Ujlaky László, Bajcsay Mária, Kocsis Ági, Bíró Krisztina, Magyar Tivadar, Győry Emil, Gázsó György, Mihályfi Balázs, Árva László, Czákó Jenő, Horváth Gábor, Kákonyi Tibor, Kaszás Mihály, Czákler Kálmán, Czibulás Péter, Gombos Judit, Balogh Ildikó, Sebestyén Éva, Varga Kata

1993. április 23. Tennessee Williams: *Üvegfigurák*

D.: Szegő György, J.: Németh Ilona, R.: Taub János, Sz.: Töröcsik Mari,

Moldvai-Kiss Andrea, Mucsi Zoltán, Kerekes László

1993. május 9. Spiró György: *Önkormányzati kabaré*

D-J.: Csík György, Koreográfus: Gesler György, R.: Spiró György, Sz.: Árva László, Bajcsay Mária, Czákó Jenő, Czibulás Péter, Császár Gyöngyi, Győry Emil, Horváth Gábor, Kocsis Ági, Koós Olga, László Sándor, Magyar Tivadar, Sebestyén Éva, Szerémi Zoltán, ifj. Ujlaky László

1993. május 12. Bertolt Brecht: *A házitanító*

Zene: Sáry László, D-J.-maszk-báb: Németh Ilona, Dg.: Szeredás András, R.: Fodor Tamás, Sz.: Mihályfi Balázs, Váry Károly, Czákler Kálmán, Illés Edit, Mészáros István, Nyakó Júlia, Bíró Krisztina, Éliás Anikó, Turza Irén, Gázsó György, Varga Kata, Kaszás Mihály, Szöllősi Zoltán, Kákonyi Tibor, Bakos Éva, Gombos Judit

D. = díszlettervező, D-J. = díszletjelmeztervező, Dg. = dramaturg, J. = jelmeztervező, R. = jelmeztervező, Sz. = szereplők



Szeivolt Katalin: Sikoly '91 (1991)



Zelei Miklós

Dr. Friderikusz Sándor

Hű, de sokan utálják Friderikuszt, és hű, de sokan imádják. Vagy „a” Friderikuszt? Ebben a kérdésben bizonytalan e rövidke szerzője. Nem tudja eldönteni, hogy Friderikusunk eljutott-e már a létrának ama felhők közé vesző fokaira, ahol a név elé kijár a határozott névelő, porcukorból készül a ködszítálás, rózsaoajat pisikél a lurkó, a producer maga a Jóisten, aki a hat plusz egy napot kizárólag azért teremtővé, hogy műsoridőt lehessen választani.

Már maga a név is! Megnéztem a telefonkönyvet, egyetlen egy van benne, minden valószínűség szerint ő maga. Megnéztem az 1943 januárjában kiadott „A budapesti egységes hálózat betűrendes távbeszélő névsora” című „hivatalos kiadást” is. Abban még egy Friderikusz sincs. Megállapíthatjuk tehát, hogy az elmúlt fél évszázadban a Friderikusok elterjedése száz százalékos. Érdeemes elmerengeni azon, hogy a jóhangzású, rendkívül ritka, mondhatjuk egyedi névnek a sikerben mi szerepe? Hogy például dr. Szabó Sanyiként is lehetne-e *friderikusz* valaki? És itt már kis betűvel írom a nevet, mert a friderikusz, az foglalkozás. Sőt különös hivatás. Mindig van. Nem lehet letenni, mint kovácsnak a kalapácsot, postásnak a táskát, szakácsnak a fakanalat. Hogy másnap

újra felvegyék, és akkor megint, újra kovács, postás, szakács lesz belőlük.

Aki csütörtökön este egy órát, másfelet friderikusz, az nem teheti meg, hogy kedden hajnali háromkor, édesen aludva is ne friderikusz legyen. Hát igen, Friderikusz álmában is friderikusz. A köz-Friderikusz azonos a magán-Friderikusszal. (Így kell ezt írni? Vagy inkább úgy, hogy Friderikusszal? Megnéztem a Helyesírási kézikönyvtart. Sándor, nem vagy benne!) A magán-Friderikusz pedig teljesen a köz-Friderikusz. Vagyis egyik sincs. *Ami van, az a produkció.* Valószínűleg ennyi a titok. És ha netalán tévednék, akkor ez a megállapítás annál inkább igaz. (Miért? A helyes megfejtők megnézhetik Friderikusz következő műsorát.)

Nagy dolog: Friderikusz tudja, hogy kikkel van dolga nézőterén. Épp ezért bánik úgy velük, ahogy. Tudja, hogy meddig mehet el.

Meddig is? Bármeddig. Ilyen helyzetben persze nagyon könnyű hibázni. Ha azonban hibázik majd, még jobban fogják imádni. Akik pedig utálják, azok nem számítanak. Nekik, az utálóknak sokkal nagyobb szükségük van rá, mint imádóinak. Úgyhogy Friderikusz momentán megbukhatatlan. Ez most tényleg az ő ideje.

Pályázati felhívás

„A Jászságért” Alapítvány kuratóriuma pályázatot hirdet, melynek célja a jászok és a Jászság történeti, néprajzi, kulturális, oktatási és közművelődési értékeit gyarapítók támogatása.

Pályázhatnak azok a magán- és jogi személyek, akik és amelyek a fenti célokat szolgáló törekvéseikhez, kezdeményezéseikhez anyagi támogatást várnak.

A pályázatnak tartalmaznia kell:

– annak a konkrét kezdeményezésnek, célnak, törekvésnek a rövid tartalmi leírását, melyhez a pályázó az anyagi támogatást kéri;

– a fenti cél megvalósításának teljes költségigényét, ideértve a már rendelkezésre álló anyagi fedezetet, továbbá a kért támogatás felhasználásának részletes tervét;

– a pályázó pontos nevét, címét, telefonszámát, továbbá azt a bankszámlaszámot (a pénzügyintézet megnevezésével), ahová a megítélt összeget kéri, a számlatulajdonos nevének feltüntetésével;

– két ajánló véleményét a pályázatról.

A pályázatok benyújtásának határideje: 1993. július 31.

A pályázatokat az alábbi címre kérjük eljuttatni:

„A Jászságért” Alapítvány kuratóriuma
1536 Budapest 114 Pf. 367

Egyúttal „A Jászságért” Alapítvány kuratóriuma közlése az általa alapított

„Jászságért” Díj

második alkalommal történő kiírását.

E díjat az a személy nyerheti el életműve elismeréséért, aki a Jászság művelődési és oktatási életében kiemelkedő alkotómunkát végzett. A díj összege: 75 000 Ft.

A díjazandó személyére részletes indoklással javaslatot kér és vár a kuratórium magánszemélyektől és jogi személyektől egyaránt.

A javaslatok benyújtásának határideje: 1993. július 31.

Ecseki Jánosné

Rólunk írták

(1993. április–május)

Jász-Nagykun-Szolnok megye

1. Szakály Ferenc: Magyar nemesség a török hódoltságban. = Századok, 1992. 5-6. sz. 562–633. p.
Megyénkre vonatkozó adatokkal.
2. Expo-rendezvények vidéken. = Gyors Jelentés, 1993. március, 6. sz. 25–26. p.
Az írás megyénként 2-2 rendezvény tervét ismerteti.
3. Március 1. a Polgári Védelem Napja. = Polgári Védelem, 1993. április, 4. sz. 4–11. p.
Fényképekkel illusztrált országos körkép a nap eseményeiről, rendezvényeiről. Szolnok és a megye: 8-9. p.
4. S. Cs. J.: Haladunk vagy maradunk? Megnyitották a Könyvtári Kulturális Napokat. = Könyvtári Levelező/Lap, 1993. április, 4. sz. 36. p.
Az Új Néplap márc. 30-i számában megjelent cikk átvétele.
5. Bencsik András: Polgárok krónikája. = Pesti Hírlap, 1993. ápr. 2., 77. sz. 13. p.
A Pesti Hírlap vállalkozik arra, hogy szerkesztett formában naponta eljuttassa a Jászkun Krónika számára az ország és a külföld legfontosabb híreit.
6. Megjelent a Jászkun Krónika. Jóhiszemű lokálpatrióták. = Pesti Hírlap, 1993. ápr. 2., 77. sz. 4. p.
Beszélgetés Palágyi Béla főszerkesztővel a lap céljairól.
7. Szombathy Zoltán: Elkészült az Alföld-program. = Magyar Hírlap, 1993. ápr. 5., 79. sz. 8. p.
Az Alföld rövid és hosszú távú területfejlesztési és tájhasznosító koncepciójának tervezetét ismertették a Bács-Kiskun megyei önkormányzat ülésén.
8. Jász-Krónika – új napilap. = Világ-gazdaság, 1993. ápr. 6., 65. sz. 4. p.
9. Ballai József: Alföld-program konferencia Bugacon. = Világ-gazdaság, 1993. ápr. 6., 85. sz. 12. p.
A konferencia témája az Alföld fásítása. Fő szervezője dr. Tóth Albert országgyűlési képviselő.
10. Szü. L.: A Jászkun Krónika nem a PH mutációja. = Magyar Hírlap, 1993. ápr. 6., 80. sz. 4. p.
A lapot alapító Nagy Gábor és Bencsik András nyilatkozik.
11. Új lappal gyarapodott a Jász-Nagykun-Szolnok megyei sajtópiac... (Hír.) = Magyar Nemzet, 1993. ápr. 6., 80. sz. 4. p.
Híradás a Jászkun Krónika c. lap indulásáról.
12. Új napilap. = Népszava, 1993. ápr. 6., 80. sz. 9. p.
A Jászkun Krónika első száma ápr. 2-án jelent meg.
13. Kárpótlási földárverések. = Világ-gazdaság, 1993. ápr. 8., 67. sz. 9. p.
Az Országos Kárrendezési és Kárpótlási Hivatal 14. heti földárverési összefoglalásáról közöl megyei adatokat.
14. Baranyai Mária: Szabolcsban és Szolnok megyében kevesebb munkanélküli. = Új Magyarország, 1993. ápr. 16., 88. sz. 1., 5. p.
A két megyében összesen 3002 fővel csökkent a regisztrált munkanélküliek száma márciusban.
15. (SZEMÁN): Rendőrökben. = Kurír, 1993. ápr. 16., 103. sz. 2. p.
Heves és Jász-Nagykun-Szolnok megye rendőrsége Rendőrök címmel lapot indított.
16. Fásítási program az Alföldön. = Magyar Hírlap, 1993. ápr. 28., 98. sz. 8. p.
Az Alföld-fásítási konferencia kapcsán nyilatkozik Tóth Albert MDF-es képviselő.
17. B. J.: A frakció kizárta Kőrösi Imrét. = Pesti Hírlap, 1993. ápr. 29., 99. sz. 3. p.
Halász István szolnoki képviselő véleménye az ügyről.
18. Buják Attila: A csalódott óriás. = Kurír, 1993. ápr. 29., 116. sz. 5. p.
Kőrösi Imrét az MDF kizárta a pártból. Halász István szolnoki képviselő véleménye.
19. D. J.: Ok és (f)okozat. = Napi Gazdaság, Üzlet, Világ, Politika, 1993. ápr. 29., 98. sz. 12. p.
Kőrösi Imrét, megyénk országgyűlési képviselőjét kizárták az MDF-ből.
20. Kéri J. Tibor: Kőrösi: Antallt félrevezették. = Népszabadság, 1993. ápr. 29., 99. sz. 1., 9. p.
Kőrösi Imre, az MDF Szolnok megyei országgyűlési képviselője nyilatkozik.
21. R. S.: Miért interpellált? = Napi Gazdaság, Üzlet, Világ, Politika, 1993. ápr. 29., 98. sz. 12. p.
Kőrösi Imre interpellációjáról.
22. Szombathy Pál–Németh Éva: Az MDF-ből kizárt képviselő Kónya Imrét támadja. = Magyar Hírlap, 1993. ápr. 29., 99. sz. 4. p.
Interjú Kőrösi Imrével.
23. Privatizáció. = Világ-gazdaság, Menedzser Kalauz, 1993. ápr. 30., 82. sz. 11. p.
A Szolnok Megyei Gabonaforgalmi és Malomipari Vállalat nyilvános pályázatot hirdet telephelyei megvásárlására.
24. Munkaerő-piaci helyzetkép. = Munkaügyi Szemle, 1993. május, 5. sz. 38-39. p.
1993. márciusi adatok, köztük a megyénkét.
25. Önkormányzati térinformatikai célpályázat. = Magyar Tudomány, 1993. 5. sz. 651–652. p.
Az önkormányzati földrajzi információs rendszer létrehozására 50%-os támogatást kap a Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Önkormányzatok Szövetsége.
26. Pedagógus munkanélküliek. = Szakoktatás, 1993. május, 5. sz. 4. p.

- 1992 decemberére vonatkozó megyei adatok.
27. Kőváry E. Péter: Kőrösi ma nem ül sehová – palántáz. = Népszabadság, 1993. máj. 3., 101. sz. 4. p.
Beszélgetés Kőrösi Imrével, aki megyénk MDF-es képviselője.
28. Dányi László: Miért lázadt Kőrösi Imre? = Pesti Hírlap, 1993. máj. 4., 102. sz. 3. p.
Interjú az MDF-ből kizárt Szolnok megyei képviselővel.
29. (s. i.): Kőrösi cáfolja Kulint. Nincs rokonai összefonódás. = Népszava, 1993. máj. 4., 102. sz. 5. p.
Kőrösi Imre a Hét c. műsorban elhangzott vádat cáfolja.
30. Lindner András–Horváth Zoltán: Kőrösi Imre távozni kényszerül az MDF képviselő-csoportjából és magából a pártból is. = Tallózó, 1993. máj. 6., 18. sz. 823. p.
31. Kőrösi még mindig tagja az MDF-nek. = Magyar Hírlap, 1993. máj. 7., 105. sz. 5. p.
Kőrösi Imrét csak az MDF-frakcióból zárták ki – mondja Kulin Sándor.
32. Külső Szolnok vármegye leírása. = Magyar Hírlap, 1993. máj. 7., 105. sz. 8. p.
Újra kiadásra kerül Palugyay Imre: Jász-Kun kerületek s Külső Szolnok vármegye leírása c. műve.
33. A. Sz.: A szolnoki Új Néplap nem tágít. = Magyar Hírlap, 1993. máj. 10., 107. sz. Mell. IV. p.
Interjú Hajnal Józseffel, a lap főszerkesztőjével.
34. Hallod-e te, kőrösi... Ki privatizál itt? = 168 óra, 1993. máj. 11., 19. sz. 4–5. p.
Interjú Kőrösi Imre Szolnok megyei MDF-es képviselővel és Szabó Tamás privatizációs miniszterrel.
35. Összesítő az 1992. évi vadászatokról. = Nimród, 1993. május, 12. sz. 12. p.
Táblázat az országban lőtt vadak számáról – megyei részletezéssel.
36. Kunszabó Ferenc: „Egyesülés, nyílvánosság, állhatatosság.” = Pesti Hírlap, 1993. máj. 14., 111. sz. 11. p.
Eszmefuttatás a címben foglaltakról – Kőrösi Imre kapcsán.
37. A törökszentmiklósi pesszimisták. = Magyar Hírlap, 1993. máj. 17., 113. sz. Mell. 11. p.
- A telefonhelyzet alakulása a megyében.
38. Az első pályázatok a Jászkunsgból. = Népszabadság, 1993. máj. 19., 115. sz. 34. p.
A vilákiállítás programjához megyénkből tíz pályázat érkezett, többek között Szolnokról, Tiszafüredről és Mezőtúrról.
39. A gimnáziumok sorrendje a felvettek aránya szerint. = Köznevelés, 1993. máj. 21., 21. sz. 14–15. p.
40. Együttműködési megállapodás. = Magyar Nemzet, 1993. máj. 22., 118. sz. 6. p.
A közigazgatásban dolgozók szakmai továbbképzésének összehangolásában egyezett meg három megye, köztük Szolnok köztársasági megbízottja.
41. Az Alföldön az év végéig rendeződhet a földkérdés. = Magyar Hírlap, 1993. máj. 24., 119. sz. Mell. I. p.
42. F. L. Gy.: Néma kiáltás. = Zsaru, 1993. máj. 27., 22. sz. 6–7. p.
Országos szinten élen jár megyénk a megoldatlan eltűnési ügyek arányát tekintve. A szajoli Horváth Imréné esete.
43. Pótkötet. = Hócipő, 1993. máj. 27., 11. sz. 31. p.
Fotó: egy elképzelt könyvborító. Az MSZMP-ből kizárt négy név alá kerül Kőrösi Imre neve is.
44. Csoknyay Edit: Kőrösi újra a privatizációról. Külföldön írják az üzlet forgatókönyvét. = Népszava, 1993. máj. 28., 123. sz. 5. p.
Kőrösi Imre megyénk független képviselője.

Abádszalók

45. Blaskó Lajos–Juhász Csaba: Egyes melioratív elemek hatásai a növények terméseredményére a Tisza-tó hidrológiai hatásának kitett réti talajon. = Növénytermelés, 1993. február, 1. sz. 95–101. p.
Az 1984–1991. közötti időszakban az abádszalóki tsz területén végzett kísérletekről számol be a tanulmány. A szerzők a DATE Karcagi Kutató Intézetének munkatársai.

46. Sz(abó) I(mre) A.: Abádszalók: Az Eldorádó a Sárga Csikón is vesztett. A polgármester is kötvényt jegyzett. =

Magyar Hírlap, 1993. máj. 21., 119. sz. Mell. IV. p.

Vállalkozások és ifegenforgalom a településen.

Berekfürdő

47. Kanta Gyula, id.: Ne takarózzunk elődeink bűneivel. = Heti Kis Újság, 1993. ápr. 30., 18. sz. 12. p.

A szerző berekfürdői.

Besenyözög

48. Földváltás robbantással. = Népszava, 1993. máj. 21., 117. sz. 12. p.

Szénhidrogénkutatást végez Besenyözög térségében a Geofizikai Kft. föld alatti robbantással.

Cserkeszlő

49. Templomot szeretnének a cserkeszlőiiek. = Reformátusok Lapja, 1993. ápr. 18., 16. sz. 6. p.

Telket az önkormányzat már adott. Létrehoztak egy Templomépítő Alapítványt.

50. N. H. M.: Cserkeszlő új postahivatala. = Posta Magazin, 1993. 5. sz. 21. p.

Jászapáti

51. Pethő László: A 92 esztendő dr. Rusvay Lajos. = Honismeret, 1993. 2. sz. 67–70. p.

A Jászok Egyesülete által alapított Jászságért díj tulajdonosának bemutatása.

52. Méhészek, figyelem. = Pesti Hírlap, 1993. máj. 17., 113. sz. 6. p.

Zárlat miatt nem lehet a méhekkal Jászapátira vándorolni.

Jászberény

53. Salamin Ferenc: Vándoriskola, 1989–1992. = Országépítő, 1992. 3–4. sz. 4–28. p.

Bemutatkoznak az első végzett építész vándoriskolás évfolyam diplomásai. Közülük Engelmann Tamás a jászberényi Kálmán utcai sorházat, Krizsán András a tiszaderzsi Tisza áldozatainak emlékkápolnáját tervezte.

54. Metapedagógiai tanácskozás. Jászbe-

- rény, 1993. január 25–28. = Új Katedra, 1992–93. 7. sz. 4. p.
- A rendezvény tanulságairól nyilatkozik Zsolnai József, az Országos Közoktatási Intézet igazgatója, aki néhány évig a Verseggy Könyvtár munkatársa is volt.
55. Pethő László: Az osztrák egyházi iskolaügy működéséről. = Holnap, 1993. január, 1. sz. 42–44. p.
- A szerző jászberényi.
56. Ölvedi Ignác: Visszatekintés az 1. hadosztály megalakulására. = Új Honvédségi Szemle, 1993. 3. sz. 14–19. p.
1945. márc. 1-jén Jászberényben kezdődött az 1. gyaloghadosztály szervezése.
57. Magyar Levente–Szívós Jánosné: Kórházak önkormányzati tulajdonban. = Magyar Közigazgatás, 1993. április, 4. sz. 236–238. p.
- A jászberényi polgármester és a Népjóléti Iroda vezetőjének tanulmánya.
58. Nemes András: Köszönet az olvasóknak, a Könyvtári Védegyelet tagjainak. = Könyvtári Levelező/Lap, 1993. április, 4. sz. 24–25. p.
- Tudósítás a Jászberényi Városi Könyvtárból.
59. Réfi Zsuzsanna: Az idei Székely Mihály-díjas. = Pesti Hírlap, 1993. ápr. 2., 77. sz. 14. p.
- Az emléklakettet idén a kolozsvári Airizer Csaba kapta.
60. A Város Napja Jászberényben. = Népszabadság, 1993. ápr. 5., 79. sz. 27. p.
- A Város Napját az 1849-es szabadságharc jászvári eseményeinek emlékére rendezték. Az ünnepségen Kátona Tamás államtitkár emléktáblát leplezett le.
61. Balog Gyula: Portelek kíváncsi a múltjára. = Szabad Föld, 1993. ápr. 6., 14. sz. 6. p.
- Jászberény–Portelken helytörténeti szakkör alakul.
62. Heimer György: „Nem vagyunk cápák.” Válaszol az Elektrolux elnöke. = Heti Világgazdaság, 1993. ápr. 17., 16. sz. 4. p.
- Interjú Leif Johansson-nal, az Elektrolux elnökével. Érinti a jászberényi gyár tevékenységét is.
63. A Munkahelyi területi közművelődés céltámogatása pályázat nyerteseinek listája. = Új Magyarország, 1993. máj. 10., 107. sz. 8. p.
- Megyénkbeli jászberényi és szolnoki művelődési házak nyertek a pályázaton.
64. Kilencven esztendőskorában vasárnap Jászberényben elhunyt Hamza D. Ákos festőművész, filmrendező. (Hír.) = Magyar Hírlap, 1993. máj. 18., 114. sz. 23. p.
65. Lovas látványosság Jászberényben. = Népszabadság, 1993. máj. 19., 115. sz. 37. p.
- Lovasbandériumot állított fel Jászberény, melyet ünnepi alkalmakkor szerepeltetnek. A hagyományápolást, az idegenforgalmat egyaránt szolgálja.
66. Hét nap. Szolnok. = Magyar Hírlap, 1993. máj. 24., 119. sz. Mell. I. p.
- Május 16-án Jászberényben elhunyt Hamza D. Ákos festőművész és filmrendező.
67. Rendőri lépések a bőrfejük ellen Jászberényben. = Népszabadság, 1993. máj. 27., 122. sz. 4. p.
- Megbeszélést tartottak Jászberényben az iskolák, a cigányság és az önkormányzat képviselői. A téma a skinheadek elleni fellépés volt, mivel több esetben intéztek támadást a cigányok ellen.

Jászfényszaru

68. Városavató Jászfényszarun. = Népszabadság, 1993. ápr. 3., 78. sz. 4. p.
- Megjelent és beszédet mondott Göncz Árpád köztársasági elnök is.
69. Városavató és agrárfórum Jászfényszarun. = Magyar Mezőgazdaság, 1993. ápr. 14., 15. sz. 2. p.
- Az új város polgármesterének Göncz Árpád köztársasági elnök adta át az alapító okiratot.
70. Benkő Imre: Nemcsak hétvégén... Jászfényszaru várja a horgászokat. = Magyar Horgász, 1993. 5. sz. 24. p.
- Tájékoztató a település horgászati lehetőségeiről.

Jászkóhalma

71. Vámos László: Tanácsok zárt tartáshoz. Csirkenevelés. = Új Szövetkezet, 1993. máj. 26., 11. sz. 21. p.
- A szerző jászkóhalmai.

Ld. még a 74. sz. tételt.

Jászság

72. „A Jászságért” Alapítvány kuratóriuma... = Kurázs, 1993. május, 5. sz. 15. p.
- A kuratórium pályázatot hirdet, melynek célja a Jászság és a jászok történeti, néprajzi értékeit gyarapítókat támogatása.
73. Pethő László: Rendszerváltás helyben. Egy jászvári falu az átalakulás éveiben. = Forrás, 1993. május, 5. sz. 41–54. p.
74. Jászok Napja. = Pesti Hírlap, 1993. máj. 6., 104. sz. 16. p.
- Május 5-én rendezték meg Jászkóhalmán a Jászok Napját. Fodor István polgármester mondott ünnepi beszédet.
75. Pályázat a jászvári értékekért. = Magyar Hírlap, 1993. máj. 7., 105. sz. 6. p.
- A pályázatot a Jászságért Alapítvány hirdette meg.

Karcag

76. Frigyesy Ágnes: Turulháza. = Hír, 1993. 2. sz. 76–77. p.
77. Zöld szívesek országos találkozóját Karcagon. = Népszabadság, 1993. ápr. 9., 83. sz. 23. p.
- A Zöld Szív Ifjúsági Természetvédő Mozgalom negyedik országos találkozóját tartották ápr. 6–8. között Karcagon. Tevékenységükről, terveikről is tudósít a cikk.
78. Fazekas Mihály: Nőszövetség alakul Karcagon. = Reformátusok Lapja, 1993. ápr. 25., 17. sz. 6. p.
- Ápr. 3-án 120 résztvevője volt a karcagi református egyházközség nőtalálkozójának.
79. D. J.–R. S.: Pro és kontra: a parlament hároméves működéséről. = Napi Gazdaság, Üzlet, Világ, Politika, 1993. ápr. 29., 98. sz. 15. p.
- Varga Mihály karcagi fideszes országgyűlési képviselő véleménye.
80. Karcagtej Kft. néven önállóan működik a Szolnoki Tejipari Vállalat volt karcagi üzeme. = Figyelő, 1993. ápr. 29., 17. sz. 8. p.
81. Kovács Mihály huszárezredesnek... (Hír.) = Magyar Hírlap, 1993. máj.

10., 107. sz. 21. p.; Magyar Hírlap, 1993. máj. 17., 113. sz. Mell. I. p.

Az amerikai függetlenségi háború hőségének tiszteletére emléknapok kezdődtek május 8-án Karcagon.

Ld. még a 200. sz. tételt.

Kenderes

82. Nógrádi Tóth Erzsébet: Kenderes kátyúban. = Népszava, 1993. ápr. 24., 95. sz. 9. p.

Beszélgetés a község lakóival a település gazdasági problémáiról. Horthy Miklós hamvainak hazahozatala nem Kenderest terheli.

83. Szombaton avatták fel a 4-es út mentén Kenderesen az első hazai JET benzinkutat. = Magyar Hírlap, 1993. máj. 3., 101. sz. 12. p.

Képriport.

84. Kik térnek meg a kenderesi kriptába? Exkluzív interjú Horthy Istvánnéval. = 168 óra, 1993. máj. 11., 19. sz. 18–19. sz.

Beszélgetés Horthy Istvánnéval a Horthy család emigrációs éveiről, férjének politikai szerepléséről, végrendeletéről.

85. (Horthy Miklós kormányzó Estoralban hunyt el.) = Magyar Hírlap, 1993. máj. 21., 117. sz. Mell. 2. p.

Fotó Horthy M. portugáliai sírjáról.

Kunhegyes

Ld. a 112. sz. tételt.

Kunmadaras

86. Kiskunlacházi tranzitrepülőtér. Szükséges hatástanulmány készítése. = Világgazdaság, 1993. ápr. 6., 85. sz. 5. p.

Kérdés: Kunmadarason, vagy Kiskunlacházán épül-e új repülőtér.

87. Szabó Imre, A.: Két település marakodik egy repülőtér felett. Madaras kontra Lacháza. = Magyar Hírlap, 1993. máj. 3., 101. sz. Mell. II. p.

88. Elfogyott a pénz a volt kunmadarasi légi bázison. = Népszabadság, 1993. máj. 12., 109. sz. 10. p.

Még nem dőlt el a kunmadarasi volt szovjet repülőtér sorsa. A szennyező anyagok eltávolítása folyik, bár jelenleg nincs anyagi fedezet a munkálatokra.

Martfű

89. A. L.: A Martfű nem fizet osztlékot. = Magyar Hírlap, 1993. máj. 15., 112. sz. 13. p.

A sörgyár pénzügyi helyzete.

90. Szenes Gábor: Nem fizet osztlékot a Martfű Sörgyár. = Napi Gazdaság, Üzlet, Világ, Politika, 1993. máj. 15., 111. sz. 5–6. p.

Túlzott készletállomány finanszírozásából eredő veszteséggel zárt a sörgyár.

91. Martfűi karcsúsítás. = Népszabadság, 1993. máj. 27., 122. sz. 5. p.

A Tisza Cipőgyár további feladatairól döntött a közgyűlés. Létszámcsoökkentésekre, a termelés visszafogására van szükség.

92. Tőzsdei hírek. = Figyelő, 1993. máj. 27., 21. sz. 51. p.

Nem fizet osztlékot az 1992-es év után a Martfűi Sörgyár.

Mezőtúr

93. Kádár Edit: Mezőtúr tegnap és ma. = A Szabadság, 1993. ápr. 2., 13. sz. 7. p.

A Munkáspárt helyi szervezetei politikai fórumot tartottak a művelődési házban, melyen Ádámné Bogdán Piroška polgármester is részt vett.

94. Kőváry E. Péter: A tollfelvásárló és az áfész. Mezőtúri tanulság. = Népszabadság, 1993. ápr. 7., 81. sz. 15. p.

A Mezőtúr és Vidéke Áfész egy gyanús felvásárlási ügybe keveredett. Rendőrségi vizsgálat folyik, a szövetkezet csőd előtt áll.

95. Csóka Magda: Kun Zsigmond kincsei. = Képes Újság, 1993. máj. 8., 19. sz. 2–3. p.

A százestendős Kun Zsigmond csodálatos cserépedény- gyűjteményt hozott létre Mezőtúron a helyi fazekasok munkáiból. (Fotókkal illusztrált cikk.)

Nagykunság

96. Kunkovác László: A kunokról – magyar szemmel. = Új Magyarország, 1993. ápr. 24., 95. sz. 15. p.

Kunkovác Lászlónak Alma-Atában nyílt fotókiállítás. A lap a fotóművésznek a Kis- és a Nagykunság

életéről szóló írásait és felvételeit közli.

Szajol

Ld. a 42. sz. tételt.

Szolnok

97. Dömötör László–Hajos László: A répafejelés mértékének hatása a cukorgyártás gazdaságosságára. = Cukoripar, 1993. január–március, 1. sz. 11–12. p.

Dömötör László a szolnoki Cukoripari Kutató Intézet osztályvezetője.

98. Grillus Vilmosné–Ányos Éva: A répa N-vegyületeinek hatása a gyártástechnológiára és a környezetre. = Cukoripar, 1993. január–március, 1. sz. 3–11. p.

A szerzők a szolnoki cukorgyár munkatársai.

99. Zalán Tibor: Mintha máris. Kardon. = Műhely, 1993. 2. sz. 32. p.

Versek. (Zalán Tibor Szolnokon született 1954-ben.)

100. Szávai István: Néhány gondolat az osztályfőnöki órákról. = Új Pedagógiai Szemle, 1993. 3. sz. 18–19. p.

A szerző szolnoki. A lapot a szolnoki metszőkör tagjainak munkái díszítik.

101. Domokos György: Buda visszavívásának ostromtechnikai problémái. = Hadtörténelmi Közlemények, 1993. március, 1. sz. 3–60. p.

Szolnok szerepe Buda visszafoglalásában. Az 1685. évi hadjáratok.

102. Göbolyös N. László: Szolnokrock. = Ifjúsági Magazin, 1993. március, 3. sz. 36. p.

A szolnoki rock-együttes értékelése.

103. Ahogy a nyomdaipar látja. = Népszabadság, 1993. márc. 31., 75. sz. 26. p.

A nyomdaipar lehetőségei; kapcsolatok a papíriparral. A cikk megemlíti a szolnoki papírgyár bezárását.

104. Láttelek egy szorongatott iparágról. = Népszabadság, 1993. márc. 31., 75. sz. 23. p.

A hazai papíripar helyzete, a privatizáció és következményei. Részletek

- a szolnoki gyár helyzetéről, bezárásának okairól.
105. Alföldi „manager”. = Mezőgazdasági Technika, 1993. április, 4. sz. 27. p.
A cikk dr. Deák Lajost, a Produker Vállalat vezetőjét mutatja be, aki korábban gyárigazgató volt.
106. Magániskolák almanachja c. kiadvány. Mit kínálnak a magániskolák? = TESZT, 1993. április, 4. sz. 63. p.
Az összehasonlító táblázatban szerepel a Komplex Tanoda Szolnokról.
107. (Metszetek.) = Új Pedagógiai Szemle, 1993. 4. sz.
A folyóirat e számát is a szolnoki metszőkör tagjainak alkotásai díszítik.
108. Szij Rezső: Horváth Judit kiállítás Szolnokon. = Magyar Fórum, 1993. április, 4. sz. 71. p.
109. Cs(illei) B(éla): „A gyerekek világánál semmi sem fontosabb...” = Új Katedra, 1992–93. 7. sz. 14. p.
Riport a szolnoki Apáczai Csere-díjas Szávai István tanárral.
110. Csillei Béla: Ingyenebéd gyerekeknek. „Enni vagy nem enni...” = Új Katedra, 1992–93. 7. sz. 5. p.
A szolnok Újvárosi Ált. Iskola és Speciális Szakiskola részben vagy egészben átvállalja a halmozottan hátrányos gyerekek étkezési díját. De egyre több az igénylő, az összeg pedig változatlan.
111. Ördögné Csikós Anna: Aranyszabályok gyógyszerzedőknek. = Kiáltás, 1993. 7. sz. 5. p.
A cikk írója szolnoki.
112. Paizs Gábor, V.: Népfőiskolák Szolnokon. Önként vállalat kötelesség. = Pesti Hírlap, 1993. ápr. 2., 77. sz. 4. p.
A Magyar Népfőiskolai Társaság szervezésében népfőiskolai napok kezdődtek Szolnokon, ápr. 1-jén. Ma a kunhegyesi bentlakásos népfőiskolát keresik fel a résztvevők.
113. Szolnoki hátralékok, megoldások. = Népszabadság, 1993. ápr. 2., 77. sz. 23. p.
A városi közgyűlés lakbéremelésekről és a hátralékokról döntött. A hátralékosok részletfizetési törlesztést igényelhetnek.
114. Tasnádi István: Elméleti komikum. A Tartuffe Szolnokon. = Magyar Napló, 1993. ápr. 2., 7. sz. 42. p.
- A Szigligeti Színház előadásának kritikája.
115. Tolnai Antal: Gyanakszom. = A Szabadság, 1993. ápr. 2., 13. sz. 10. p.
Szolnoki olvasói levél.
116. B. I.: Nemzeti tőke a háttérben. Bemutatkozott a Jászkun Krónika. = Pesti Hírlap, 1993. ápr. 6., 80. sz. 4. p.
Hétfőn a Hotel Dunapartban mutatták be megyénk új lapját, amely 30 000 példányban jelenik meg.
117. Sz. Sz.: Fodor Tamás: az állam nem a kultúra apostola. = Magyar Hírlap, 1993. ápr. 6., 80. sz. 3. p.
Fodor Tamás szolnoki képviselő véleménye a Nemzeti Kulturális Alapról szóló törvényről.
118. Kerülőút épül Szolnok alatt. Külföldi hitellel már az idén. = Népszabadság, 1993. ápr. 9., 83. sz. 5. p.
Még az idén elkezdődik a 4-es főút Szolnokot elkerülő harmadik szakaszának az építése. A munkálatok befejezése 1995-re várható.
119. Vilics Tamás: Döntőben a Szolnok. = Pesti Hírlap, 1993. ápr. 10., 84. sz. 15. p.
A Szolnoki Olajbányász kosárlabdacsapat győzött Körmenten, így a döntőbe került.
120. Avar László: „Higgyünk az elismerő szónak is.” = Magyar Mezőgazdaság, 1993. ápr. 14., 15. sz. 4. p.
A mezőgépgyártó vállalatok, köztünk a szolnoki helyzetéről. Beszélgetés dr. Sziráky András vezérigazgatóval, a Magyar Mezőgépgyártók Szövetségének elnökével.
121. Hermes-siker Szolnokon is. = Új Szövetkezet, 1993. ápr. 14., 8. sz. 8. p.
A Kertész Áruházban is sikere van a Hermes vetőmagoknak.
122. Kovai Iván: Hatszázhetven milliós vagyon. Küldöttgyűlésekről jelentjük. Szolnok és Vidéke Áfész. = Új Szövetkezet, 1993. ápr. 14., 8. sz. 6. p.
123. Egri Sándor: Szolnokon a kerekasztalé a főszerep. Ki a Tisza vizét issza... = Magyar Nemzet, 1993. ápr. 15., 87. sz. 12. p.
A helyi környezetvédőknek bőven akad témájuk és munkájuk.
124. Donkó Jolán: A Munkáspárt a városban. = A Szabadság, 1993. ápr. 16., 15. sz. 7. p.
- A Munkáspárt Szolnok városi tevékenysége az elmúlt évben.
125. Korábban készül el a 4-es út Szolnokot elkerülő szakasza. = Magyar Hírlap, 1993. ápr. 16., 88. sz. 8. p.
126. Várhegyi Attila: Problémák és megoldások Szolnokon. = A Szabadság, 1993. ápr. 16., 15. sz. 7. p.
A város gazdasági és szociális feladatainak, valamint eredményeinek az ismertetése. Kiemelten esik szó a munkanélküliségről, a lakásépítésről, a beruházásokról és a szociális segélyezésről.
127. Felkészült-e a reformra az egészségügy? A betegek egyelőre nemigen érzékelik. = Magyar Hírlap, 1993. ápr. 19., 90. sz. 8. p.
Tudósítás néhány megyeszékhelyről, Szolnokról „Pénz híján – látszatreform” alcímmel
128. Rádai Eszter: Kornis. = 168 óra, 1993. ápr. 20., 16. sz. 26–28. p.
Hosszabb portré-interjúban Kornis Szolnokról, a Szigligeti Színházról is nyilatkozik.
129. Mozgássérült gyerekek családi táborozása. Június 20-30. Szolnok. = Népszabadság, 1993. ápr. 22., 93. sz. 19. p.
A tábort a Tiszaligeti Turisztikai és Szabadidő Központban rendezik.
130. (naszály): Szabó újra Szolnokon. = Esti Hírlap, 1993. ápr. 22., 93. sz. 15. p.
Szabó Lajos kerékpáros újra a szolnoki cukorgyár színeiben versenyez.
131. Előny a Tungram-Honvédnál. = Köztársaság, 1993. ápr. 23., 16. sz. 9. p.
A kosárlabda-bajnokság döntőjét a Tungram-Honvéd és a Szolnoki Olajbányász játszsa.
132. Szent György-nap a BM-ben. A rendőrség napja. = Pesti Hírlap, 1993. ápr. 24., 95. sz. 4. p.; Népszava, 1993. ápr. 24., 95. sz. 4. p.
Kálmán Jenő alezredes, Jász-Nagykun-Szolnok megye főkapitány-helyettese „Az Év Rendőre” címet vette át Boross Péter belügyminisztertől.
133. Halas Zoltán: A Tungram-Honvéd a kosárlabdabajnok. = Magyar Hírlap, 1993. ápr. 26., 96. sz. 28. p.
A döntő mérkőzést a Szolnoki Olajbányással játszotta a csapat.
134. Göncz: Fialatok nélkül nincs fel-

- emelkedés. = Népszabadság, 1993. ápr. 27., 97. sz. 4. p.
- Göncz Árpád Szolnokra látogatott. Részt vett az első testvérvárosi hét megnyitóján, majd a diákfórumon. Délután Tószegre kereste fel.
135. (Kovai): Árubemutató a Tisza-Co-opnál. = Új Szövegkezet, 1993. ápr. 28., 9. sz. 20. p.
- Több mint 300 boltvezető vett részt a Szolnokon megrendezett árubemutatón.
136. Nagy Andrea: Elindul-e a lakbérlevina? Ötszörös emelés Szolnokon. = Népszava, 1993. ápr. 28., 98. sz. 9. p.
- A szolnoki városi önkormányzat drasztikus lakbérémelést szavazott meg. Az intézkedés háttéréről, következményeiről nyilatkozik Kéri József alpolgármester és Polyák Miklós nyugdíjas.
137. Kőváry E. Péter: Szolnok: variációk lakásszövetkezetekre. = Népszabadság, 1993. ápr. 30., 100. sz. 10. p.
- A szolnoki állami lakások bérének emeléséről, az okokról, a végrehajtásról nyilatkozik Várhegyi Attila polgármester és Domány Béláné ügyintéző.
- Ld. még a 44. sz. tételt.
138. Bajcsay Mária az Oh, azok a hipochonderek szolnoki előadásában. = Színház, 1993. május, 5. sz. 7. p.
- Fotó.
139. H. J.: A szolnoki példa. Helyi lakásrendelet. = Ön Kor Kép, 1993. május, 5. sz. 3-4. p.
- A szolnoki önkormányzat 1992 decemberében helyi lakásrendeletet alkotott.
140. Kőrösi Imre: Az agrárvilág stabilizációja. = Mezőgazdasági Technika, 1993. 5. sz. 5-7. p.
- A szerző megyénk MDF-es képviselője.
141. srankó: Váltás a mezőgépiparban. = Kistermelők Lapja, 1993. május, 5. sz. 24. p.
- A magyar mezőgazdasági gépipar helyzetéről nyilatkozik dr. Sziráki András, a Mezőgazdasági Gépgyártók Szövetségének elnöke, a Szolnoki Mezőgép Rt. vezérigazgatója.
142. Sziráki András: Az átalakuló agrárágazat és a gépszükséglet. = Mezőgazdasági Technika, 1993. 5. sz. 2-3. p.
- A Szolnoki Mezőgép vezérigazgatójának írása.
143. Bogácsi Erzsébet: Fogyatékos érzelmek. Williams drámája Szolnokon. = Népszabadság, 1993. máj. 3., 101. sz. 11. p.
- A Szigligeti Színház Üvegfigurák c. előadásáról.
144. Sz(abó) I(mre), A.: Nyomda- és újságharc Szolnokon. Axel Springer: megremegett a nemzetközi sajtóház magyarországi első pillére. = Magyar Hírlap, 1993. máj. 3., 101. sz. Mell. III. p.
- Szolnok megye sajtópalettája.
145. Sz(abó) I(mre), A.: Spiró-darab Szolnokon – „irodalmi értéke nulla”. Önkormányzati kabaré. = Magyar Hírlap, 1993. máj. 3., 101. sz. Mell. II. p.
- Spiró a szolnoki közéletéről írt kabarét. A darab bemutatója május 9-én lesz.
146. Elindulhat-e egy világkarrier Szolnokról? Egy fantasztikus találmány kálváriája. = 168 óra, 1993. máj. 4., 18. sz. 7-9. p.
- Beszélgetés Törőcsik Mihály szolnoki tudományos kutatóval életéről, munkájáról. A radioaktív fertőzés elleni szert kutatja, de nem sok segítséget kap.
147. Kerékgyártó T. István: Nézz vissza haraggal. = Magyar Tükör, 1993. máj. 5., 8. sz. 7. p.
- A szerző szolnoki.
148. Egri Sándor: Legalább egymilliós kezdőtöke kell. = Magyar Nemzet, 1993. máj. 6., 104. sz. 12. p.
- A házi orvosoknak Szolnokon is dönteniük kell, hogy vállalkozók lesznek-e, vagy közalkalmazottak. A vállalkozáshoz magas indulótöke kellene, de ehhez nincs megfelelő hitel.
149. Benkő Károly: A taxióra is lehet magyar. Nem kell a külföld után futni. = Pesti Hírlap, 1993. máj. 7., 105. sz. 7. p.
- Az Elektrosoft Rt. elnöke, Nagy Gábor, tárgyalásokat folytatott a Taxis Kamarával új, saját fejlesztésű elközelítései támogatásáról.
150. Rózsa W. Alex: A Dunapacké lesz a szolnoki gyár? Prinzhorn-problémák. = Világ gazdaság, 1993. máj. 7., 86. sz. 1-2. p.
- Pletykák szerint Prinzhorn a szolnoki papírgyárat szeretné bevinni a Dunapackba.
151. Tolnai Antal: Még mindig visszafelé. = Népszava, 1993. máj. 7., 105. sz. 7. p.
- Szolnoki olvasó levele. A kormány munkáját minősíti.
152. Alex W. Rózsa: Szolnoker Fabrik im Eigentum von Dunapack? Prinzhorn-Problem. = Világ gazdaság, 1993. máj. 8., 87. sz. 8. p.
- Az újság előző napi számában megjelent cikk német nyelvű változata.
153. – Horváth –: Szaktanácsot és hitelt is adnak. = Képes Újság, 1993. máj. 8., 19. sz. 6. p.
- A GITR Rt. nyolc megyében szervezi az olajos növények és az őszi-tavaszi vetésűek termelését és értékesítését.
154. Lazányi József: Egy kis marháskodás. Önkormányzati kabaré Szolnokon. = Népszabadság, 1993. máj. 10., 107. sz. 25. p.
- Beszélgetés Spiró György színházigazgatóval, a darab szerzőjével.
155. Májusi cukorműszakok. = Népszabadság, 1993. máj. 10., 107. sz. 5. p.
- A szolnoki cukorgyár külön műszakot indított be finomított cukor előállítására. Az akcióról nyilatkozik a vezérigazgató.
156. Busák pusztulása a Holt-Tiszán. = Esti Hírlap, 1993. máj. 13., 110. sz. 13. p.
157. ÉSZT: Értékálló nyugdíjakat! = Népszabadság, 1993. máj. 13., 110. sz. 4. p.
- Az Értelmiségi Szakszervezeti Tömörülés Szolnokon tartotta nagygyűlését.
158. (s. i.): Környezetvédők Szolnokon. = Esti Hírlap, 1993. máj. 13., 110. sz. 13. p.
- A Szolnok Megyei Munkaerőközpont környezetvédelmi szakemberképzést kezdett. Az első 29 résztvevő most végzett.
159. P. A.: Szolnokra látogat a kabinet. = Új Magyarország, 1993. máj. 14., 111. sz. 4. p.
- Kihelyezett kormányülést tartanak Szolnokon.
160. Sz(abó) I(mre), A.: Magyar Golyóalj. Politikusok a tekepályán. = Magyar Hírlap, 1993. máj. 17., 113. sz. Mell. III. p.

- A Telegráf c. szolnoki hetilap tekeversenyre hívta a hat parlamenti párt helyi reprezentánsait.
161. Sz(abó) I(mre), A.: Spiró György: Inkább simogattam a városatyákat... A várt botrány elmaradt Szolnokon. = Magyar Hírlap, 1993. máj. 17., 113. sz. Mell. I. p.
- Beszélgetés Spiró Györggyel a Szigligeti Színházban bemutatott Önkormányzati kabaré c. darabjának fogadtatásáról.
162. Horváth Judit: A május lakbérémeletést hozott Szolnokon. Két éven át tovább nőnek a költségek. A népharag egyelőre elmaradt. = Magyar Hírlap, 1993. máj. 17. 113. sz. 11. p.
- A helyzet részletes elemzése.
163. Országos óvodai esztétikai tanácskozást tartottak Szolnokon... (Hír.) = Magyar Hírlap, 1993. máj. 17., 113. sz. Mell. I. p.
164. A Szolnok Projekt ötven milliója. = Magyar Hírlap, 1993. máj. 17., 113. sz. Mell. III. p.
- Nemzetközi kiállítás és vásár helyszíne lesz aug. 26–29. között Szolnok. Interjú a lebonyolítással megbízott Projekt Kft. igazgatójával, Radványi Andrással.
165. Ukrán állami delegáció érkezett Szolnokra... (Hír.) = Magyar Hírlap, 1993. máj. 17., 113. sz. Mell. I. p.
166. Szociális diszkontáruházat működött a Munkavállalókért Alapítvány és a város önkormányzata Szolnokon. (Fotó.) = Magyar Hírlap, 1993. máj. 18., 114. sz. 23. p.
167. Szolnok Papír Rt. Kezdődik a végjáték? = Népszabadság, 1993. máj. 18., 114. sz. 6. p.
- Most azt a 29 dolgozót is elbocsátják, akiket az újrakezdés reményében eddig foglalkoztattak. Csak az igazgatóság marad.
168. Hívogató néptánc kedvelőknek. = Népszabadság, 1993. máj. 19., 115. sz. 37. p.
- A máj. 21–23. között Szolnokon rendezendő országos néptáncfesztivál programja.
169. Miért áll a szolnoki papírgyár? Nincs remény a közeli újraindításra. = Magyar Nemzet, 1993. máj. 19., 115. sz. 9. p.
- A Szolnok Papír Rt. úgy döntött, hogy teljesen leállítja a gyárat és mindenként elbocsát. Ennek okairól nyilatkoztak az üzem hazai vezetői.
170. Szeszélyes forgalom a szolnoki szállodákban. = Népszabadság, 1993. máj. 19., 115. sz. 39. p.
- A város szálloda-helyzete, a Pelikán és a Tisza Szálló kihasználtsága. Főleg a Pelikán forgalma csökkent.
171. Tourinform-irodák. = Népszabadság, 1993. máj. 19., 115. sz. 37. p.
- A szolnoki iroda ápr. 7-én nyílt meg. Hamarosan Tiszafüreden is működni kezd hasonló létesítmény.
172. Bán Zsuzsa: Félgőz a Tisza menti Henkelnél. Jár-e védelem a befektetőknek? = Világgazdaság, 1993. máj. 21., 96. sz. 3. p.
- Felavatták a TVM volt mosószergyárat, mint a Henkel-konzern üzemet.
173. D. K.: Piacvédelemért folyamodik a Henkel. = Magyar Hírlap, 1993. máj. 21., 117. sz. 12. p.
- Verseny folyik a hazai mosószerpiacra. Az egyik főszereplő a TVM.
174. Kenessey András: Árak, pénzek, aukciók. = Magyar Hírlap, 1993. máj. 21., 117. sz. Mell. II. p.
- Híradás két nagy budapesti festményárverésről. A képek között szolnoki művésztelepi festők alkotásai is szerepelnek.
175. Szolnok megyei gyűlés. = Heti Kis Újság, 1993. máj. 21., 21. sz. 4. p.
- A Történelmi Független Kisgazdapárt Szolnokon tartott gyűlést.
176. Szolnokon is gyárt a Henkel. = Népszabadság, 1993. máj. 21., 117. sz. 5. p.
- A TVM-től megvásárolt üzemben új Persil terméket állít elő.
177. (balázs): Vízipók, csodapók. = Esti Hírlap, 1993. máj. 22., 118. sz. 4. p.
- Szulimán Istvánnak, a szolnoki Vízipók Bontó-javító és Karbantartó GMK vezetőjének „biznisz”-éről szól a negatív cikk.
178. Pallag J. Róbert: Magyar táj – arab szemmel. = Pesti Hírlap, 1993. máj. 22., 118. sz. 22. p.
- A Szolnokon élő Nabil Kaid festőművésznek tárlata nyílt a Pelikán Szállóban.
179. Hét nap. Szolnok. = Magyar Hírlap, 1993. máj. 24., 119. sz. Mell. I. p.
- Húszéves a kiskörei vízlépcső. Ez alkalomból ülést tartott a Magyar Hidrológiai Társaság szolnoki szervezete.
180. Hét nap. Szolnok. = Magyar Hírlap, 1993. máj. 24., 119. sz. Mell. I. p.
- Repüléstudományi napokat rendeztek Szolnokon.
181. Szombathy Zoltán: A frekvenciadíj várhatóan a helyi televíziók anyagi helyzetéhez igazodik. = Magyar Hírlap, 1993. máj. 24., 119. sz. 4. p.
- Tudósítás a helyi televíziókról rendezett szolnoki konferenciáról.
182. Bonyolult az engedélyezési eljárás. Fidesz-konferencia a helyi televíziózásról. = Népszabadság, 1993. máj. 25., 120. sz. 6. p.
- A konferencia helyszíne Szolnok volt.
183. Nemzetismeret és civil bátorság. Népfőiskolai Napok Szolnokon. = Világgazdaság, 1993. máj. 25., 11. sz. 4. p.
184. Ballai József: Már csak hárman állnak a vártán. = Világgazdaság, 1993. máj. 26., 99. sz. 5. p.
- A Szolnok Papír Rt. szünetelteti termelőtevékenységét, csupán a kintlévőségek behajtásával foglalkozik.
185. Állami Vagyonügynökség. Az igazgatótanács május 26-i ülésének témái. = Pesti Hírlap, 1993. máj. 27., 122. sz. 6. p.
- Részvénytársasággá alakult a Szolnoki Tejipari Vállalat. A cég új neve: Szolnoktej Rt.
186. Gazdakörök nagygyűlése. = Új Magyarország, 1993. máj. 27., 122. sz. 21. p.
- Május 28-án nagygyűlést tart Szolnokon a Magyarországi Gazdakörök Szövetsége. Többek között megtárgyalják a térség problémáit. Felszólal Skultéty Sándor köztársasági megbízott is.
187. Inkognitóban. Szolnoki Rendőrkapitányság Ügyfélszolgálati Irodája. = Zsaru, 1993. máj. 27., 22. sz. 24. p.
- Vizsgálták a szolgáltatás minőségét. Tízből 5 pontot kapott az iroda.
188. V. A.: A Nagymama: Perczel Zita. = Népszava, 1993. máj. 27., 122. sz. 6. p.
- Szolnokra szerződik a kecskeméti színházból Epres Attila és Kéner Gabriella.
189. Testvérek lettek. = Népszava, 1993. máj. 28., 123. sz. 2. p.

Rendezvénysorozat volt a héten Nagybányán a testvérvárosi kapcsolat jegyében. Szolnoki képzőművészek kiállítása nyílt meg.

190. Tolnai Antal: Nem kérünk az úri világból. = Népszava, 1993. máj. 28., 123. sz. 7. p.

Szolnoki olvasó levele.

Tiszaderzs

Ld. a 63. sz. tételt.

Tiszafüred

191. Fekete Klára: Sört főz a matektanár. = Déli Utakon, 1993. 1. sz. 27. p.

Beszélgetés Balázs Lászlóval, a Tiszafüreden bejegyzett Jáger Kft. tulajdonosával és ügyvezető igazgatójával.

192. Kiss Tamás: Munkanélküliség infrastruktúra, beruházás. = Világgazdaság, 1993. ápr. 6., 65. sz. 21. p.

A cikkben szerepel a 15 legmagasabb és legalacsonyabb munkanélküliségi rátájú körzet. 1992 júniusában Tiszafüred 25,2%-kal a legmagasabbak között volt.

193. Anday István: A globális problémák iránti fogékonyság megalapozása 14–18 éves korosztályban c. programcsomag. = Iskolakultúra, 1993. 9. sz. 52–56. p.

A szerző a tiszafüredi Kossuth Lajos Gimnázium és Kereskedelmi Szakközépiskola tanára.

194. Füredi álmok. = Új Magyarország, 1993. máj. 13., 110. sz. 4. p.

Tiszafüred régi vágya, hogy visszatérüljön Heves megyéhez. Ezzel foglalkozik a Füredi Hírek c. helyi újság, amelynek gondolatait ismerteti a cikk.

195. (sárközi): Heves a vágya Tiszafürednek. = Mai Nap, 1993. máj. 18., 133. sz. 8. p.

Az elszakadási vágy Szolnok megyétől alulról jövő kezdeményezés.

196. Tiszafüred üdülőközpont lehet. = Népszabadság, 1993. máj. 19., 115. sz. 40. p.

Tiszafüred idegenforgalmi lehetőségei, különös tekintettel a Tisza-tóra. Problémák és javaslatok a fejlesztésre, programok a világkiállításra.

Ld. még a 171. sz. tételt.

Tiszaigar

197. Galló Szász Károly: Ingázók. = Forrás, 1993. 4. sz. 47–59. p.

A szerző tiszaiigari.

Tisza-tó

198. Tiszai sátorstop. = Magyar Horgász, 1993. 5. sz. 2. p.

Sátorozási tilalmat rendeltek el a Tisza-tó környékén.

Tiszazug

199. Bencsik Márta: Megyehatár-módosítás. = Magyar Narancs, 1993. ápr. 8., 14. sz. 18. p.

Néhány tiszazugi település Bács-Kiskun megyéhez szeretne tartozni.

Tószeg

200. Csányi József: Juhászverseny. = Kistermelők Lapja, 1993. május, 5. sz. 15. p.

Felnőtt kategóriában Papp Imre tószegi egyéni juhász Érdemes Juhász, Szopkó Jánosné, a karcagi Május 1. Szövetkezet dolgozója Okleveles Juhász címet kapott.

201. Eltorlasztották az utat a tószegiek. Megállították a fertőzött trágyaszállítmányt. = Népszabadság, 1993. máj. 13., 110. sz. 15. p.

Tökölről több alkalommal fertőzött trágyát szállítottak Tószeg határába.

202. demény-nógrádi: Félelem a lépfenétől. = Népszava, 1993. máj. 14., 111. sz. 1., 5. p.

Fertőzött lótrágyát akartak Tószegre szállítani, de a lakosság megakadályozta.

203. Lépeneveszély Tószegen. = Magyar Nemzet, 1993. máj. 14., 111. sz. 9. p.

204. Jurkovic János: Tószegen nem lesz trágyavásár. = Magyar Hírlap, 1993. máj. 17., 113. sz. Mell. II. p.

Máj. 12-én blokáddal akadályozták meg a lakosok, hogy lépfenével fertőzött trágyát szállítsanak a faluba.

Ld. még a 134. sz. tételt.

Törökszentmiklós

205. Felhívás. 1993. évi kalászfónó alkotótábor. = Kertészet és Szőlészet, 1993. máj. 27., 21. sz. 16. p.

A tábor Törökszentmiklós-Szenttamáson rendezik meg 1993. július 12–18. között.

206. Felhívás. Második országos kalászfónó pályázat. = Kertészet és Szőlészet, 1993. máj. 27., 21. sz. 15. p.

A Néprijzi Múzeum által meghirdetett pályázatra Törökszentmiklósról kell küldeni a pályamunkákat, amelyekből itt kiállítás is készül.

Ld. még a 37. sz. tételt.

Újszász

207. A diák írók és költők országos irodalmi pályázatának díjazottjai – Sárvár, 1993. = Magyar Hírlap, 1993. máj. 6., 104. sz. 19. p.

Próza kategóriában bronz minősítést kapott Bakó Krisztián újszászi gimnazista.

Híreink:

– Május 18-án a pécsi Janus Pannonius Tudományegyetem földrajz szakos hallgatóinak tartott előadást Kerékgyártó T. István, Körmendi Lajos és András László. A leendő középiskolai tanárok egyhetes alföldi tanulmányútjukon ismerkedtek megvényk kulturális életével.

– Június 7-én az ünnepi könyvhét alkalmából találkozott olvasóival Kisújszálláson Körmendi Lajos és Szent Ernő.

– Június 10-én, csütörtökön a megyei könyvtár Verseggy Termében találkozott olvasóival Sarusi Mihály, Pádár Julianna és Szécsi Valéria. Ekkor került sor az irodalmi pályázatok díjainak átadására is.

Az irodalmi pályázat eredményhirdetése:

vers: I. Zárug Peter Farkas
II. Mészáros Zsolt
Nyerges Szilvia

novella: II. Száraz Richárd
III. Finta Andrea

egyéb: II. Péter Petra
Könyvjutalmat kaptak még:
Molnár Péter
Demeter Péter
Bali Erzsébet
Hőgye József
Goór Szilárd
Tóth Anikó
Kövér Ágnes

Postabontás:

*Dr. Szabó Lajos országgyűlési képviselő levele
Kedves Barátaim!*

Restellem, de most jutottam el addig, hogy az általatok szerkesztett Jászkunság számait áttekintsem. Igazán örülök ennek a szép csokor jászkun virágnak. Gratulálok. Nem tudom, hogyan lehetne a terjesztését, s egyes számait népszerűsíteni. Elsősorban a fiatalokra, intézmények dolgozóira gondolok.

Mennyi kincs, mennyi érték van benne! Ki a Pádár Julianna?

Sajnos – ahogy én tapasztaltam – a pedagógusok sem igen érzékenyek az új szellemi értékekre (tisztelt az egy-két kivételnek), így aligha várható áttörés a Jászkunság olvasásában, népszerűsítésében. Pedig tanítani lehetne, kellene belőle.

Könyvajánlat

Az ünnepi könyvhétre jelent meg Sarusi Mihály Vagabundkorzó c. rendhagyó útiregénye a Jászkunság füzetek sorozatban, három kötetben. Egyébként ezt a könyvet előzetesen fölvettk az ünnepi könyvhétre megjelenő kiadványok hivatalos listájára.

Másodközlés

Utólag jutott tudomásunkra, hogy az előző számunkban megjelent Szász László Közelmúltunk irodalomkritikai megkísértése c. tanulmánya először előadás-ként hangzott el 1991-ben az Arany János Társaság Ladányi Mihály emlékülésén, majd pedig nyomtatásban látott napvilágot Az Arany János Társaság Évkönyve XXI-XXII. kötetében (Nagykőrös, 1992. 27–54. p.)

Társadalmi és kulturális folyóirat. 1993. XXXIX. évfolyam 3. szám. Megjelenik kéthavonta 48 oldalon, A/4-es nagyságban.

A szerkesztőség címe: 5000 Szolnok, Kossuth L. út 2. fszt. 65.

Telefon/fax: (56) 420-610

Szerkesztőségi fogadóóra: péntek 10–13 óra között

Kéziratot nem őrzünk meg és nem küldünk vissza.

Szerkesztőbizottság: dr. Botka János, dr. Csatári Bálint, Fekete-Szabó Sándor, Györfi Sándor, dr. Kerékgyártó T. István, Körmendi Lajos, Sarusi Mihály, dr. Szabó László, dr. Tóth Albert

Kiadja a Verseggy Ferenc Megyei Könyvtár,
5001 Szolnok, Kossuth tér 4. Pf. 139 Telefon: (56) 341-333

Felelős kiadó: Bertalanné Kovács Piroska

Készült a Verseggy Ferenc Megyei Könyvtár nyomdájában.

Felelős vezető: Bertalanné Kovács Piroska

Az egyedi lapszámaink megvásárolhatóak Szolnokon a Szigligeti Könyvesboltban, a TIT Könyvesházában, a Verseggy Ferenc Megyei Könyvtárban és a szerkesztőségben.

Budapesten: Írók Boltja (VI. ker. Andrásy u. 45.)

Egyes szám ára: 50 Ft

Terjesztés előfizetés útján. Megrendelhető a szerkesztőség címén (5000 Szolnok, Kossuth L. út 2.)

Előfizetési díj egy évre: 228 Ft

ISSN: 0448-9144

fal, és a falat valakik felépítették, tartották, valakik voltak a fal, és mi tudtuk pontosan, hogy ezek kik, hogy ez mit jelent, hogy a bőrünkkel játszik a történelem. Igen, kicsi, vagy nagy történelemrakás volt, Szentendrén vagy máshol, egy biztos, akkor még nem tudtuk, mi a hatalom. Ma sem tudjuk, úgy általában nem, de tudja közülünk két férfiú: Lezsák Sándor és Elek István.

Tudta még egy közös barátunk, Csengey Dénes is, de ő már nincs közöttünk. Drága Dénes, te kit zárál ki éppen plebejusi haragodban, ha lennél? Vagy ami rosszabb: kit zárálnál ki? Vagy ami még lehetne, éppen téged zárának, zárogatnának kifelé? Hogy sajnálom-e Eleket? Nem arról van szó. Elek csak azt kapja, amit megérdemel. Egy politikus, ha elvétí a lépéseket, akkor bűnhődik. Nos, Elek bűnhődik. Mert nincs jó politika, és nincs politikai morál. Magyarországon, ezidőtájt, legalábbis nincs. Magyarországon nem is lesz. Van harc, amely legalább olyan bolsevik, mint az előző rendszerben volt. Csak – ez most a mi bolsevikizésünk. Ez a *mi* nem én vagyok és ők. Nem ők vannak és én. Ez egyértelműen *csak ők*, akik ismét felfedezték a *mi* kirekesztő személyes névmást.

De menjünk vissza. Annak idején Elek és Lezsák egyet akartak. A FIAK nevű szervezet megmentését. És ott volt az ellenség, a minisztérium. Dobozy és Tóth Dezső. Ott volt a pártközpont. Az ellenség. Aczél és az emberei, ne soroljuk őket, hiábavalóság volna is, csak egy kicsit kéne körülnézni, máris látnánk, hogy ezek a derék emberek, az *emberei* ma is ott ülnek a híves irodákban, átfestett címerek alatt, kormánybiztosok ők például (ít tessek vigyázzzzzzni, főszerkesztő úr, a lapok ma is rendesen betülthetők, mondjuk oly módon, hogy mindennemű támogatást megvonatnak, vonnak tőlük!), állvítve harcolnak abban az MDF-ben – kikkel és kik ellen –, amelyből Lezsák úr éppen ki fogja zárni ezt az Eleket.

Annak idején nagyon tudtuk útálni a hatalmat. Így, hosszú ú- val. Ha a főszerkesztő úr benne hagyja: kibaszottul útáltuk. Hagyja benne! Valaminek azért maradnia kellene... Ebben a szenteskedő korban a káromkodás valóban katedrális, mert indulat, mert tiszta, mert nem hazudik, mondjuk lépten-nyomon.

Lezsák is, Elek is. Útálta. Mert hatalmaskodó volt, mert kizárta az embereket életből és hatalomból. Akkor még nagyon nem érdekelt bennünket az utóbbi. Őket talán igen, de ezt akkor még nem vettem észre. Talán az is, hogy nem voltunk benne? Hogy nem mi voltunk benne? Fiúk, mára meglett emberek, butaságokat gondolok?

Azután jöttek a vígságos rendszerváltozási színjátékok, és a rendszer megváltozott. És e megváltozásban mindenki megkapta, amit megérdemelt. Na, ez itt egy nem jó mondat. Mindenki megkapta, amit... Elakadtam. Hogy is van ez?

Voltak a nagy eszmék, és volt a realitás. Kis bús, sok éhes indián, párt, mozgalom, szervezet. Átmenetileg meg kell alkudni a helyzettel. Térjete meg, kommunisták! Mert támogató hívek minden pártban kellene. Olyan, jellemtelen karrieristák. Úgy sokan, akik tudják, hogy ha nem elég hűségesek kicsiny, lüktető nyakuk által megszoríthatóak. A múlt, a bűnök. Ámdeha. Hűség és a köpönyeg megfordulása...

És a kommunisták, mármint a nem elvhűek, megtértek. Sokan nem elvhűek voltak. Úgy néz ki, hogy majdnem mindenki nem olyan volt. Hm. És dagadozni kezdett a nyerőnek látszó párt. Szóval, ők csak voltak. Csak úgy, mert jó volt évtizedekig nem ellenkezni. Kifizetődő volt bent lenni, onnan a nagy pizeket kikaparni. Hullott a vér, ha köllött, roppant a gerinc, a köllött, a másé. Tragédiákhoz szokott szív nem gazol be mindenben. Nincs ma elszámolás ezért, aki maga is roppantott, bírása roppantóknak – nem leszen.

És – föltámadott a nemzeti önértzet – melyet addig hivatalból leverni tetszettek a mai nyugodt, bár egyre nyugtalanabb erősek, is, föltámadott a Szűz Máriás Magyarország, melyet egykoron elástak nagy pártházai alá a mai demokratikus feltámasztók. Lezsák ki fogja zárni Eleket. Lehet, hogy már ki is zárta. De van ennek egy rosszabb verziója is. *Ki fogja zárni*. Mondom, ahogy van, forog a gyomrom. Az érzem, hogy olyanka Lezsák, mint Aczél elvtárs volt. Kemény, és nem gatyázik. Nincs a szívében naplemente. Miért is lenne? Ő az MDF ügyvezető elnöke. Na lám, ez már valami. Lezsák valaki.

Ügyvezető elnök. Hallik, iszonytató pénzek fölött diszponál. Lehet látni, ahogy fáradtan, mindig fáradtan – miért jut eszembe az előző nómenklatúra erről a gesztusról? –, lecsukló pillákkal néhány szavat üzen a nemzethez néha. Csak úgy, talányosan, amolyan kedvetlenül. És félek, nem alszik ilyenkor az ország, aggodásában. Hogy a Lezsák fáradt. (Sztálin elvtárs is éjjel-nappal dolgozott a nemzetért. A Kremlben éjjel-nappal égett a szobájában a villany. A nép nézte ádáz áhitattal a fényes és fárasztó dolgozást. A mester pedig Moszkva-közeli dácsájában védte a vodkát, kúrta a nőket – ezt nem kell máshogyan megfogalmazni –; nagyon tudom útálni a fáradt politikusokat. Akkor inkább az amerikai örökmosoly.) Nemrég azt láttam, Kulín fáradt. Épp rosszkedvűen gyilkolódott. S ezembe jut a régi Mozgó Világ. Hogy elhittük, nekik, neked, neki. Gyerekek – ezt most nagyon félve mondom, a végén még lecsukattok nagy fáradt rosszkedvetekben –, ealhúzhatok a sunyi picésába. (Ezt ki lehet itt pontoszni, csak nem érdemes.) Mind, ahogy vagytok. És ne mondjátok nekem, hogy ti a nemzetért, az országért teszitek. Hogy jönnek a zsidók. Hogy jönnek a cigányok. Hogy jönnek a kommunisták. Hogy jönnek a godot-k. Nem jönnek. Ti iltök a nagy és szerencsétlen konc fölött, amit Magyarországnak hívnak, és játsszátok az eszeteket. És veszitek ki a megérdemeltnek vélt részeteket a húsosfazékból. Csámcsogtok, bőfőtök, és ezt nem szeretem. Nem zabálni kell, étkezni, kedveseim. Csak annyit tömni a szátokba, gyomrotokba, amennyi nem jön vissza rögtön, ki belőletek, az újonnan szabatott öltönyeitekre.

Ellenséget kretáltok, hogy igazoljátok a létezéséteket. Nincsenek módszereitek, gyilkoltok és elfojtotok ugyanúgy, mint nemes elődeitek. Nem mondom, hogy az ellenfeleitek jobbak, mint ti. Nem. Pont olyan ócskák, amelyeneket megérdemelték. Innen már csak egy lépés: olyan ócska pártokat, kormányokat tart el az ország, amelyet megérdemel. Én, sajnos, büntetésnek gondollak benneteket is.

De térjünk vissza a mi ügyünkre. Gazdag alapítványod, Lezsák Sándor, kiadta Tóth Erzsébet és Szervác József könyvét. A barátaimról van szó, örülök ennek. Örülök annak is, hogy nem felejtett el, hogy valaha irodalmár voltál. Voltál, gondolom, és azt hiszem, az aránytévészítés itt is megragadható. Azt mondja a reklám, Attila címen Szörényivel rockoperát írtál. Látod, látod, itt van az emberi méltóság ritkulása. Ha én nagypolitikus vagyok, lassan élet-halál ura, nem kacérkodom irodalmi sikerekkel. Nem írok sok szongokat. Nem gondolom, hogy én vagyok a felkent tudója az igaz magyar, mélyhunmagyar ügyeknek. Te sorsokról dönthetsz, az író mindig kiszolgáltott. *Vagy-vagy*. És nincs átjárás barátom, volt barátom. Ilyesmit mondott egyszer egy Kirkegaard nevezetű filozófus, de ezeket nem kell figyelembe venni.

Ültök a szobámban, félelem van bennem. Elképzelem, hogy eljön az idő, amikor hívatsz. Amúgy rosszkedvűen, akár az Aczél. És elmondod nekem, hogy nem vagy elégedett. Velem. És lehet, azt fogod nekem mondani. Zalán elvtárs. Pardon, Zalán úr. És semmi bizalmaskodás, ugye? Döntsd el, hogy tartozol! És a hova csak *mi* lehetünk. Ti a tartozás.

Egy régi élmény még, s már nem is zavarlak benneteket tovább. Amikor a FIAK-ot felfüggesztették, a pártközpont elküldte ellentünk Jovánovics Miklóst. És ti tárgyalatok vele, és elfogadtátok a puha gyilkolásokat. Akkor még nem tudtam, még nem érttem, hogy politikusok szólaltak meg, már akkor is, ott: TI. És engem közösítették ki, aki nem értette meg az idők szavát, aki nem volt elég rugalmas.

Belétek fáradtam, fiúk. Ölitek egymást, ahogy annak idején az útált kommunisták. Szídjátok őket, de majmoljátok az ócskaságait. Szerettelek benneteket, de már egyikőtök sincs közel a szívemhez. Attól félttem, ott leszte a veresszentelón, ott Tóth Erzsi vagy Szervác mellett, mögött, parlamenti eleganciában, vagy lezseren, csak úgy szvetteres fogcsattogtatva. És nem tudom, mit mondhatnánk egymásnak, azon kívül, hogy... és lám, már ezt a *hogy*-ot sem tudom lefordítani kiszolgáltott emberi nyelvemre...

A FOR KALÁRA